Stowarzyszenie
Dolina Pilicy

Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015

dla obszaru gmin: *Aleksandrów, Inowłódz, Lubochnia, Mniszków, Opoczno, Miasto i Gmina Przedbórz, Miasto i Gmina Sulejów, Sławno, Tomaszów Mazowiecki, Miasto i Gmina Wolbórz*

tekst jednolity z dnia 28.02.2013

Spis treści

WSTĘP 3

1. CHARAKTERYSTYKA LOKALNEJ GRUPY DZIAŁANIA (LGD) JAKO JEDNOSTKI ODPOWIEDZIALNEJ ZA REALIZACJĘ LOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU (LSR). 6

1.1 NAZWA I STATUS PRAWNY LGD ORAZ DATA WPISU DO KRAJOWEGO REJESTRU SĄDOWEGO I NUMER W TYM REJESTRZE. 6
1.2 OPIS PROCESU BUDOWANIA PARTNERSTWA 6
1.3 CHARAKTERYSTYKA CZŁONKÓW LGD, PARTNERÓW I SPOSÓB ROZSZERZENIA LUB/ ZMIANY SKŁADU LGD. 9
1.4 STRUKTURA ORGANU DECYZYJNEGO. 11
1.5 ZASADY I PROCEDURY FUNKCJONOWANIA LGD ORAZ ORGANU DECYZYJNEGO. ..... **BŁĄD! NIE ZDEFINIOWANO ZAKŁADKI.**
1.6 KWALIFIKACJE I DOŚWIADCZENIE OSÓB WCHODZĄCYCH W SKŁAD ORGANU DECYZYJNEGO. 15
1.7 DOŚWIADCZENIE LGD I CZŁONKÓW LGD W REALIZACJI OPERACJI. 35

2. OPIS OBSZARU OBJĘTEGO LSR WRAZ Z UZASADNIENIEM JEGO WEWNĘTRZNEJ SPÓJNOŚCI. 35

2.1 WYKAZ GMIN WCHODZĄCYCH W SKŁAD LGD. 35
2.2 UWARUNKOWANIA PRZESTRZENNE, GEOGRAFICZNE, PRZYRODNICZE, HISTORYCZNE I KULTUROWE. 37
2.3 OCENA SPOŁECZNO – GOSPODARCZA OBSZARU, W TYM POTENCJAŁU DEMOGRAFICZNEGO I GOSPODARCZEGO OBSZARU ORAZ POZIOMU AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ. 67
2.4 SPECYFIKA OBSZARU. 69

3. ANALIZA SWOT DLA OBSZARU OBJĘTEGO LSR, WNIOSKI WYNIKAJĄCE Z PRZEPROWADZONEJ ANALIZY. 70

4. CELE OGÓLNE I SZCZEGÓŁOWE LSR ORAZ WSKAZANE PLANOWANE PRZEDSIĘWZIĘCIA SŁUŻĄCE OSIĄGNIĘCIU POSZCZEGÓLNYCH CELÓW SZCZEGÓŁOWYCH, W RAMACH KTÓRYCH BĘDĄ REALIZOWANE OPERACJE, ZWANYCH DALEJ „PRZEDSIĘWZIĘCIAMI". 73

5. MISJA LGD. 96

6. SPÓJNOŚĆ SPECYFIKI OBSZARU Z CELAMI LSR. 96

7. UZASADNIENIE PODEJŚCIA ZINTEGROWANEGO DLA PLANOWANYCH W RAMACH LSR PRZEDSIĘWZIĘĆ. 97

8. UZASADNIENIE PODEJŚCIA INNOWACYJNEGO DLA PLANOWANYCH W RAMACH LSR PRZEDSIĘWZIĘĆ. 99

9. PROCEDURY ZGODNOŚCI OPERACJI Z LSR, WYBORU OPERACJI PRZEZ I ODWOŁANIA OD ROZSTRZYGNIĘĆ ORGANU DECYZYJNEGO W SPRAWIE WYBORU OPERACJI ORAZ ZASAD, NA PODSTAWIE KTÓRYCH JEST OCENIANA ZGODNOŚĆ OPERACJI Z LSR ORAZ LOKALNYMI KRYTERIAMI WYBORU, A TAKŻE PROCEDURY ZMIANY TYCH KRYTERIÓW. 100

10. BUDŻET LSR DLA KAŻDEGO ROKU JEJ REALIZACJI. 106

11. PROCES PRZYGOTOWANIA LSR. 108

12. PROCES WDRAŻANIA I AKTUALIZACJI LSR. 109

13. ZASADY I SPOSÓB DOKONYWANIA EWALUACJI WŁASNEJ. 112

14. POWIĄZANIA LSR Z INNYMI DOKUMENTAMI PLANISTYCZNYMI ZWIĄZANYMI Z OBSZAREM OBJĘTYM LSR. 114

15. PLANOWANE DZIAŁANIA, PRZEDSIĘWZIĘCIA, OPERACJE REALIZOWANE PRZEZ LGD W RAMACH INNYCH PROGRAMÓW WDRAŻANYCH NA OBSZARZE OBJĘTYM LSR. 117

16. PRZEWIDYWANY WPŁYW REALIZACJI LSR NA ROZWÓJ REGIONU I OBSZARÓW WIEJSKICH. 119

17. ZAŁĄCZNIKI DO LSR. 119

Wstęp

Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy jest dokumentem opisującym potencjał regionu działania Stowarzyszenia oraz wynikające z niego różne aspekty planowanej działalności w kierunku jego rozwoju. Stanowi jednocześnie opis struktury i zasady funkcjonowania LGD.

Niniejszy dokument został wypracowany przez szerokie grono przedstawicieli 3 środowisk – grup przedsiębiorców, samorządów oraz organizacji pozarządowych wywodzących się z terenu gmin: Sulejów, Aleksandrów, Wolbórz (powiat piotrkowski), Tomaszów Mazowiecki, Inowłódz, Lubochnia (powiat tomaszowski), Przedbórz (powiat radomszczański), Mniszków, Sławno i Opoczno (powiat opoczyński).

Głównym celem działań ma być ożywienie gospodarcze, turystyczno - rekreacyjne i społeczne terenów zamieszkiwanych przez tych przedstawicieli oraz wskazanie kierunków, w jakich należy się rozwijać, aby poprawić byt mieszkańców i zapewnić rozwój terenów wiejskich tego obszaru.

Istota Lokalnej Strategii Rozwoju LGD Dolina Pilicy polega na wskazaniu kierunków działania, które mogą zdynamizować rozwój obszaru. Zasadniczym celem pracy nad strategią było ich poszukiwanie i zdefiniowanie.

Po licznych konsultacjach, odbytych szkoleniach, przeprowadzonych ankietach oraz licznych spotkaniach z mieszkańcami powstał dokument w postaci Lokalnej Strategii Rozwoju. Dokument ten wypracował i zaproponował, zgodnie z wnioskami wypływającymi z tych konsultacji, rozwój w 3 celach głównych:

1. Rozwój turystyki poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego jako podstawy poprawy jakości życia mieszkańców.
2. Ochrona środowiska oraz wspieranie inicjatyw ekologicznych podstawą do zachowania i poprawy stanu posiadanych zasobów.
3. Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój sektora gospodarczego.

Kierunki te zostały wypracowane na zasadach kompromisu i są w pełni zgodne z wytycznymi budowania Lokalnej Strategii Rozwoju.

Niniejszy dokument ma za zadanie przedstawienie LGD Dolina Pilicy i scharakteryzowanie obszaru objętego działaniem LGD Dolina Pilicy, a następnie uzasadnienie i uszczegółowienie kierunków rozwoju LGD oraz wskazanie poszczególnych przedsięwzięć, które ta grupa będzie realizowała.

Właściwymi autorami niniejszego opracowania są sami mieszkańcy obszaru działania LGD zamieszkujący teren 10 w/w gmin w południowo-wschodniej części regionu łódzkiego.

Ostatni sumujący i porządkujący etap tworzenia Strategii został przeprowadzony w gronie pełnej reprezentacji całego regionu - członków Zarządu i Rady LGD. Nad prawidłowością i merytoryczną stroną prac czuwali eksperci z Agencji Rozwoju Lokalnego Agrotur S.A. Opracowany dokument swoją formą i sposobem ujęcia eksponuje podejście LEADER jako właściwe narzędzie do uzyskiwania najlepszych rezultatów procesu wdrażania Strategii. Jego najważniejszymi przesłankami są:

- oddolne podejście jako źródło aktywizacji społeczności lokalnej, włączającej się bezpośrednio w jej realizację w zgodnym partnerstwie sektora społecznego, gospodarczego i publicznego (w tym promocja partnerstwa publiczno – prywatnego),
- LGD jako koordynator procesu i animator zawieranych partnerstw,
- zintegrowane podejście do zrównoważonego lokalnego rozwoju regionu,
- montaż finansowy przedsięwzięć przy wdrażaniu LSR i zaangażowaniu środków zewnętrznych,
- wykorzystywanie zasobów własnych jako najważniejszego elementu określającego kierunki rozwoju regionu przy konstrukcji analizy SWOT.

Innowacyjność tego procesu polega zatem przede wszystkim na użyciu nowego narzędzia jakim jest LEADER, kładącym nacisk na oddolną inicjatywę w kształtowaniu aktywnego społeczeństwa obywatelskiego, a przy tym nabywaniu umiejętności zawierania międzysektorowych partnerstw w celu uzyskiwania maksymalnych rezultatów w podejmowanych działaniach, a nawet wystąpienia zjawiska synergii (wartość dodana). I tego właśnie należy oczekiwać przy wdrażaniu niniejszej Strategii.

W celu ostatecznej weryfikacji i dopełnienia statutowego obowiązku Lokalna Strategia Rozwoju LGD Dolina Pilicy w przedstawionej poniżej formie została przyjęta i zatwierdzona tym samym do wdrażania na lata 2009 – 2015 w dn. 16.05.2011 r. uchwałą Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Dolina Pilicy.

1. Charakterystyka Lokalnej Grupy Działania (LGD) jako jednostki odpowiedzialnej za realizację Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR).

1.1 Nazwa i status prawny LGD oraz data wpisu do Krajowego Rejestru Sądowego i numer w tym rejestrze.

Lokalna Grupa Działania Dolina Pilicy posiada status prawny stowarzyszenia, dostosowanego do wymogów art. 15 ustawy z 7 marca 2007r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków EFRROW.

Została zarejestrowana w Krajowym Rejestrze Sądowym w Łodzi w dniu 26.05.2006 roku pod nr 0000257879, Sąd Rejonowy dla Łodzi – Śródmieścia w Łodzi, XX Wydział Krajowego Rejestru Sądowego, z późniejszymi zmianami dostosowującymi strukturę LGD do w/w ustawy, zatwierdzającymi uchwały Walnych Zebrań Członków z dnia 29.09.2008r., 20.03.2010 r., 01.10.2010 r. 10.01.2011r. oraz 16.05.2011 r.

1.2 Opis procesu budowania partnerstwa.

Proces budowania trójsektorowego partnerstwa LGD Dolina Pilicy został zapoczątkowany pod koniec 2005 r. na obszarze gm. Inowłódz i gm. Tomaszów Mazowiecki (13.546 mieszkańców – 248,7 km^2 według danych własnych gmin na dzień 31.12.2006 r.) w ramach uruchomienia we współpracy z FAPĄ projektu pt.: „Wsparcie tworzenia LGD i opracowania ZSROW w Dolinie Pilicy". Początkowo przebiegał on przy dużym zaangażowaniu przedstawicieli obu gmin (sektor publiczny), którzy przekazali społeczności lokalnej w czasie zebrań wiejskich niezbędną wiedzę dotyczącą zasad funkcjonowania Programu Leader, zachęcili mieszkańców wszystkich miejscowości tych gmin do uczestnictwa w nim. W tym celu wybrali swoich przedstawicieli, którzy przestrzegając zasady dobrowolności, trójsektorowej delegacji oraz pełnej reprezentacji obszaru, na I Walnym Zebraniu Członków zdecydowali o formie prawnej LGD jako stowarzyszenie, uchwalili statut oraz wybrali zarząd i komisję rewizyjną. Stowarzyszenie Dolina Pilicy, bo taką nazwę przyjęła LGD, uzyskało wpis w KRS w dn. 26.05.2006 r., opracowało dla tego obszaru ZSROW oraz przystąpiło do realizacji projektu „Pilica, rzeka która łączy" w II schemacie PPL+. Zgodnie z uchwałą zarządu z dnia 20.04.2006 r. Stowarzyszenie

liczyło 155 członków – osób fizycznych reprezentujących sektor publiczny (4.52%), społeczny (86.45%) i gospodarczy (9.03%). Do 15 kwietnia 2008 r. zawarło 21 umów partnerskich (m.in. OSP Smardzewice, KGW Ciebłowice, Stowarzyszenie STER, Fundacja Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego, OSP Brzustów i OSP Zawada). 14 kwietnia 2008 r. został ukończony, a następnie w pełni rozliczony i zaakceptowany przez Fundację Programów Pomocy dla Rolnictwa projekt w II schemacie PPL+. Był on praktycznie rozpoczęciem procesu wdrażania opracowanej ZSROW dla tego obszaru (budżet projektu 450 tys. zł). Stworzyło to okazję do lepszej promocji programu Leader w lokalnej społeczności oraz zdobywania doświadczeń w tym zakresie przez LGD.

Stowarzyszenie LGD „Zalew Sulejowski", działające na obszarze gm. Wolbórz, zostało założone 9.07.2006 r. jako trwałe zrzeszenie osób fizycznych o celach niezarobkowych, działające na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w rozumieniu przepisów SPO: „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich" działanie 2.7 PPL+. Powstało jako oddolna inicjatywa trójsektorowego partnerstwa przy równym traktowaniu płci, na obszarze zamieszkałym przez 7645 osób (stan na 31.12.2006 r.). Zatem niespełnienie kryterium ilościowego stało się ważnym argumentem, obok podobieństw obszarów, za przystąpieniem do działającego w sąsiedztwie Stowarzyszenia Dolina Pilicy.

W III kwartale 2007 r. podpisanych zostało 10 porozumień o współpracy ze wszystkimi organizacjami pozarządowymi oraz 3 porozumienia z przedsiębiorcami działającymi na terenie gm. Wolbórz. Pod koniec tego okresu LGD „Zalew Sulejowski" liczyło 44 członków zwyczajnych osób fizycznych reprezentujących sektor społeczny i gospodarczy oraz 13 partnerów – osoby prawne. 9.07.2007 r. z inicjatywy Zarządów Stowarzyszeń podpisany został list intencyjny deklarujący przyłączenie się Stowarzyszenia LGD „Zalew Sulejowski" do Stowarzyszenia Dolina Pilicy. Na początku IV kwartału 2007 r. oba stowarzyszenia wystąpiły do rad gm. Lubochnia, miasta i gminy Sulejów oraz gm. Mniszków z propozycją włączenia ich do wspólnego regionu działania. Po uzyskaniu przychylnych decyzji przeprowadzone zostały ze społecznościami wszystkich miejscowości tych gmin zebrania informacyjne oraz wyłonieni zostali ich przedstawiciele do wspólnej lokalnej grupy działania przestrzegając zasadę pełnej reprezentacji z poszczególnych gmin, oraz przynajmniej 50% udziału sektora społecznego i gospodarczego w tejże

reprezentacji. 12.12.2007 r. podczas Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia Dolina Pilicy dokonano prezentacji scenariusza organizacyjno-prawnego procesu rozszerzenia Stowarzyszenia zgodnego z zaleceniami Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wspólne Walne Zebranie Członków w dniu 03.08.2008 r. zatwierdziło, prócz poszerzenia regionu działania, zmiany dostosowujące stowarzyszenie do ustawy z 7 marca 2007 r. o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich poprzez EFRROW (nowy statut, wybór organu decyzyjnego).

W wyniku wspólnych konsultacji Zarządu Stowarzyszenia z władzami gminy Aleksandrów oraz miasta i gminy Przedbórz, rady tych samorządów w dn. 29.12.2009 r. (gmina Aleksandrów) oraz 12.02.2010 r. (miasto i gmina Przedbórz) podjęły uchwały o przystąpieniu do Stowarzyszenia Dolina Pilicy. W następstwie Zarząd Stowarzyszenia uchwałami z dn. 07.01.2010 r. oraz 19.02.2010 r., kierując się decyzjami rad tych samorządów, włączył je w poczet członków zwyczajnych Stowarzyszenia. Powyższe zmiany poparte zostały przeprowadzonymi zebraniami wiejskimi w obu gminach. Spotkania z lokalnymi społecznościami obok wymiaru informacyjnego, wyłoniły grupę reprezentantów gmin do pracy w ramach Stowarzyszenia. W ten sposób rozszerzono region działania do obszaru 8 gmin położonych w dolinie Pilicy. Walne Zebranie Członków w dn. 20.03.2010 r. zatwierdziło te zmiany, odnosząc się również do zwiększenia reprezentacji w strukturach LGD, a w szczególności do modyfikacji niniejszej LSR dla zwiększonego obszaru działania.

Podobna procedura uruchomiona została w procesie włączenia do Stowarzyszenia gminy Sławno i gminy Opoczno. W następstwie spotkań z samorządami, przedstawicielami lokalnej społeczności w dniu 04.08.2010 r. rada gminy Sławno oraz w dniu 27.08.2010 r. rada gminy Opoczno podjęły uchwałę o przystąpieniu do Stowarzyszenia. W odpowiedzi na to uchwałą z dnia 31.08.2010 r. Zarząd LGD Dolina Pilicy wprowadził je do grona członków zwyczajnych, powiększając tym samym region działania do 10 gmin. Walne Zebranie Członków w dniu 01.10.2010 r. zmiany te zatwierdziło wraz z powiększoną reprezentacją o te gminy w strukturach LGD oraz zmodyfikowaną do nowej sytuacji Lokalną Strategię Rozwoju. W konsekwencji przeprowadzonych wyborów samorządowych, na Walnym Zebraniu w dn. 10.01.2011 r. dokonano uzupełnienia wyboru członków do Rady Stowarzyszenia Dolina Pilicy oraz związanej z tym aktualizacji LSR, natomiast na Walnym Zebraniu Członków w dn. 16.05.2011r. zatwierdzone zostały zmiany celów

szczegółowych, przedsięwzięć oraz niezbędnych do ewaluacji tejże strategii wskaźników.

1.3 Charakterystyka członków LGD, partnerów i sposób rozszerzenia lub/ zmiany składu LGD.

Stowarzyszenie Dolina Pilicy działające jako Lokalna Grupa Działania, zgodnie z obowiązującym Statutem Stowarzyszenia stanowiącym Załącznik nr 1 do LSR, może mieć członków zwyczajnych i wspierających.

Na dzień 16.05.2011 r. Stowarzyszenie Dolina Pilicy liczy 111 członków zwyczajnych – osób fizycznych oraz 11 członków zwyczajnych – osób prawnych (10 samorządów gminnych, Ośrodek „Molo" Sp. z o.o. w Smardzewicach). Ponadto Gminna Rada Kół Gospodyń Wiejskich w Wolborzu jest członkiem wspierającym. Stowarzyszenie LGD „Zalew Sulejowski" w związku z przystąpieniem do Stowarzyszenia Dolina Pilicy uległo rozwiązaniu. Wśród osób fizycznych znajduje się zgodnie z deklaracjami 83 osób reprezentujących sektor społeczny, 14 osób reprezentujące sektor gospodarczy oraz 14 osób reprezentujących sektor publiczny. Analogiczne proporcje w strukturze Zarządu Stowarzyszenia przedstawiają się następująco: w 20 – osobowym składzie 10 osób reprezentuje sektor społeczny, 3 osoby – sektor gospodarczy oraz 7 osób - sektor publiczny.

Skład Zarządu Stowarzyszenia:

- Prezes – Bronisław Helman – mieszkaniec Gminy Tomaszów Mazowiecki, reprezentuje sektor społeczny,
- Wiceprezes - Sławomir Zwierzchowski – mieszkaniec Gminy Mniszków, reprezentuje sektor społeczny,
- Wiceprezes – Damian Szmigielski – mieszkaniec Gminy Przedbórz, reprezentuje sektor publiczny,
- Skarbnik – Ewa Jagielska – mieszkanka Gminy Wolbórz, reprezentuje sektor społeczny,
- Sekretarz – Barbara Dziubałtowska-Chachuła - mieszkanka Gminy Inowłódz, reprezentuje sektor publiczny.

Pozostali Członkowie Zarządu:

- Szczepan Goska - mieszkaniec Gminy Lubochnia, reprezentuje sektor społeczny,

- Elżbieta Milczarek - mieszkanka Gminy Mniszków, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Janusz Klimek – mieszkaniec Gminy Opoczno, reprezentuje sektor publiczny,

- Jerzy Wijata – mieszkaniec miasta Opoczno, reprezentuje sektor społeczny,

- Halina Biskup – mieszkanka miasta Opoczno, reprezentuje sektor publiczny,

- Zuzanna Broszczyk – mieszkanka Gminy Sławno, reprezentuje sektor społeczny,

- Ewa Kwaśkiewicz-Tomasik - mieszkanka Gminy Inowłódz, reprezentuje sektor społeczny,

- Konrad Piekarski - mieszkaniec Gminy Wolbórz, reprezentuje sektor publiczny,

- Sławomir Tworek – mieszkaniec Gminy Sulejów, reprezentuje sektor publiczny,

- Dominik Dajcz – mieszkaniec Gminy Sulejów, reprezentuje sektor społeczny,

- Waldemar Jęcek – mieszkaniec Gminy Aleksandrów, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Andrzej Wołoszyn - mieszkaniec Gminy Aleksandrów, reprezentuje sektor publiczny,

- Jolanta Kacperek - mieszkanka Gminy Lubochnia, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Stanisław Cieciura - mieszkaniec Gminy Przedbórz, reprezentuje sektor społeczny,

- Urszula Ziółkowska – mieszkanka miasta Tomaszów Mazowiecki, reprezentuje sektor społeczny.

Członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia może być pełnoletnia osoba fizyczna lub osoba prawna, która łącznie spełnia:

- warunki określone w ustawie *Prawo o stowarzyszeniach*,
- działa na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i przedstawi rekomendację (wskazanie) zawierającą w szczególności pozytywną opinię w tym zakresie udzieloną przez działających na obszarze wdrażania LSR lub którego dotyczy LSR:

a) partnera społecznego i gospodarczego w rozumieniu przepisów o Narodowym Planie Rozwoju lub

b) gminę wiejską, miejsko-wiejską lub

c) związek międzygminny lub

d) inną osobę prawną, której działalność obejmuje realizację celu Stowarzyszenia,

- złoży deklarację członkowską.

Osoby prawne, które były dotychczas członkami wspierającymi Stowarzyszenia Dolina Pilicy - po złożeniu stosownego oświadczenia, mogą stać się członkami zwyczajnymi.

Nowo przyjmowane do Stowarzyszenia osoby prawne mogą, według własnego uznania być członkami zwyczajnymi lub wspierającymi.

Nabycie i stwierdzenie utraty członkostwa w Stowarzyszeniu następuje na podstawie uchwały Zarządu Stowarzyszenia.

1.4 Struktura organu decyzyjnego.

Organem decyzyjnym Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy jest Rada. Rada składa się z Przewodniczącego, dwóch Wiceprzewodniczących, Sekretarza i 36 pozostałych członków wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie Członków.

Rada, w co najmniej 50% składa się z podmiotów, o których mowa w art. 6 ust. 1 lit b i c rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – czyli partnerów gospodarczych i społecznych oraz innych odpowiednich podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie, organizacje pozarządowe, w tym organizacje zajmujące się zagadnieniami z zakresu środowiska naturalnego, oraz podmiotami odpowiedzialnymi za promowanie równości mężczyzn i kobiet - wybieranych i odwoływanych przez Walne Zebranie.

Do kompetencji Rady należy:

a) opracowanie Regulaminu Rady (zatwierdzony przez Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia Regulamin Rady – Załącznik nr 2 do LSR)

b) opracowanie lokalnych kryteriów wyboru operacji,

c) wybór operacji, które mają być realizowane w ramach opracowanej LSR,

d) składanie sprawozdań z działalności Rady na Walnym Zebraniu Członków.

Skład Rady Stowarzyszenia:

Przewodniczący – Janusz Ciesielski - mieszkaniec Gminy Mniszków, reprezentuje sektor publiczny.

Wiceprzewodniczący – Paweł Mamrot – mieszkaniec Gminy Aleksandrów, reprezentuje sektor społeczny,

Wiceprzewodniczący – Adam Kozłowski – mieszkaniec miasta Opoczno, reprezentuje sektor społeczny,

Sekretarz – Anna Węglarska - mieszkanka Gminy Mniszków, reprezentuje sektor publiczny,

Pozostali Członkowie Rady :

- Dionizy Głowacki - mieszkaniec Gminy Aleksandrów, reprezentuje sektor publiczny,
- Ewa Kuchta - mieszkanka Gminy Aleksandrów, reprezentuje sektor społeczny,
- Elżbieta Wijata - mieszkanka Gminy Aleksandrów, reprezentuje sektor społeczny,
- Zenon Chojnacki – mieszkaniec Gminy Inowłódz, reprezentuje sektor publiczny,
- Ewa Korzeniewska – mieszkanka Gminy Inowłódz, reprezentuje sektor społeczny,
- Agnieszka Jóźwik – mieszkanka Gminy Inowłódz, reprezentuje sektor gospodarczy,
- Barbara Klatka - mieszkanka Gminy Inowłódz, reprezentuje sektor społeczny,
- Tadeusz Józwik – mieszkaniec Gminy Lubochnia, reprezentuje sektor publiczny,
- Tadeusz Skoneczny – mieszkaniec Gminy Lubochnia, reprezentuje sektor społeczny,
- Marcin Tuz – mieszkaniec Gminy Lubochnia, reprezentuje sektor społeczny,
- Paweł Bachura – mieszkaniec Gminy Lubochnia, reprezentuje sektor społeczny,

- Piotr Abratkiewicz – mieszkaniec Gminy Mniszków, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Władysława Krawczyk - mieszkanka Gminy Mniszków, reprezentuje sektor społeczny,

- Jan Wieruszewski – mieszkaniec Gminy Opoczno, reprezentuje sektor publiczny,

- Alicja Stępień – mieszkanka Gminy Opoczno, reprezentuje sektor społeczny,

- Halina Grzywacz – mieszkanka Gminy Opoczno, reprezentuje sektor społeczny,

- Miłosz Naczyński – mieszkaniec Gminy Przedbórz, reprezentuje sektor publiczny,

- Renata Koska – mieszkanka Gminy Przedbórz, reprezentuje sektor społeczny,

- Bogusław Majewski – mieszkaniec Gminy Przedbórz, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Krzysztof Zawisza - mieszkaniec Gminy Przedbórz, reprezentuje sektor społeczny,

- Zbigniew Wilk – mieszkaniec Gminy Sławno, reprezentuje sektor publiczny,

- Doroteusz Bugaj – mieszkaniec Gminy Sławno, reprezentuje sektor społeczny,

- Marianna Śmiechowska – mieszkanka Gminy Sławno, reprezentuje sektor społeczny,

- Jarosław Pasik – mieszkaniec Gminy Sławno, reprezentuje sektor społeczny,

- Stanisław Baryła – mieszkaniec Gminy Sulejów, reprezentuje sektor publiczny,

- Jerzy Balcerzyk – mieszkaniec Gminy Sulejów, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Marek Brajczewski – mieszkaniec Gminy Sulejów, reprezentuje sektor społeczny,

- Wacław Kozub – mieszkaniec Gminy Sulejów, reprezentuje sektor społeczny,

- Franciszek Szmigiel – mieszkaniec Gminy Tomaszów Mazowiecki, reprezentuje sektor publiczny,

- Kazimierz Głowa – mieszkaniec Gminy Tomaszów Mazowiecki, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Hieronim Nawrocki – mieszkaniec Gminy Tomaszów Mazowiecki, reprezentuje sektor społeczny,

- Janina Kisielińska – mieszkanka Gminy Tomaszów Mazowiecki, reprezentuje sektor gospodarczy,

- Elżbieta Ościk – mieszkanka Gminy Wolbórz, reprezentuje sektor publiczny,

- Anna Mizgalska-Dąbrowska - mieszkanka Gminy Wolbórz, reprezentuje sektor społeczny,

- Tadeusz Wąs - mieszkaniec Gminy Wolbórz, reprezentuje sektor społeczny,

- Zbigniew Gołębiewski – mieszkaniec Warszawy (poza regionem działania LGD), reprezentuje sektor społeczny.

Procentowy udział poszczególnych sektorów w składzie Rady przedstawia się następująco:

a) sektor społeczny 57,5%
b) sektor gospodarczy 15,0 %
c) sektor publiczny 27,5 %

Ze szczegółowej analizy składu Rady wynika:

- całkowity rozdział składu rady od składu zarządu stowarzyszenia
- równa i pełna reprezentacja wszystkich 10 gmin,
- pełna reprezentacja 3 sektorów na korzyść sektora społecznego i gospodarczego (72,5%) .

Wszelkie zmiany składu ciała decyzyjnego, zgodnie z zatwierdzonym statutem, będą mogły zachodzić tylko na drodze przegłosowanych uchwał Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia. Tryb pracy, sposób podejmowania decyzji jest ściśle i przejrzyście określony i zatwierdzony przez Regulamin Rady.

1.5 Zasady i procedury funkcjonowania LGD oraz organu decyzyjnego.

Wszelkie procedury uruchamiane przez Stowarzyszenie są regulowane aktualnym statutem oraz zatwierdzonymi przez Walne Zebranie Członków regulaminem Zarządu i Rady i zatwierdzonym przez Zarząd regulaminem pracy biura. Rekrutacja pracowników jest prowadzona w oparciu o opracowaną i ogólnie dostępną procedurę naboru pracowników.

Procedura naboru pracowników oraz procedura postępowania w sytuacji wystąpienia trudności w zatrudnieniu pracowników spełniających wymagania konieczne.

Nabór nowych pracowników, na poszczególne stanowiska odbywa się w drodze otwartego konkursu ogłaszanego na stronie internetowej LGD. Ogłoszenie zawierać będzie opis stanowiska, wymagania konieczne i pożądane, dokumenty jakie należy złożyć oraz termin składania ofert. Rekrutacje ogłasza i przeprowadza Zarząd LGD. Rekrutacja odbywa się w dwóch etapach: weryfikacja oferty pisemnej oraz przeprowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej. Wyniki naboru podane są do publicznej wiadomości poprzez umieszczenie na stronie internetowej LGD.

W przypadku braku ofert od kandydatów spełniających wymagania konieczne dokonuje się wyboru kandydatów w oparciu o pozostałe kryteria. Jednakże w przypadku niedokonania pozytywnego wyboru spośród złożonych ofert, procedurę naboru rozpoczyna się od nowa. Procedura naboru pracowników stanowi Załącznik nr 3 do LSR.

Opis stanowisk precyzujących podział obowiązków i zakres odpowiedzialności na poszczególnych stanowiskach.

Opis stanowisk biura Stowarzyszenia Dolina Pilicy

Do wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju zaangażowane zostanie biuro Stowarzyszenia w następującym układzie organizacyjnym:

Nazwa jednostki	Stowarzyszenie Dolina Pilicy
Komórka organizacyjna	Biuro Stowarzyszenia Dolina Pilicy
Stanowisko pracy	**Kierownik Biura Stowarzyszenia Dolina Pilicy**
Bezpośredni przełożony	Prezes lub Wiceprezes Zarządu
Stanowiska podległe	specjalista ds. księgowości i kadr, koordynator projektów, specjalista ds. informatyczno – administracyjno-promocyjnych,

Cel stanowiska:
Kierowanie pracą biura, realizacja uchwał Zarządu Stowarzyszenia.

Wymagane kwalifikacje i doświadczenie zawodowe:

Konieczne:

1. Wykształcenie wyższe (pożądane: ekonomia, socjologia, marketing i zarządzanie, administracja);
2. Doświadczenie: minimum 2-letni staż pracy na stanowisku kierowniczym, doświadczenie w kierowaniu zespołem;
3. Wymagania formalne:
   - obywatelstwo polskie,
   - posiadanie stanu zdrowia pozwalającego na zatrudnienie na w/w stanowisku,
   - posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych oraz korzystanie w pełni z praw publicznych,
   - nie bycie prawomocnie skazanym za przestępstwa umyślne.

Pożądane:

1. Umiejętność samodzielnej i kreatywnej pracy – wysokie umiejętności interpersonalne;
2. Duże zdolności organizacyjne;
3. Znajomość problematyki i doświadczenie związane z finansowaniem projektów ze środków UE (znajomość zasad finansowania i rozliczania projektów, w szczególności odnoszących się do rozwoju obszarów wiejskich) – konstruowanie i zarządzanie projektami;
4. Znajomość zasad funkcjonowania UE, PROW na lata 2007 – 2013, ustaw i rozporządzeń dotyczących rozwoju obszarów wiejskich, ustawy o samorządzie gminnym, o finansach publicznych, zamówieniach publicznych, KPA.

Zakres uprawnień i obowiązków:

Zakres uprawnień:

1. Opracowanie Regulaminu Pracy Biura Stowarzyszenia;
2. Wnoszenie projektów zmian w statucie i regulaminach organizacyjnych Stowarzyszenia;
3. Kierowanie i nadzór nad pracą biura, określenie zakresów obowiązków

podległych pracowników, zasad współpracy oraz kontaktów wewnętrznych i zewnętrznych;
4. Zawieranie umów o pracę, umów zleceń i o dzieło, po akceptacji Zarządu;
5. Współpraca z przedstawicielami środków masowego przekazu oraz informowanie ich o działaniach i zamierzeniach Stowarzyszenia;
6. Planowanie, koordynacja oraz kontrola pracy biura, obejmujące:
   - planowanie realizacji przedsięwzięć/zadań,
   - planowanie płatności i harmonogramu realizacji przedsięwzięć/zadań do zatwierdzenia przez Zarząd;
7. Opiniowanie, zatwierdzanie i podpisywanie dokumentów w ramach realizowanych zadań;
8. Podpisywanie bieżącej korespondencji;
9. Nadzór nad przygotowywaniem i gromadzeniem materiałów dotyczących działalności Stowarzyszenia;
10. Podejmowanie decyzji dotyczących działalności Stowarzyszenia w zakresie niezastrzeżonym dla innych organów;
11. Wnioskowanie do Zarządu w sprawach zarządzania podległym biurem, a wynikających z realizacji jego zadań statutowych;
12. Dokonywanie bieżących zakupów na potrzeby biura do kwoty 1.000,00 zł bez akceptacji Zarządu.

Zakres obowiązków:

1. Reprezentowanie Stowarzyszenia w granicach umocowania Regulaminu Pracy Biura, w tym współpraca z przedstawicielami mediów;
2. Współpraca z Zarządem i Radą Stowarzyszenia w ramach realizacji LSR poprzez:
   - wykonywanie podejmowanych przez Zarząd i Radę uchwał,
   - koordynację pracy Rady w ramach jej działań decyzyjnych,
   - nadzór nad sporządzanymi sprawozdaniami i informacjami dla Zarządu,
   - nadzór nad prawidłowym zarządzaniem projektami w ramach wdrażania LSR oraz opracowywaniem i realizacją projektów współpracy.
3. Nadzór nad pracownikami biura: planowanie, organizowanie oraz koordynowanie ich pracy;
4. Prowadzenie procesu naboru kandydatów do zatrudnienia na wolne stanowiska pracy oraz zawieranie umów o pracę zgodnie z zatwierdzonym Regulaminem Naboru Pracowników w ramach opisanych stanowisk;
5. Nadzór nad opracowywaniem i wdrażaniem projektów własnych;
6. Nadzór nad bezpłatnym doradztwem dla potencjalnych beneficjentów programów realizowanych w ramach wdrażania LSR;
7. Nadzór nad obsługą wpływających wniosków, procedurami ich oceny, przedstawieniem ich do refundacji, monitoringiem, realizacją oraz ewentualną kontrolą;
8. Nadzór nad prawidłowością końcowych rozliczeń zrealizowanych umów o dofinansowanie;

<table>
<tr><td colspan="2">9. Merytoryczny nadzór nad przygotowywaniem, udostępnianiem i gromadzeniem dokumentów, w tym protokołów oraz materiałów na obrady Walnego Zebrania Członków, Zarządu, Rady Stowarzyszenia, Komisji Rewizyjnej;
10. Projektowanie, wdrażanie oraz ocena funkcjonalności systemów: naboru, okresowych ocen, szkoleń oraz adaptacji zatrudnionych pracowników;
11. Kształtowanie polityki wynagrodzeń;
12. Koordynowanie działań informacyjno-promocyjnych związanych z obszarem LGD;
13. Sporządzanie odpisów uchwał Walnego Zebrania Członków, Zarządu oraz Rady i wydawanie ich uprawnionym organom;
14. Właściwe gospodarowanie powierzonym mieniem, zapewnienie warunków skutecznego i ekonomicznego funkcjonowania biura.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Zakres odpowiedzialności:
Zgodny z zakresem powierzonych obowiązków.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Współpraca i kontakty wewnętrzne:</td></tr>
<tr><td>Nazwa stanowisk współpracujących</td><td>Cel kontaktów i współpracy</td></tr>
<tr><td>Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna</td><td>Przestrzeganie procedur współpracy, przekazywanie dokumentów, informacji, realizacja uchwał - współpraca pionowa.</td></tr>
<tr><td>specjalista ds. księgowości i kadr, koordynator projektów, specjalista ds. informatyczno – administracyjno-promocyjnych, pracownik biurowy ds. projektów</td><td>Przestrzeganie procedur współpracy, przekazywanie dokumentów, informacji, realizacja uchwał - współpraca pozioma.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Współpraca i kontakty zewnętrzne:</td></tr>
<tr><td>Nazwa instytucji współpracujących</td><td>Cel kontaktów i współpracy</td></tr>
<tr><td>Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, Agencja Rekrutacji i Modernizacja Rolnictwa – Biuro Regionalne w Łodzi</td><td>Kontakty z Instytucjami Płatniczymi w ramach wdrażania LSR w działaniach 4.1 przy realizacji projektów współpracy – działanie 4.2 oraz w zakresie uzgodnień przy działaniach 4.3 PROW 2007-2013.</td></tr>
<tr><td>Jednostki samorządu terytorialnego, powiatowe i wojewódzkie urzędu pracy, lokalne organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa</td><td>Reprezentowanie Stowarzyszenia w granicach umocowania, działanie informacyjno-promocyjne, zbieranie materiałów, współpraca w organizacji spotkań, imprez.</td></tr>
</table>

Powierzony sprzęt: Odpowiedzialny materialnie za całe mienie pozostawione pod opieką kierownika biura zgodnie wykazem księgi inwentaryzacji biura.
……..…… ……. data i podpis pracownika data i podpis przełożonego

Nazwa jednostki	Stowarzyszenie Dolina Pilicy
Komórka organizacyjna	Biuro Stowarzyszenia Dolina Pilicy
Stanowisko pracy	Koordynator projektów
Bezpośredni przełożony	Kierownik biura
Stanowiska podległe	Pracownik biurowy ds. projektów

Cel stanowiska:
Pozyskiwanie środków finansowych z funduszy UE i innych środków pozabudżetowych, bezpośrednia koordynacja i zarządzanie projektami w ramach realizacji zadań 4 osi PROW na lata 2007-2013.

Wymagane kwalifikacje i doświadczenie zawodowe:

Konieczne:

1. Wykształcenie wyższe (pożądane: ekonomia, zarządzanie i marketing, kierunki techniczne, rolnicze, ochrona środowiska);
2. Doświadczenie minimum 2 lata na stanowisku związanym z opracowywaniem i wdrażaniem projektów z udziałem funduszy UE;
3. Posiadanie bardzo dobrej znajomości i umiejętności obsługi komputera oraz pozostałych urządzeń biurowych;
4. Wymagania formalne:
   - obywatelstwo polskie,
   - posiadanie stanu zdrowia pozwalającego na zatrudnienie na w/w stanowisku,
   - posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych oraz korzystanie w pełni z praw publicznych.

Pożądane:

1. Znajomość metodologii przygotowania projektu, w tym zasad tworzenia matrycy logicznej projektu, jego realizacji i monitoringu, potwierdzonej odpowiednimi certyfikatami nabytej wiedzy;
2. Posiadanie wiedzy z zakresu ustaw: o samorządzie gminnym, o organizacjach pozarządowych, o finansach publicznych, o pomocy publicznej, o rozwoju obszarów wiejskich przy wsparciu EFRROW;
3. Posiadanie wiedzy z zakresu Programu LEADER poparte znajomością regionu działania LGD;
4. Znajomość przynajmniej jednego języka roboczego UE umożliwiającego komunikowanie się;
5. Posiadanie następujących cech osobowości i umiejętności psychofizycznych: odpowiedzialność, kreatywność, zdolność planowania, umiejętność pracy w zespole, umiejętność wyrażania się w mowie i w piśmie, otwartość na wiedzę.

Zakres uprawnień i obowiązków:

Zakres uprawnień:

1. Opiniowanie uzgodnionego przez Zarząd procesu wdrażania LSR i przedkładanie uwag kierownikowi biura;
2. Planowanie i organizowanie w porozumieniu z kierownikiem biura spotkań informacyjno-doradczych z potencjalnymi beneficjentami;
3. Udział w koordynacji pracy Rady i biura Stowarzyszenia Dolina Pilicy w ramach procesu oceny projektów;
4. Podejmowanie decyzji uzgodnionych z kierownikiem biura, a dotyczących procesu przygotowania projektów w konfrontacji z obowiązującymi przepisami i procedurami;
5. Merytoryczna kontrola realizacji projektów;
6. Utrzymywanie stałych kontaktów z beneficjentami realizowanych projektów oraz z Instytucjami Wdrażającymi.

Zakres obowiązków:

1. Opracowywanie uzgodnionych z kierownikiem biura regulaminów konkursów w ramach wdrażania LSR oraz projektów współpracy;
2. Prowadzenie bezpłatnego doradztwa dla potencjalnych beneficjentów;
3. Obsługa związana z naborami wniosków składanych w ramach wdrażania LSR;
4. Opracowywanie i uzgadnianie z kierownikiem biura projektów współpracy oraz koordynowanie ich realizacji;
5. Bezpośrednia współpraca i pomoc Radzie Stowarzyszenia, w realizacji jej funkcji decyzyjnych;
6. Przygotowanie i składanie wniosków o pomoc na funkcjonowanie LGD i realizację przedsięwzięć własnych;
7. Przygotowanie i składanie wniosków o płatność;
8. Nadzór nad realizacją rzeczową przedsięwzięć oraz kontrola i monitorowanie realizacji umów oraz sporządzanie końcowego rozliczenia rzeczowego pod kątem zgodności z warunkami umów;
9. Przygotowywanie sprawozdań z realizacji LSR dla Zarządu i Instytucji Wdrażającej;
10. Prowadzenie, akceptowane przez kierownika biura, korespondencji z beneficjentami w ramach realizowanych przez Stowarzyszenie projektów;
11. Opracowanie w miarę potrzeb opinii dotyczących problemów związanych z realizacją projektów;
12. Opracowanie projektów własnych do realizacji dotyczących regionu działania LGD Dolina Pilicy;
13. Dokumentowanie procesu wdrażania LSR oraz opracowania i wdrażania projektów własnych;
14. Uzgadnianie z kierownikiem biura decyzji w sprawie zasad regulaminowych ogłaszanych konkursów przy realizacji LSR;
15. Uzgadnianie z kierownikiem biura procedur obsługi projektów.

Zakres odpowiedzialności: Zgodny z zakresem powierzonych obowiązków.	
Współpraca i kontakty wewnętrzne:	
Nazwa stanowisk współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna, kierownik biura	Przestrzeganie procedur współpracy, przekazywanie dokumentów, materiałów, koordynowanie i pomoc Radzie przy ocenie wniosków - współpraca pionowa.
specjalista ds. księgowości i kadr , specjalista ds. informatyczno – administracyjno-promocyjnych , pracownik biurowy ds. projektów	Przestrzeganie procedur współpracy, przygotowanie dokumentów, materiałów, informacji, współpraca przy opracowaniu projektów własnych - współpraca pozioma.
Współpraca i kontakty zewnętrzne:	
Nazwa instytucji współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	Pełnomocnictwo reprezentacji Stowarzyszenia Dolina Pilicy w zakresie uzgodnień, korygowania uchybień, szkoleń, odbierania instrukcji przy realizacji projektów w ramach wdrażania LSR oraz projektach współpracy.
Jednostki samorządu terytorialnego, lokalne organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, społeczność lokalna	Reprezentowanie Stowarzyszenia w granicach umocowania, działanie informacyjno-promocyjne, zbieranie materiałów, współpraca przy organizacji spotkań, imprez.
Beneficjenci	Doradztwo, bezpośrednie kontakty przy obsłudze wniosków.
Powierzony sprzęt: Odpowiedzialny za sprzęt zainstalowany na stanowisku oraz wykorzystywany w pracy.	
…… data i podpis pracownika	…….. data i podpis przełożonego

Nazwa jednostki	Stowarzyszenie Dolina Pilicy
Komórka organizacyjna	Biuro Stowarzyszenia Dolina Pilicy
Stanowisko pracy	Specjalista ds. księgowości i kadr
Bezpośredni przełożony	Kierownik biura
Stanowiska podległe	———

Cel stanowiska:
Organizacja rachunkowości, zarządzanie finansami Stowarzyszenia, nadzór, planowanie
i kontrola działalności zgodnie z zachowaniem zasad rachunkowości i sprawozdawczości, prowadzenie spraw kadrowych.

Wymagane kwalifikacje i doświadczenie zawodowe:

Konieczne:

1. Wykształcenie minimum średnie ekonomiczne;
2. Doświadczenie minimum 2-letni staż pracy na podobnym stanowisku;
3. Praktyczna znajomość przepisów z zakresu ustawy o rachunkowości, finansach publicznych, prawa pracy, ubezpieczeń społecznych;
4. Praktyczna znajomość programów finansowo-księgowych, kadrowo-płacowych, pakietu MS Office (WORD, Excel);
5. Wymagania formalne:
   - obywatelstwo polskie,
   - posiadanie stanu zdrowia pozwalającego na zatrudnienie na w/w stanowisku,
   - posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych oraz korzystanie w pełni z praw publicznych.

Pożądane:

1. Wykształcenie wyższe kierunkowe (ekonomia, marketing i zarządzanie rachunkowością);
2. Umiejętność opracowywania i rozliczania wniosków aplikacyjnych o dotacje i fundusze pomocowe;
3. Posiadanie wiedzy z zakresu Programu LEADER poparte znajomością regionu działania LGD Dolina Pilicy;
4. Posiadanie następujących cech osobowość i umiejętności psychofizycznych: odpowiedzialność, komunikatywność, kreatywność, samodzielność, dokładność i sumienność w wykonywaniu obowiązków, umiejętność pracy w zespole, dobra organizacja pracy.

Zakres uprawnień i obowiązków:

Zakres uprawnień:

1. Prowadzenie spraw kadrowych Stowarzyszenia;
2. Współpraca przy ogłaszaniu i uruchamianiu procesu naboru pracowników;
3. Zatwierdzanie dokumentów finansowych.

Zakres obowiązków:

1. Prowadzenie spraw kadrowo-księgowych związanych z działalnością Stowarzyszenia, w tym również rozliczanie i monitoring finansowy realizowanych projektów:
   - księgowanie dokumentów finansowych,
   - przygotowywanie analiz, bilansów, deklaracji podatkowych, sprawozdań finansowych;
2. Prowadzenie kasy gotówkowej zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami prawa;
3. Terminowe prowadzenie rozliczeń z Urzędem Skarbowym i Zakładem Ubezpieczeń Społecznych oraz reprezentowanie Stowarzyszenia wobec tych instytucji oraz innych organów kontrolnych;
4. Sporządzanie raportów i sprawozdań na potrzeby Stowarzyszenia;
5. Prowadzenie akt pracowniczych i dokumentacji pracowniczej związanej ze stosunkiem pracy;
6. Prowadzenie ewidencji czasu pracy, urlopów i zwolnień lekarskich;
7. Sporządzanie planu urlopów pracowników;
8. Koordynacja planowania zastępstw i rozdziału funkcji;
9. Wykonywanie innych zadań związanych z prowadzeniem księgowości na zlecenie przełożonego;
10. Dbałość o właściwe warunki przechowywania i archiwizowania dokumentów kadrowych oraz finansowych;
11. Nadzór nad działalnością finansową Stowarzyszenia;
12. Kontrola kont księgowych.

Zakres odpowiedzialności:

- Zgodny z zakresem powierzonych obowiązków;
- Ochrona danych osobowych zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych.

Współpraca i kontakty wewnętrzne:

Nazwa stanowisk współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna, kierownik biura	Przestrzeganie procedur współpracy, przygotowywanie dokumentów, materiałów, sprawozdań, raportów, informacji, koordynacja i pomoc Radzie przy ocenie wniosków – współpraca pionowa

koordynator projektów, specjalista ds. informatyczno – administracyjno-promocyjnych, pracownik biurowy ds. projektów	Przestrzeganie procedur współpracy, przygotowywanie dokumentów, wyjaśnień, materiałów, analiz, współpraca przy opracowywaniu projektów własnych – współpraca pozioma
Współpraca i kontakty zewnętrzne:	
Nazwa instytucji współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	Pełnomocnictwo reprezentacji Stowarzyszenia Dolina Pilicy wobec instytucji i urzędów zewnętrznych w zakresie finansowym.
Jednostki samorządu terytorialnego, urzędy pracy, lokalne organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, społeczność lokalna	Reprezentowanie Stowarzyszenia w granicach umocowania, działania informacyjno-promocyjne, współpraca przy organizacji spotkań, imprez.
Urząd Skarbowy, Zakład Ubezpieczeń Społecznych	Współpraca w zakresie realizacji zobowiązań.
Powierzony sprzęt: Odpowiedzialny za sprzęt zainstalowany na stanowisku oraz wykorzystywany w pracy.	
…… data i podpis pracownika	…….. data i podpis przełożonego

Nazwa jednostki	Stowarzyszenie Dolina Pilicy
Komórka organizacyjna	Biuro Stowarzyszenia Dolina Pilicy
Stanowisko pracy	Specjalista ds. informatyczno – administracyjno-promocyjnych
Bezpośredni przełożony	Kierownik biura
Stanowiska podległe	———

Cel stanowiska:
Prowadzenie na bieżąco biura, obsługa systemu informatycznego, w tym administrowanie strony internetowej Stowarzyszenia.

Wymagane kwalifikacje i doświadczenie zawodowe:

Konieczne:

1. Wykształcenie minimum średnie kierunkowe (pożądane: informatyka);
2. Biegła obsługa komputera oraz urządzeń biurowych, umiejętność ich konfiguracji, usuwania awarii oraz konserwacji;
3. Biegła znajomość systemów operacyjnych: Windows XP, Vista;
4. Znajomość zagadnień z zakresu zabezpieczeń sieci informatycznych;
5. Wymagania formalne:
   - obywatelstwo polskie,
   - posiadanie stanu zdrowia pozwalającego na zatrudnienie na w/w stanowisku,
   - posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych oraz korzystanie w pełni z praw publicznych.

Pożądane:

1. Wykształcenie wyższe (informatyka, zarządzanie i marketing, administracja);
2. Doświadczenie w pracy na podobnym stanowisku;
3. Doświadczenie w opracowywaniu, koordynacji i rozliczaniu projektów unijnych;
4. Znajomość języka angielskiego umożliwiająca korzystanie z literatury fachowej;
5. Posiadanie wiedzy z zakresu ustaw: o informatyzacji, o ochronie danych osobowych, o prawie autorskim i prawach pokrewnych, o finansach publicznych, o pomocy publicznej, o rozwoju obszarów wiejskich przy wsparciu EFRROW;
6. Posiadanie następujących cech osobowość i umiejętności psychofizycznych: odpowiedzialność, kreatywność, samodzielność, dokładność i sumienność w wykonywaniu obowiązków, umiejętność: pracy w zespole, logicznego myślenia, selekcji informacji, dobra organizacja pracy.

Zakres uprawnień i obowiązków:

Zakres uprawnień:

1. Administrowanie strony internetowej SDP;
2. Obsługa związana z naborami wniosków składanych w ramach wdrażania LSR.

Zakres obowiązków:

1. Prowadzenie bieżących spraw biurowych;
2. Nadzór nad prawidłowym funkcjonowaniem oraz konserwacja komputerów i innych urządzeń biurowych;
3. Utrzymywanie i monitorowanie ciągłości pracy systemów informatycznych;
4. Nadzór nad systemem komunikacji w sieci komputerowej oraz przesyłaniem danych za pośrednictwem poczty elektronicznej;
5. Prowadzenie bezpłatnego doradztwa dla potencjalnych beneficjentów;
6. Współpraca i pomoc Radzie Stowarzyszenia, w realizacji jej funkcji decyzyjnych;
7. Pomoc przy przygotowywaniu i składaniu wniosków o pomoc na funkcjonowanie LGD i realizację przedsięwzięć własnych;
8. Współpraca przy przygotowywaniu sprawozdań z realizacji LSR dla Zarządu i Instytucji Wdrażającej;
9. Opracowanie projektów własnych do realizacji dotyczących regionu działania LGD Dolina Pilicy;
10. Pomoc przy organizacji imprez, szkoleń i spotkań informacyjno-promocyjnych;
11. Przygotowywanie prezentacji na potrzeby Stowarzyszenia;
12. Wsparcie współpracowników w zakresie obsługi systemów informatycznych;
13. Współpraca przy opracowywaniu, uzgodnionych z kierownikiem biura, regulaminów konkursów w ramach wdrażania LSR;
14. Współpraca przy opracowywaniu, uzgodnionych z kierownikiem biura, projektów współpracy oraz koordynowanie ich realizacji.

Zakres odpowiedzialności:

- Zgodny z zakresem powierzonych obowiązków;
- Ochrona danych osobowych zgodnie z ustawą o ochronie danych osobowych.

Współpraca i kontakty wewnętrzne:

Nazwa stanowisk współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna, kierownik biura	Przestrzeganie procedur współpracy, przygotowywanie dokumentów, materiałów, raportów, informacji, pomoc Radzie przy ocenie wniosków – współpraca pionowa.
koordynator projektów, specjalista ds. księgowości i kadr, pracownik biurowy ds. projektów	Przestrzeganie procedur współpracy, przygotowanie dokumentów, materiałów, informacji, współpraca przy opracowaniu projektów własnych - współpraca pozioma.

Współpraca i kontakty zewnętrzne:	
Nazwa instytucji współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	Pełnomocnictwo reprezentacji Stowarzyszenia Dolina Pilicy w zakresie uzgodnień, korygowania uchybień, szkoleń, odbierania instrukcji przy realizacji projektów w ramach wdrażania LSR oraz projektach współpracy.
Jednostki samorządu terytorialnego, urzędy pracy, lokalne organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, społeczność lokalna	Reprezentowanie Stowarzyszenia w granicach umocowania, działanie informacyjno-promocyjne, zbieranie materiałów, współpraca w organizacji spotkań, imprez.
Powierzony sprzęt: Odpowiedzialny za sprzęt zainstalowany na stanowisku oraz wykorzystywany w pracy.	
……..……... data i podpis pracownika	……..…….. data i podpis przełożonego

Nazwa jednostki	Stowarzyszenie Dolina Pilicy
Komórka organizacyjna	Biuro Stowarzyszenia Dolina Pilicy
Stanowisko pracy	**Pracownik biurowy ds. projektów**
Bezpośredni przełożony	Koordynator projektów
Stanowiska podległe	———

Cel stanowiska:
Pozyskiwanie środków finansowych z funduszy UE i innych środków pozabudżetowych, bezpośrednia koordynacja i zarządzanie projektami w ramach realizacji zadań 4 osi PROW na lata 2007-2013.

Wymagane kwalifikacje i doświadczenie zawodowe:

Konieczne:

1. Wykształcenie wyższe (ekonomiczne, zarządzanie, europeistyka lub pokrewne)
2. Posiadanie bardzo dobrej znajomości i umiejętności obsługi komputera oraz pozostałych urządzeń biurowych;
3. Wymagania formalne:
   - obywatelstwo polskie,
   - posiadanie stanu zdrowia pozwalającego na zatrudnienie na w/w stanowisku,
   - posiadanie pełnej zdolności do czynności prawnych oraz korzystanie w pełni z praw publicznych.

Pożądane:

1. Doświadczenie minimum 2 lata na stanowisku związanym z opracowywaniem i wdrażaniem projektów z udziałem funduszy UE;
2. Posiadanie wiedzy z zakresu ustaw: o samorządzie gminnym, o organizacjach pozarządowych, o finansach publicznych, o pomocy publicznej, o rozwoju obszarów wiejskich przy wsparciu EFRROW;
3. Posiadanie wiedzy z zakresu Programu LEADER poparte znajomością regionu działania LGD;
4. Posiadanie następujących cech osobowości i umiejętności psychofizycznych: odpowiedzialność, kreatywność, zdolność planowania, umiejętność pracy w zespole, umiejętność wyrażania się w mowie i w piśmie, otwartość na wiedzę.

Zakres uprawnień i obowiązków:

Zakres uprawnień:

1. Udział w koordynacji pracy Rady i biura Stowarzyszenia Dolina Pilicy w ramach procesu oceny projektów;

2. Utrzymywanie stałych kontaktów z beneficjentami realizowanych projektów oraz z Instytucjami Wdrażającymi.

Zakres obowiązków:

1. Przygotowywanie dokumentów w uzgodnieniu z przełożonym/Kierownikiem Biura związanych z naborami ogłaszanymi przez LGD Stowarzyszenie Dolina Pilicy
2. Przygotowanie dokumentów do wniosków o pomoc na funkcjonowanie i aktywizację oraz projektów współpracy (w tym prowadzenie procesu ofertowania i archiwizacji dokumentów)
3. Przygotowanie dokumentów do wniosków o płatność (w tym prowadzenie procesu ofertowania i archiwizacji dokumentów)
4. Bezpośrednia współpraca i pomoc Radzie Stowarzyszenia, w realizacji jej funkcji decyzyjnych;
5. Obsługa związana z naborami wniosków składanych w ramach wdrażania LSR;
6. Prowadzenie bezpłatnego doradztwa dla potencjalnych beneficjentów;
7. Przygotowywanie sprawozdań z realizacji LSR dla Zarządu i Instytucji Wdrażającej;
8. Przygotowywanie treści korespondencji z beneficjentami w ramach realizowanych przez Stowarzyszenie projektów;
9. Dokumentowanie procesu wdrażania LSR oraz opracowania i wdrażania projektów własnych;
10. Udział w targach i innych imprezach wystawienniczych oraz akcjach promocyjnych
11. Udział w imprezach organizowanych przez LGD Stowarzyszenie Dolina Pilicy
12. Wykonywanie innych zadań na zlecenie przełożonego lub Kierownika Biura;
13. Dbałość o właściwe warunki przechowywania i archiwizowania dokumentów związanych z realizacją umów w ramach programu LEADER;
14. Prowadzenie bieżących spraw biurowych

Zakres odpowiedzialności:
Zgodny z zakresem powierzonych obowiązków.

Współpraca i kontakty wewnętrzne:

Nazwa stanowisk współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna, kierownik biura	Przestrzeganie procedur współpracy, przekazywanie dokumentów, materiałów, koordynowanie i pomoc Radzie przy ocenie wniosków - współpraca pionowa.
koordynator projektów specjalista ds. księgowości i kadr , specjalista ds. informatyczno – administracyjno-promocyjnych	Przestrzeganie procedur współpracy, przygotowanie dokumentów, materiałów, informacji, współpraca przy opracowaniu projektów własnych - współpraca pozioma.

Współpraca i kontakty zewnętrzne:	
Nazwa instytucji współpracujących	Cel kontaktów i współpracy
Departament Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich Urzędu Marszałkowskiego w Łodzi, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa	Pełnomocnictwo reprezentacji Stowarzyszenia Dolina Pilicy w zakresie uzgodnień, korygowania uchybień, szkoleń, odbierania instrukcji przy realizacji projektów w ramach wdrażania LSR oraz projektach współpracy.
Jednostki samorządu terytorialnego, lokalne organizacje pozarządowe, przedsiębiorstwa, społeczność lokalna	Reprezentowanie Stowarzyszenia w granicach umocowania, działanie informacyjno-promocyjne, zbieranie materiałów, współpraca przy organizacji spotkań, imprez.
Beneficjenci	Doradztwo, bezpośrednie kontakty przy obsłudze wniosków.
Powierzony sprzęt: Odpowiedzialny za sprzęt zainstalowany na stanowisku oraz wykorzystywany w pracy.	
…… data i podpis pracownika	…….. data i podpis przełożonego

Zasady pracy organu decyzyjnego przy wyborze operacji.

Wybór i odwołanie członków Rady należy do kompetencji Walnego Zebrania Członków, które dokonuje ich wyboru spośród przedstawionych kandydatów. Skład Rady dobierany jest tak, aby posiadał kwalifikacje niezbędne do prawidłowej oceny i wyboru wniosków oraz posiadał udokumentowaną wiedzę z zakresu rozwoju obszarów wiejskich i podejścia Leader.

Decyzje Rady podejmowane są na podstawie głosowania. Wszystkie głosowania Rady są jawne i odbywają się w następujących formach: przez podniesienie ręki na wezwanie Przewodniczącego oraz przez wypełnienie i oddanie sekretarzowi/komisji skrutacyjnej kart do oceny operacji, stanowiących załączniki do niniejszego regulaminu. W głosowaniu przez podniesienie ręki komisja skrutacyjna oblicza głosy „za", głosy „przeciw" i głosy „wstrzymuję się od głosu". Wyniki głosowania ogłasza Przewodniczący.

Głosowanie w sprawie wyboru operacji odbywa się wyłącznie przez wypełnienie kart do oceny operacji i obejmuje: głosowanie w sprawie zgodności operacji z LSR oraz głosowanie w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów przyjętych przez LGD.

W głosowaniu odbywającym się przez wypełnienie kart do oceny operacji członkowie Rady oddają głos za pomocą kart oceny operacji. Każda strona karty oceny operacji musi być opieczętowana pieczęcią LGD.

Głos oddany przez członka Rady w formie wypełnionej karty oceny operacji jest nieważny, jeżeli zachodzi co najmniej jedna z poniższych okoliczności: na karcie brakuje imienia i nazwiska lub podpisu członka Rady lub na karcie brakuje informacji pozwalających zidentyfikować operację, której dotyczy ocena (numeru wniosku, nazwy wnioskodawcy, nazwy projektu).

Karty muszą być wypełnione piórem, długopisem lub cienkopisem oraz wybór odpowiedzi powinien być oznaczony w sposób trwały i nie budzący wątpliwości.

Głos w sprawie uznania operacji za zgodną z LSR oddaje się przez wybranie jednej z opcji: „głosuję za uznaniem / nie uznaniem operacji za zgodną z LSR"; pozostawienie lub skreślenie obu opcji uważa się za głos nieważny.

W przypadku stwierdzenia błędów i braków w sposobie wypełniania karty oceny zgodności operacji z LSR Przewodniczący wzywa członka Rady, który wypełnił tę kartę do złożenia wyjaśnień i uzupełnienia braków. W trakcie wyjaśnień członek Rady może na oddanej przez siebie karcie dokonać wpisów w kratkach lub pozycjach pustych, oraz dokonać czytelnej korekty w pozycjach wypełnionych podczas głosowania, stawiając przy tych poprawkach swój podpis. Jeżeli po dokonaniu poprawek i uzupełnień karta nadal zawiera błędy w sposobie wypełniania, zostaje uznana za głos nieważny. Wynik głosowania w sprawie uznania operacji za zgodną z LSR jest pozytywny, jeśli bezwzględna większość głosów (50% + 1) została oddana na opcję, że operacja jest zgodna z LSR. Wyniki głosowania ogłasza Przewodniczący.

Oddanie głosu w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD polega na wypełnieniu tabeli zawartej na „ Karcie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD", która jest odpowiednia do typu ocenianej operacji. Wszystkie rubryki zawarte w tabeli muszą być wypełnione, w przeciwnym razie głos uważa się za nieważny.

W trakcie zliczania głosów komisja skrutacyjna jest zobowiązana sprawdzić, czy łączna ocena punktowa operacji zawarta w pozycji „SUMA PUNKTÓW" została obliczona poprawnie. W przypadku stwierdzenia błędów i braków w sposobie wypełniania karty oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD Przewodniczący wzywa członka Rady, który wypełnił tę kartę do złożenia wyjaśnień i uzupełnienia braków. W trakcie wyjaśnień członek Rady Stowarzyszenia może na oddanej przez siebie karcie dokonać wpisów w pozycjach pustych, oraz dokonać czytelnej korekty w pozycjach wypełnionych podczas głosowania, stawiając przy tych poprawkach swój podpis. Jeżeli po dokonaniu poprawek i uzupełnień karta nadal zawiera błędy w sposobie wypełnienia zostaje uznana za głos nieważny.

Wynik głosowania w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD uzyskuje się sumując oceny punktowe, wyrażone na kartach stanowiących głosy oddane ważne, w pozycji „SUMA PUNKTÓW" i dzieli przez liczbę ważnie oddanych głosów. Wyniki głosowania ogłasza Przewodniczący.

Na podstawie wyników głosowania w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD sporządza się listę operacji wybranych do przyznania pomocy.

W przypadku uzyskania jednakowej ilości punktów przez dwie lub więcej operacji o kolejności na liście rankingowej decyduje *większa suma punktów za innowacyjność.*

W stosunku do operacji będących przedmiotem posiedzenia Rady decyzja podejmowana jest przez Radę w formie (zbiorczej) uchwały o wybraniu lub nie wybraniu operacji do finansowania, której treść musi uwzględniać:

1. wyniki głosowania w sprawie uznania operacji za zgodne z LSR,
2. wyniki głosowania w sprawie oceny operacji według lokalnych kryteriów LGD i sporządzoną na tej podstawie listę rankingową wniosków,
3. dostępność środków LGD na poszczególne typy operacji,

a ponadto:

- informacje o wnioskodawcy,
- tytuł operacji,
- kwotę refundacji,
- ocenę zgodności z LSR,
- informację o finansowaniu lub nie finansowaniu realizacji operacji.

W głosowaniu i dyskusji nad wyborem operacji nie bierze udziału członek organu decyzyjnego, którego udział w dokonywaniu wyboru operacji może wywołać wątpliwości, co do jego bezstronności.

Z mocy prawa wykluczeniu podlegają:

- osoby składające wniosek,
- osoby spokrewnione w pierwszej linii z wnioskodawcą,
- osoby zasiadające w organach lub będące przedstawicielami osób prawnych składających wniosek.

W przypadkach innych niż wymienione, o wykluczeniu decyduje głosowanie organu decyzyjnego.

Żaden z członków Rady Stowarzyszenia nie może być pracownikiem biura LGD oraz członkiem Zarządu i Komisji Rewizyjnej Stowarzyszenia, a ponadto dla przejrzystości pracy Rady każdy jej członek zobowiązany jest do złożenia Deklaracji poufności i bezstronności (Załącznik nr 4 do LSR).

Regulamin organizacyjny Rady Stowarzyszenia stanowi Załącznik nr 2 do LSR.

Opis warunków technicznych i lokalowych biura.

Siedziba Stowarzyszenia Dolina Pilicy mieści się w Tomaszowie Mazowieckim przy ul. Św. Antoniego 55 (budynek A). Właścicielem nieruchomości przekazanej w najem Stowarzyszeniu Dolina Pilicy z przeznaczeniem na prowadzenie działalności określonej w statucie jest Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki. Do dyspozycji Stowarzyszenia jest również ogólnodostępne dla najemców pomieszczenie sanitarne.

Biuro składa się z 2 pomieszczeń: jednego, które zajmują: kierownik biura, koordynator projektów, specjalista ds. księgowości i kadr, specjalista ds. informatyczno – administracyjno – promocyjnych oraz pracownik biurowy ds. projektów oraz drugiego, które zajmuje kierownik biura. Pomieszczenia są w pełni wyposażone w regały i szafy biurowe. W jednym z pomieszczeń ustawiona jest szafa do archiwizacji dokumentów. Miejsca pracy wyposażone są w odpowiedni sprzęt komputerowy. Pomieszczenie biurowe ma zapewnione oświetlenie dzienne oraz sztuczne elektryczne. Warunki lokalowe zapewniają możliwość przyjmowania interesantów oraz świadczenie doradztwa.

1.6 Kwalifikacje i doświadczenie osób wchodzących w skład organu decyzyjnego.

W skład Rady LGD wchodzą osoby posiadające kwalifikacje niezbędne do prawidłowej oceny i wyboru wniosków.

40 członków Rady (co stanowi 100,0% składu Rady) posiada udokumentowaną wiedzę z zakresu rozwoju obszarów wiejskich i podejścia Leader.

3 członków posiada udokumentowaną znajomość języka niemieckiego (w tym dwóch z nich deklaruje znajomość j. angielskiego oraz dodatkowo jeden z nich deklaruje znajomość j. francuskiego), co stanowi 7,5 % składu Rady.

33 członków Rady jest zameldowanych na pobyt stały na obszarze objętym LSR przez okres co najmniej 3 lat co stanowi 82,5 % składu Rady.

Członkowie Rady posiadają również udokumentowane doświadczenie w zakresie realizacji operacji lub projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej.

Szczegółową charakterystykę członków Rady Stowarzyszenia przedstawiono w tabeli będącej Załącznikiem nr 5 LSR.

1.7 Doświadczenie LGD i członków LGD w realizacji operacji.

Członkowie LGD posiadają doświadczenie w zakresie realizacji operacji, projektów z zakresu rozwoju obszarów wiejskich współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej oraz zewnętrznych środków krajowych.
Szczegółowy opis doświadczenia poszczególnych członków stowarzyszenia przedstawiono w tabeli stanowiącej Załącznik nr 6 LSR.

2. Opis obszaru objętego LSR wraz z uzasadnieniem jego wewnętrznej spójności.

2.1 Wykaz min wchodzących w skład LGD.

Region objęty Lokalną Strategią Rozwoju położony jest w południowo - wschodniej części województwa łódzkiego, w powiecie tomaszowskim (3 gminy), piotrkowskim (3 gminy), radomszczańskim (1 gmina) i opoczyńskim (3 gminy).

Rysunek 1

Mapa województwa łódzkiego

Źródło danych: opracowanie własne z wykorzystaniem mapki województwa łódzkiego.

W skład Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy wchodzi dziesięć gmin: Aleksandrów, Inowłódz, Lubochnia, Mniszków, Opoczno, Przedbórz, Sławno, Tomaszów Mazowiecki, Wolbórz, Sulejów. Są to gminy wiejskie (Aleksandrów, Inowłódz, Lubochnia, Mniszków, Sławno, Tomaszów Maz.) oraz miejsko – wiejskie (Opoczno, Przedbórz, Sulejów i Wolbórz). Miasto Opoczno jest obszarem wykluczonym z Inicjatywy LEADER. Jest wydzielone poza region działania Stowarzyszenia.

Obszar regionu wynosi 1 472 km^2, co stanowi 8,07 % powierzchni ogólnej województwa łódzkiego. Zamieszkuje tu 82 189 zameldowanych na pobyt stały osób (stan na dzień 31.12.2006 roku). Gęstość zaludnienia kształtuje się od 32 osób/km^2 (Gmina Aleksandrów) do 83 osób/km^2 (Miasto i Gmina Sulejów), przy średniej 56 osób/km^2. Szczegóły zawiera tabela 1.

Tabela 1
Wybrane wskaźniki charakterystyczne dla obszaru działania LGD Dolina Pilicy na dzień 31.12.2006 roku.

Wyszczególnienie	Obszar [km^2]	Liczba sołectw	Liczba mieszkańców
Gmina Aleksandrów	144	32	4 558
Gmina Inowłódz	98	10	3 889
Gmina Lubochnia	131	20	7 618
Gmina Mniszków	124	29	4 832
Gmina Opoczno* (bez miasta Opoczno)	166	34	12 834
Miasto i Gmina Przedbórz	190	28	7 766
Gmina Sławno	129	33	7 570
Miasto i Gmina Sulejów	188	25	15 596
Gmina Tomaszów Mazowiecki	150	24	9 925
Miasto i Gmina Wolbórz	152	22	7 601
Obszar LGD	1 472	257	82 189

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

2.2 Uwarunkowania przestrzenne, geograficzne, przyrodnicze, historyczne i kulturowe.

Uwarunkowania przestrzenno – geograficzne.

Obszar realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju, położony w południowo-wschodniej części województwa łódzkiego, obejmuje dziesięć gmin ulokowanych w sąsiedztwie Zbiornika Sulejowskiego oraz środkowego biegu rzeki

Pilicy wraz z jej dopływami, należących do czterech powiatów: tomaszowskiego, opoczyńskiego, piotrkowskiego i radomszczańskiego. Jest to obszar rozciągający się od Równiny Piotrkowskiej w północno-zachodniej części regionu, na południe Wzgórz Radomszczańskich oraz pięknej, stanowiącej wrota Gór Świętokrzyskich, Wyżyny Przedborskiej w jego południowo – zachodniej części, poprzez okolice Zalewu Sulejowskiego, po urokliwy, stanowiący otoczkę Wyżyny Kielecko – Sandomierskiej mezoregion Wzgórz Opoczyńskich. Obejmuje on niezwykle charakterystyczne tereny wysoczyzny wewnątrz wielkiego łuku Pilicy, od Przedborza, Smardzewic po ziemie opoczyńską. Znaczną część regionu od południa pokrywają lasy Przedborskiego Parku Krajobrazowego, przechodzącego w okolicach zalewu w Sulejowski Park Krajobrazowy, stanowiący dla zbiornika wyjątkowo bogatą przyrodniczo otulinę. Dalej na wschód w Dolinie Pilicy rozciągają się stanowiące pozostałości przepięknej Puszczy Pilickiej leśne skupiska Spalskiego Parku Krajobrazowego. To właśnie obszary leśne wypełniające dolinę Pilicy i jej dopływów nadają niepowtarzalną atmosferę i koloryt tym okolicom, stanowiąc o ich ogromnym potencjale, bogactwie i kierunkach rozwoju. Krajobrazowo to region zróżnicowany: raczej płaski w części północnej, im bardziej na południe przechodzi w niezwykle malownicze wzgórza poprzecinane dolinami meandrującej Pilicy i jej dopływów. Na obszarze Wyżyny Przedborskiej znajduje się największe wzniesienie województwa łódzkiego: Fajna Ryba – 347 m n.p.m. Region ten stanowi miejsce łagodnego przejścia między Wyżyną Małopolską i Niziną Mazowiecką.

Rysunek 2

Mapa obszaru działania Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy.

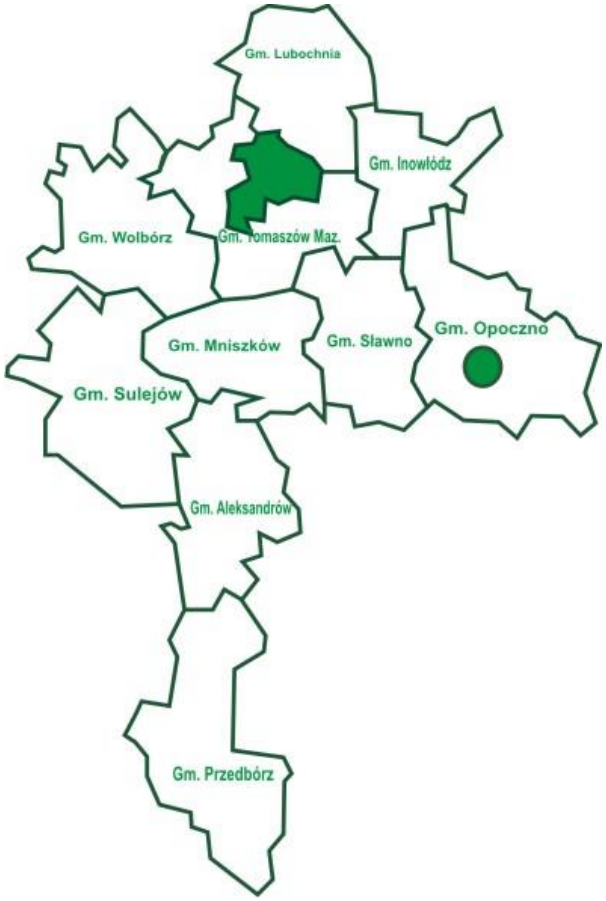

Źródło danych: opracowanie własne.

Obszar LGD z uwagi na położenie w pobliżu ważnych aglomeracji miejskich (Warszawa, Łódź, Częstochowa, Kielce, Piotrków Trybunalski, Tomaszów Mazowiecki), na styku krzyżujących się szlaków komunikacyjnych ma stosunkowo dobrze rozwiniętą infrastrukturę drogową: drogi krajowe (nr 8 Warszawa – Wrocław, nr 12 przebiegająca od granicy zachodniej z Łęknicy przez Żary, Leszno, Kalisz, Łask, Piotrków Trybunalski, Sulejów, Opoczno, Radom, Lublin, Chełm do granicy wschodniej w Dorohusku, nr 74 Sulejów, Kielce, Zamość do Zosina na granicy wschodniej, nr 48 Tomaszów Mazowiecki, Inowłódz, Odrzywół, Białobrzegi, Dęblin do Kocka, nr 42 Namysłów, Kluczbork, Pajęczno, Radomsko, Przedbórz, Końskie, Skarżysko-Kamienna, Starachowice), drogi wojewódzkie (713 – Łódź, Tomaszów Mazowiecki, Opoczno, Żarnów; 742 – Przygłów, Ręczno, Przedbórz, Włoszczowa, Nagłowice), liczne drogi powiatowe i gminne.

Sieć dróg w ujęciu globalnym wydaje się dostatecznie rozwinięta. Problemem jest jednak często stan nawierzchni. Uzupełnieniem infrastruktury komunikacyjnej regionu są przebiegające na tym obszarze linie kolejowe relacji: Warszawa – Zawiercie (Centralna Magistrala Kolejowa), Tomaszów Maz. – Skarżysko Kamienna oraz Koluszki – Radom. Z uwagi na rozwój ruchu turystycznego oraz konieczność poprawy bezpieczeństwa rowerzystów wskazane jest przyspieszenie budowy nowych ścieżek rowerowych, zwłaszcza na obszarach najbardziej atrakcyjnych turystycznie. Ważnym mankamentem w tych okolicach jest również niewystarczająca ilość wydzielonych miejsc parkingowych.

Uwarunkowania przyrodnicze oraz ochrona środowiska.

Środowisko przyrodnicze obszaru działania LGD charakteryzuje się dużymi walorami krajoznawczymi, ze względu na położenie w obrębie terenów bardzo zróżnicowanych geomorfologicznie. Ciekawa i zróżnicowana rzeźba terenu w połączeniu z bogatymi zasobami przyrody, skupionymi w parkach krajobrazowych i rezerwatach, przepiękną doliną rzeki Pilicy z dopływami, strukturą użytków rolnych oraz zabytkami kultury materialnej decydują o dużej atrakcyjności regionu. Tereny leśne stanowią naturalne siedliska dla wielu rzadkich gatunków roślin i zwierząt.

Tabela 2

Powierzchnia lasów na obszarze działania LGD Dolina Pilicy.
(stan na 31.12.2007 r.)

Wyszczególnienie	Powierzchnia lasów w ha	% udział lasów
Gmina Aleksandrów	4 726,0	32,80
Gmina Inowłódz	5 691,4	58,20
Gmina Lubochnia	7 017,7	53,40
Gmina Mniszków	4 053,8	32,60
Gmina Opoczno*(bez miasta Opoczno)	4 504,87	27,10
Miasto i Gmina Przedbórz	10 066,8	53,00

Gmina Sławno	2 505,0	22,00
Miasto i Gmina Sulejów	7 936,4	42,20
Gmina Tomaszów Mazowiecki	6 524,4	43,60
Miasto i Gmina Wolbórz	4 138,5	27,30
Obszar LGD	57 164,87	42,89

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wobec ogromnej wartości przyrodniczej tutejszych lasów (42,89 % ogólnej powierzchni regionu), dla ochrony unikatowych skupisk wielu obecnych tu pomników przyrody, rzadkich gatunków fauny i flory, cennych zachowanych naturalnych siedlisk, w ramach tych kompleksów utworzone zostały 3 parki krajobrazowe: Przedborski, Sulejowski i Spalski. Stanowią one wraz z obecnymi licznymi rezerwatami przyrody, cennymi obszarami naturalnych łąk, pastwisk i torfowisk w ich otulinie oraz wodami Pilicy i jej dopływów, jeden z elementów obszaru węzłowego o znaczeniu krajowym i międzynarodowym w systemie Krajowej Sieci Ekologicznej (ECONET), w tym obszary NATURA 2000.

Rzeki żłobiąc górotwór wykreowały interesujący i malowniczy krajobraz zróżnicowany kształtem i atmosferą. Zarówno tereny zalewowe, jak tereny nadzalewowe utworzyły unikalny zespół predestynujący obszar do rozwoju funkcji rekreacyjnych, a zatem doskonale wpisujący się w rozwój turystyki tego regionu.

Na terenie Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy znajdują się miejsca i obiekty cenne przyrodniczo, które jednocześnie objęte zostały ochroną prawną. Zalicza się do nich m.in.:

- Wody Rzeki Pilicy i Czarnej Malenieckiej,
- Przedborski Park Krajobrazowy wraz z otuliną, w tym Obszar Przedborskiego Chronionego Krajobrazu oraz 33 pomniki przyrody w postaci pojedynczych drzew oraz ich skupisk, głaz narzutowy (pomnik przyrody nieożywionej),
- Sulejowski Park Krajobrazowy wraz z jego otuliną, w tym Piliczańsko-Radomszczański Obszar Chronionego Krajobrazu, liczne pomniki przyrody ożywionej i nieożywionej (12 dębów bezszypułkowych, dąb szypułkowy, 2 klony pospolite, wiąz polny, modrzew europejski, lipa

drobnolistna, głaz narzutowy w Tarasce), użytki ekologiczne, parki podworskie (Dębowa Góra, Rożenek, Skotniki, Szarbsko),

- Spalski Park Krajobrazowy wraz z jego otuliną, w tym Spalskim Obszarem Chronionego Krajobrazu, Ośrodkiem Hodowli Żubrów w Książu na wydzielonym obszarze Kampinoskiego Parku Narodowego,
- Rezerwaty: „Dęby w Meszczach", „Czarny Ług", „Konewka", „Jeleń", „Sługocice", „Twarda", „Kruszowiec", „Małecz", „Starodrzew Lubochniański", „Lubiaszów", „Las Jabłoniowy", „Niebieskie Źródła" (na granicy obszaru w obrębie miasta Tomaszów Mazowiecki), „Spała", „Żądłowice", „Gać Spalska", „Gaik", „Błogie", „Jaksonek", „Diabla Góra", „Czarna Rózga", „Piskorzeniec",
- Historyczny Park w Spale,
- Obszary objęte programem Natura 2000,
- Białaczowski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmujący rozległe, zatorfione obniżenie w widłach Wąglanki i Drzewiczki,
- Piliczańsko – Radomszczański Obszar Chronionego Krajobrazu – leśne skupisko północnej części gm. Opoczno w okolicach wsi Antoniów i Kraśnica.

Struktura rolnictwa na tym obszarze jest stosunkowo jednolita, gdyż we wszystkich gminach występuje duża ilość małych gospodarstw (do 5 ha). Są to zatem gospodarstwa w przeważającej ilości niskotowarowe, bez wyraźnie ukierunkowanej produktywności, niskonakładowe z przestarzałym parkiem maszynowym. O ich niskiej efektywności obok nadmiernego rozdrobnienia i słabej koniunktury w rolnictwie, decyduje przede wszystkim słaba jakość gleb w regionie. Dominują gleby lekkie, utworzone z piasków słabo gliniastych, utwory bielicoziemne klasy IV, V i VI. Nieco lepsze ziemie występują w północnej części regionu (gminy: Wolbórz, Lubochnia), w północno – wschodniej części obszaru gm. Opoczno oraz w obrębie środkowo wschodnich sołectw gm. Sławno (Kunice, Gawrony, Wygnanów, Grążowice, Prymusowa Wola, Psary). Analiza ekonomiczna wskazuje, że tylko na terenach o dobrych glebach powinna być kontynuowana funkcja rolnictwa jako wiodąca, natomiast rozwój pozostałych terenów winien być ukierunkowany na ich pozarolniczy charakter, w tym zwiększenie lesistości i rozwój gospodarstw

ekologicznych. Mimo to we wszystkich gminach obszaru Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy nadal rolnictwo jest dominującą płaszczyzną aktywności gospodarczej jego mieszkańców. Chociaż coraz wyraźniej zaznacza się tendencja poszukiwania alternatywnych źródeł dochodów z tradycyjnych dotąd gospodarstw rolnych, a jednocześnie przy nasilającym się procesie zmian socjologicznych, wieś coraz częściej staje się miejscem rozbudowy strefy mieszkalnej i rekreacyjnej, niekoniecznie związanej z rozwojem produkcji rolnej. Ziemia, zwłaszcza ta o niskiej bonitacji, nabywa wartości bardziej jako działki siedliskowe.

Klimat na obszarze działania LGD Dolina Pilicy jest kształtowany przede wszystkim przez przeważającą w ciągu roku równoleżnikową cyrkulację powietrza. Dominuje wpływ wilgotnych mas powietrza polarno – morskiego oraz polarno – kontynentalnego. Zdecydowanie przeważają wiatry zachodnie i południowo – zachodnie. Obszar charakteryzuje się średnimi wielkościami nasłonecznienia, typowymi dla większości obszarów Polski. Średnia roczna temperatura wynosi w granicach 7,6^{o}C – 7,8 ^{o}C.

Wody powierzchniowe regionu tworzą niezwykle bogatą sieć hydrograficzną zlewni Pilicy. Stanowią ją głównie Pilica, najdłuższy liczący 325,4 km długości lewobrzeżny dopływ Wisły, jej liczne dopływy (Czarna Maleniecka, Ojrzanka, Radońka, Luciąża, Wolbórka, Moszczanka, Bielina, Piasecznica, Czarna, Lubochenka, Gać, Słomianka, Struga, Drzewiczka z dopływem Wąglanki) oraz wiele stawów, jezior i zbiorników retencyjnych. Najważniejszym akcentem w tej sieci jest niewątpliwie Zalew Sulejowski w pięknej otulinie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego. Wybudowany w latach 1969-1974 zbiornik (pow. 20 km^2) miał przede wszystkim zaopatrywać w wodę aglomerację łódzką, obecnie jednak głównie stanowi o stopniu retencji (ochrona przeciwpowodziowa) oraz rozwoju turystyki tych okolic. W zaporze piętrzącej wody zbiornika wbudowany jest agregat prądotwórczy o mocy 3,3 MW, a zatem pełni ona również funkcję elektrowni wodnej.

Ukształtowanie regionu z gęstą siecią rzek, cieków i zbiorników wodnych czyni te tereny podatnymi na podtopienia. Stąd zatem ogromne znaczenia Zalewu Sulejowskiego jako potężnego zbiornika retencyjnego zapobiegającego powodziom. Gminy położone w południowej części regionu (Aleksandrów, Przedbórz), w większym oddaleniu od zalewu, w celu zmniejszenia ewentualnych szkód, ograniczenia zagrożenia powodziami, bądź „kontrolowanego" zwiększenia własnych zasobów wodnych, zgodnie z założeniami Wojewódzkiego Programu Małej Retencji,

budują lub rozbudowują istniejące zbiorniki retencyjne. Pełnią one często również funkcję rekreacyjno-turystyczną.

Cechą charakterystyczną tutejszej sieci wód powierzchniowych jest ich bardzo niski stopień regulacji. Koryta rzek mają naturalne ukształtowanie determinowane budową geomorfologiczną podłoża skalnego i erozją wody.

Wody podziemne tego obszaru występują w obrębie zbiegających się tu kilku jednostek hydrogeologicznych. Tereny położone na południe od Pilicy znajdują się w regionie środkowomałopolskim z wydzielonym rejonem tomaszowskim. Część zachodnia należy do subregionu łódzko-piotrkowskiego, natomiast od północy do samej linii Pilicy wcina się region kutnowski. Jednocześnie na styku tych jednostek występują aż trzy główne zbiorniki wód podziemnych o charakterze porowym, szczelinowo i krasowo-porowym z wodami w utworach dolnokredowych i górnojurajskich. Czwartorzędowe piętra wodonośne nie tworzą na tym obszarze warstw ciągłych. Stad mają znaczenie raczej podrzędne o niewielkich zasobach dyspozycyjnych.

Warunki klimatyczne i topograficzne terenu są we wszystkich gminach zbliżone. Szeroki pas wielkiego łuku Pilicy rozciągający się w układzie równoleżnikowym od Sulejowa, poprzez odsłaniające się kredowe skały od Białej Góry, Unewla, Grudzenia i Sławna oraz wychodnie jurajskie Sławna, Brzezinek Kozenina i Opoczna obfituje niezwykle cennymi kopalniami, które przez wieki stanowiły o rozwoju lokowanych tu miejscowości.

W okolicach Smardzewic (Biała Góra), Tomaszowa (złoże Ludwików), Grudzenia, Sławna eksploatowane są potężne złoża piasków szklarskich i formierskich, Sulejowa, Tomaszowa Mazowieckiego i Opoczna złoża wapieni. Obecność iłów ogniotrwałych oraz kaolinów szlamowych w okolicach Opoczna stała się podstawą szybkiego rozwoju na dużą skalę ceramiki.

Żywotnym problemem, przede wszystkim wobec niezwykle wrażliwego potencjału przyrodniczego tutejszych okolic, jest minimalizacja poziomu zanieczyszczenia środowiska naturalnego. Jego stan bardzo mocno skorelowany jest z poziomem życia mieszkańców oraz rozwojem turystyki tego regionu.

Każda z ulokowanych tu gmin jest odpowiedzialna za wdrażanie Gminnego Programu Gospodarki Odpadami. To właśnie sposób zagospodarowania odpadów

stałych i ciekłych (ścieków), a co za tym idzie stopień skanalizowania obszaru stanowi ważny wskaźnik skuteczności tych działań.

Odpady ze względu na źródło powstawania dzielą się na:

- odpady komunalne, pochodzące w większości z gospodarstw domowych,
- odpady przemysłowe, pochodzące z procesów technologicznych w przemyśle,
- odpady niebezpieczne powstające w oczyszczalniach ścieków, w sektorze medycznym oraz znajdujące się w strumieniu odpadów komunalnych i gospodarczych.

Na obszarze działania LGD Dolina Pilicy usytuowane jest na obrzeżach miasta Tomaszów Mazowiecki w miejscowości Lubochnia Górki duże składowisko oraz sortownia odpadów komunalnych będące w zarządzie firmy Sita Polska Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie oraz składowisko odpadów przemysłowych w miejscowości Podkałek (gm. Sulejów) należące do PlOMA – ODLEWNIA Sp. z o.o., z siedzibą w Piotrkowie Trybunalskim. Najnowocześniejsze składowisko w miejscu starego, powstaje na obrzeżach Opoczna, w miejscowości Różanna jako Komunalna Spółka Utylizacji Odpadów ze 100%-owym udziałem samorządu gminnego. Tu powstaje zakład utylizacji, w tym kompostownia oraz linie do recyklingu i odbioru surowca. Dotąd wobec braku odpowiedniego składowiska na obszarze działania LGD Dolina Pilicy, odpady niebezpieczne wywożone były poza ten teren. Nie było tu również odpowiedniej instalacji do unieszkodliwiania odpadów medycznych, które z ośrodków zdrowia zbierane były przez wyspecjalizowaną firmę i wywożone do spalarni.

Każdy wytwórca odpadów przemysłowych (firmy) we własnym zakresie zajmuje się organizacją wykorzystania ich lub odbioru. Najczęściej odpady (również komunalne) są odbierana, odzyskiwane lub unieszkodliwiane przez uprawnionych odbiorców, którzy posiadają odpowiednie zezwolenia.

Organizacją i wykonaniem usług odbioru odpadów na terenie objętym Lokalną Strategią Rozwoju zajmuje się w Gminie Wolbórz Spółdzielnia AGROMEL z Wolborza wywożąca je na składowisko w Młynarach zarządzane przez firmę KOM-WOL Sp. .z o.o. z Wolborza. W gminie Inowłódz podmiotem obsługującym gospodarkę odpadami jest Zakład Usług Komunalnych „HAK" z siedzibą w Piotrkowie Trybunalskim, transportującym odpady na składowisko w Brzustowie

administrowane przez ZUK z siedzibą w Spale oraz firma Sulo Sp. z o.o. w Warszawie oddział w Tomaszowie Mazowieckim, transportująca odpady na składowisko w Lubochni. W gminie Mniszków zbieraniem i wywożeniem odpadów zajmuje się firma Sulo Sp. z o.o. oraz podobnie jak w samym Opocznie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Opocznie, wywożące śmieci na wysypisko w miejscowości Różanna-Karwice k/Opoczna.

Na terenie gminy Sławno zbiórką odpadów zajmuje się Firma SULO POLSKA Oddział w Tomaszowie Mazowieckim, również Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Opocznie oraz JUKO w Piotrkowie Trybunalskim. Firmy te na podstawie zawartych umów dostarczają wytwórcą odpadów pojemniki do ich gromadzenia oraz w określonym terminie opróżniają je wywożąc na składowiska.
W coraz większej skali istnieje również możliwość zaopatrzenia mieszkańców całego regionu w worki na selektywną zbiórkę odpadów mieszanych (makulatura, plastik, szkło), które są odbierane raz w miesiącu i poddawane dalszej segregacji w zakładzie.

Na terenie gminy Tomaszów Mazowiecki zezwolenie na odbiór odpadów posiadają:

- firma Sulo Sp. z o.o. oddział w Tomaszowie Mazowieckim,
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. w Opocznie,
- Zakład Usług Komunalnych HAK z siedzibą w Piotrkowie Trybunalskim,
- Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe JUKO z siedzibą w Piotrkowie Trybunalski.

Odpady stałe trafiają na składowisko w Lubochni.

W gminie Lubochnia wywozem odpadów stałych na składowisko w Lubochni Górkach zajmują się:

- Zakład Usług Komunalnych HAK z siedzibą w Piotrkowie Trybunalskim,
- Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe JUKO z siedzibą w Piotrkowie Trybunalski,
- Sulo Polska Sp. z o.o. oddział w Tomaszowie Mazowieckim.

Teren gminy Aleksandrów obsługują 3 firmy wywozowe działające na podstawie udzielonych zezwoleń odbioru odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości:

- Firma Sulo Polska Sp. z o.o. w Warszawie oddz. w Tomaszowie Mazowieckim,
- Firma P.H.U. JUKO Jerzy Szczukocki w Tomaszowie Mazowieckim,
- Miejski Zakład Komunalny w Sulejowie – odbiór nieczystości płynnych.

Ponadto na terenie gminy jest zlokalizowane wysypisko tymczasowe w Aleksandrowie, gdzie trafiają odpady z kontenerów ustawionych w poszczególnych wsiach. Pozytywnym zjawiskiem jest rozpoczęcie wdrażania zbiórki selektywnej w 12 wybranych punktach zaopatrzonych w odpowiednie pojemniki.

W gminie Sulejów zbiórką odpadów zajmuje się Miejski Zakład Komunalny w Sulejowie wywożący je na lokalne składowisko w Sulejowie. Wskazane firmy organizują w/w usługę poprzez zawarcie indywidualnych umów z mieszkańcami gmin. Niestety dane tych firm wykazują, iż objętych zorganizowaną zbiórką odpadów stałych jest tylko około 60% mieszkańców. Jeszcze gorzej przedstawia się wskaźnik udziału odpadów segregowanych w globalnej ich ilości, bo zaledwie 4 %.

Ścieki komunalne odprowadzane są do kilku oczyszczalni ścieków za pomocą sieci kanalizacyjnej o łącznej długości 125,6 km (tabela nr 3).

Tabela 3

Wybrane wskaźniki dotyczące ochrony środowiska.

Gminy	Kanalizacja w km	Oczyszczalnie ścieków	Ścieki wymagające oczyszczenia odprowadzane do wód i ziemi [dam3]
Gmina Aleksandrów	-	3	brak danych
Gmina Inowłódz	3,1	3	110,3
Gmina Lubochnia	31,0	1	135,6
Gmina Mniszków	23,6	1	13,0
Gmina Opoczno*(bez miasta Opoczno)	13	1	brak danych
Miasto i Gmina Przedbórz	8,4	1	738,0
Gmina Sławno	-	1	-
Miasto i Gmina Sulejów	23,10	1	110,6
Gmina Tomaszów Mazowiecki	4,8	1	6,6
Miasto i Gmina Wolbórz	18,6	3	90,0
Obszar LGD	**125,6**	**16**	**1 204,1**

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS (stan na 31.12.2006 r.) oraz informacji własnych z gmin.

Uwarunkowania turystyczno – rekreacyjne.

Gminy z obszaru działania LGD Dolina Pilicy mają charakter rolniczo – turystyczny o bogatych walorach przyrodniczo - krajobrazowych stanowiących dla nich szansę dynamicznego rozwoju turystyki i rekreacji.

Największą atrakcję tego regionu stanowi Zalew Sulejowski, który powstał w latach 1969 – 1973. W pierwotnym założeniu miał zaopatrywać przemysłową Łódź w wodę. Wobec upadających wielu łódzkich zakładów przemysłowych, w coraz większym stopniu Zalew stawał się miejscem rekreacji i wypoczynku. W jego otoczeniu powstało wiele hoteli oraz ośrodków gastronomiczno – turystycznych.

Tabela 4

Usługi hotelarsko – gastronomiczne na obszarze działania LGD.

Gminy	Miejsca noclegowe całoroczne	Miejsca noclegowe ogółem	Udzielone noclegi	Gospodarstwa agroturystyczne
Gmina Aleksandrów	5	11	brak danych	6
Gmina Inowłódz	1 274	1 314	177 816	6
Gmina Lubochnia	25	175	brak danych	1
Gmina Mniszków	0	0	0	6
Gmina Opoczno*(bez miasta Opoczno)	brak danych	brak danych	brak danych	brak danych
Miasto i Gmina Przedbórz	133	133	brak danych	7
Gmina Sławno	10	10	brak danych	3
Miasto i Gmina Sulejów	184	659	27 604	2
Gmina Tomaszów Mazowiecki	490	1 142	62 870	12
Miasto i Gmina Wolbórz	528	834	73 692	6
Obszar LGD	2 649	4 278	341 982	49

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS (stan na 31.12.2007) oraz na podstawie danych własnych z urzędów gminy.

O potencjale turystyczno-rekreacyjnym Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy stanowią przede wszystkim walory zabytkowe, regionalne, kulturowe, krajobrazowo-przyrodnicze, uwarunkowania geograficzne, w tym dostępność komunikacyjna

i informacyjna, ale również obecność infrastruktury turystycznej, w tym baza noclegowa, zaplecze gastronomiczne oraz wysoka jakość obsługi turystycznej, w tym promocji i informacji turystycznej.

Obszar ten, skomponowany z 10 gmin niesłychanie malowniczo ulokowanych w dolinie Pilicy, w otoczeniu wspaniałej przyrody, bogactwa lasów, urokliwego krajobrazu, obecności licznych zabytków, niejako w sposób naturalny stwarza szansę dynamicznego rozwoju turystyki i rekreacji.

Obok Zbiornika Sulejowskiego atmosferę tutejszego krajobrazu kształtują duże kompleksy leśne, w tym 3 piękne parki krajobrazowe, zaczynając od Przedborskiego, poprzez Sulejowski i Spalski Park Krajobrazowy będący pozostałością prastarej Puszczy Pilickiej. Są one naturalną oprawą dla wielu powstałych tu hoteli i ośrodków konferencyjno – rekreacyjnych, które wraz z ośrodkami w Spale stanowią duże, atrakcyjne turystycznie zaplecze regionu. Uzupełnieniem, dodającym autentycznego kolorytu, jest coraz bardziej widoczny rozwój agroturystyki, będącej jednocześnie sposobem na uaktywnienie lokalnej społeczności. Jest to oferta dla turysty, który interesująco i aktywnie blisko natury, poznając specyfikę gospodarstwa rolnego, może skorzystać z wypoczynku, jednocześnie poznawać bogactwo regionalnego dorobku, zwyczajów, ludowej twórczości i kulinarnego bogactwa.

Dla tutejszych właścicieli gospodarstw, przy niskiej często efektywności, agroturystyka stanowi bardzo duże szanse w poszukiwaniu alternatywnych źródeł dochodów na obszarach wiejskich. Restrukturyzacja gmin pod tym kątem wymaga jednak przede wszystkim:

- przystosowania bazy noclegowo-gastronomicznej do wymagań obecnego rynku turystycznego,
- przygotowania mieszkańców do świadczenia tego typu usług,
- atrakcyjnego zagospodarowania czasu turystów poprzez szeroką ofertę lokalnych produktów turystycznych (właściwe przygotowanie szlaków turystycznych, organizacja imprez kulturalno-sportowo-folklorystycznych, w tym jazda konna, wędkarstwo, łowiectwo),
- zapewnienie odpowiedniej promocji dotyczącej turystyki wiejskiej.

Cele te możliwe są do osiągnięcia w partnerstwie gospodarczym, społecznym i publicznym, przy kreatywnej postawie samorządów skupiających się głównie na wspieraniu inwestycji związanych z infrastrukturą turystyczną.

Wszystkie gminy tego regionu mają doskonałą możliwość rozwijania agroturystyki, niemniej jednak w największym stopniu rozwija się ona w gminie Przedbórz (okolice Przedborza, Chałupy, Taras), gminie Aleksandrów (Szarbsko, Skotniki, Dąbrówka, Aleksandrów, Justynów, Stara), gminie Sulejów (okolice Sulejowa, Przygłów, Barkowice Mokre, Włodzimierzów, Biała, Łęczno), gminie Tomaszów Mazowiecki (Karolinów, Tresta, Twarda), gminie Inowłódz (Spała, Inowłódz, Zakościele, Żądłowice, Liciążna).

O popularności tych miejscowości, prócz kolorytu krajobrazu, bogactwa przyrody, decyduje obecność w ich okolicach żywych tradycji regionalnych, infrastruktury turystycznej (m.in. szlaki) oraz obiektów historycznych - świadków historii tego obszaru.

Do najważniejszych zabytków w regionie należy zaliczyć:

- Kościółek św. Idziego w Inowłodzu z XI w.,
- romański kościół p.w. św. Tomasza z pocz. XIII w. wraz z cysterskim zespołem poklasztornym na Podklasztorzu w Sulejowie,
- ruiny Zamku Kazimierzowskiego z XIV w. w Inowłodzu,
- drewniany kościół z I poł. XVI w. w Skotnikach,
- późnorenesansowy z I poł. XVI w. dwór w Skotnikach w otoczeniu pozostałości podworskiego parku wraz z najstarszą w Sulejowskim Parku Krajobrazowym aleją lipową,
- pochodzący z I poł. XIV w. Kościół p.w. Św. Aleksego w Przedborzu,
- klasycystyczny z I poł. XIX w. budynek Ratusza Miejskiego w Przedborzu,
- unikatowy zespół kapliczek z XVIII w. w Przedborzu,
- pozostałości po starym rynku miejskim w Przedborzu,
- pozostałości po XIV w. Zamku Kazimierzowskim w Przedborzu,
- budynek XVII-wiecznej karczmy w Przedborzu - obecnie siedziba Muzeum Ludowego Ziemi Przedborskiej,
- dwór myśliwski opatów sulejowskich z połowy XVIII w. w otoczeniu zabytkowego parku podworskiego w Dębowej Górze,
- pozostałości Klasztoru Norbertanów w Witowie z XVII w. wraz z wieżą bramną z XV w.,
- barokowy kościół p.w. św. Małgorzaty w Witowie,
- kaplica Ligęzów p.w. NMP w Sulejowie z I poł. XVII w.,

- klasycystyczna kaplica cmentarna z I poł. XIX w. w Sulejowie,
- neogotycki kościół p.w. św. Floriana w Sulejowie z 1903 r.,
- kościół p.w. Narodzenia NMP i św. Mikołaja w Błogich Szlacheckich budowany w dwóch fazach: I barokowa z 1785 r., II neobarok z 1913-14 r.,
- zespół parkowo-dworski XIX –XX w. w Zajączkowie,
- XIX- wieczny park podworski w Mniszkowie,
- zespół pałacowo-parkowy biskupów kujawskich w Wolborzu,
- kolegiata p.w. św. Mikołaja z I pocz. XVI w. w Wolborzu,
- cmentarz żydowski w Wolborzu - relikty kirkutu,
- kaplica cmentarna św. Anny (koniec XIX w.) w Wolborzu,
- kamieniczki w rynku (XIX w.) w Wolborzu,
- XIX- wieczny park dworski w Bogusławicach, Lubiatowie,
- zakrystia i skarbczyk kościoła parafialnego z przełomu XV i XVI w. w Lubochni,
- zespół dworsko-parkowy z XVIII w. Małczu,
- zespół klasztorny franciszkanów z XVII w. w Smardzewicach,
- kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty z XIX w. w Chorzęcinie,
- dworek szlachecki z II poł. XIX w. w Świńsku,
- zabytkowa XIX- wieczna stacyjka kolejowa w Jeleniu,
- zespół stanowisk archeologicznych z okresu wpływów rzymskich w Ciebłowicach,
- drewniany kościółek p.w. Matki Boskiej Królowej Polski w Spale,
- kapliczka św. Jana Nepomucena z 1874 r. w Spale,
- XIX-wieczny zespół rezydencjalny obejmujący m.in.: pałac (nieistniejący), koszary, elektrownię, wieżę wodociągową wybudowany na życzenie cara Aleksandra III w Spale,
- kościół p.w. św. Mikołaja Archanioła z 1520 r. w Inowłodzu,
- budynek synagogi z I poł. XIX w. w Inowłodzu,
- pozostałości po żydowskim cmentarzu z ok. 1820 r. w Inowłodzu,
- drewniany kościół p.w. Św. Michała Archanioła z 1785 r. w Zachorzowie,
- młyn wodny zbożowy nad rzeką Słomianką z 1944 r. w Dąbrówce,
- kościół p.w. Wniebowzięcia NMP z 1825 r. w Sławnie,
- park dworski, zespół dworsko – parkowy w Sławnie z połowy XIX w.,

- dwór obronny z XIV w. w Stużnie Kolonii,
- drewniany kościół parafialny z XVII w. w Sołku,
- dwór z XVII w. w Zameczku,
- murowana oficyna z poł. XIX w. i rządówka w Januszewicach,
- parki z końca XIX w. w Mroczkowie Gościnnym i Zameczku.

Atrakcyjność tego obszaru podnoszą również obiekty, które swą obecnością wpływają na jego specyfikę, są często świadkami wielu ważnych wydarzeń, bądź odgrywają ogromną rolę w skali całego kraju:

- Tomaszowskie Kopalnie Surowców Mineralnych w Smardzewicach - eksploatujące od 1922 r. największe zasoby piasków kwarcowych w Europie,
- Ośrodek Przygotowań Olimpijskich w Spale ze sportową historią sięgającą 1928 r. łączącą się z organizacją za sprawą prezydenta RP Ignacego Mościckiego pierwszych ogólnopolskich dożynek w Spale,
- Ośrodek Hodowli Żubrów w Książu powstały w latach 1934-1936 z inicjatywy Ignacego Mościckiego,
- Zespół poniemieckich schronów kolejowych z okresu II wojny św. w Konewce i Jeleniu,
- Ośrodek Szkoleniowy DOJO w Starej Wsi w gminie Przedbórz - unikatowy w skali europejskiej ośrodek do szkolenia japońskich sportowców i sztuk walki oraz propagowanie kultury japońskiej,
- Opoczno S.A. największy polski producent płytek ceramicznych,
- Optex S.A. największy w Polsce producent tkanin wełnopodobnych z przędz poliestrowych teksturowanych,
- Ceramika Paradyż – producent płytek ceramicznych,
- Grudzeń Las Sp. z o.o. – produkcja wysokiej jakości piasków formierskich i szklarskich, żwirków filtracyjnych i kaolinu.

Region Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy dysponuje stosunkowo dobrze rozwiniętą siecią szlaków turystycznych. Pełnią one kluczową rolę w kreowaniu produktów turystycznych na tym obszarze. Część z nich ma zasięg ogólnopolski.

Tabela 5

Szlaki rowerowe, piesze, wodne na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy.

Gmina Aleksandrów	Szlak Rzeki Pilicy - niebieski szlak pieszy, dostępny dla rowerzystów; Szlak kajakowy na rzece Czarna Maleniecka; Szlak kajakowy po rzece Pilica.
Gmina Inowłódz	„Szlak Partyzancki im. majora H. Dobrzańskiego – Hubala" – czerwony szlak pieszy; „Szlak Tomaszów Mazowiecki – Lubocz" – zielony szlak pieszy; „Szlak im. Prezydenta Ignacego Mościckiego" – niebieski szlak pieszy i rowerowy; „Szlak po Parku Spalskim"; „Carską drogą do żubrów" – szlak rowerowy lub pieszy; Szlak rowerowy im. Juliana Tuwima; Szlak romański (kościółek św. Idziego.)
Gmina Lubochnia	„W krainie Żubra" trasa 206 km ogółem; Niebieski szlak turystyczny im. Prezydenta Ignacego Mościckiego. Przez obszar gm. Lubochnia przebiega łącznik szlaku romańskiego do Inowłodza i Sulejowa.
Gmina Mniszków	Ścieżka rowerowa im. Zygmunta Goliata wokół Zalewu Sulejowskiego.
Miasto i Gmina Przedbórz	Szlak Rzeki Pilicy - niebieski szlak pieszy, dostępny dla rowerzystów, Szlak po Przedborskim Parku Krajobrazowym - znakowany kolorem zielonym o długości 23 km; Szlak kajakowy po rzece Pilica. Trasy rowerowe (nieformalne): – Przedbórz - Góry Mokre – Oleszno – Wólka – Przedbórz - ok. 56 km (kompleks leśny Czarna Rózga, kościół parafialny w Żeleźnicy i Olesznie, rezerwat Oleszno, dwory w Pilczycy i Rudzie Pilczyckiej; – Przedbórz - torfowisko Piskorzeniec - Józefów – Przedbórz – ok. 35 km (rezerwat Piskorzeniec, góra Fajna Ryba - 347 m n.p.m.); – Przedbórz – Wymysłów – Raczki – Dobromierz - Góry Mokre – Przedbórz - ok. 26 km (ruiny dworku w Raczkach, aleja lipowa w Dobromierzu, rezerwat przyrody Bukowa Góra i Murawy Dobromierskie); – Przedbórz - Wielgomłyny – Krzętów – Łapczyna Wola – Stanowiska - Przedbórz – ok. 38 km (dwór w Sokolej Górze, klasztor Paulinów i kościół z XV w., ruiny zboru ariańskiego z XVII w. w Łapczynej Woli, Kościół w Stanowiskach z XIV w.); – Przedbórz - Bąkowa Góra – Majkowice – Przedbórz - ok. 35 km (ruiny zamku, dwór i kościół w Bąkowej Górze, rezerwat „Las Jawora", ruiny zamku z XVI w. w Majkowicach); – Przedbórz – Rzeczków – Skotniki - Diabla Góra – Przedbórz- ok. 45 km (dworek i folwark w Rzeczkowie, kościół i dwór z XVI w. w Skotnikach, rezerwat krajobrazowy „Diabla Góra";

	– Przedbórz - Strzelce Małe – Kraszewice - Góra Chełmo – Zagórze – Wielgomłyny – Przedbórz - ok. 29 km (rezerwat krajobrazowy „Chełmo”- ślady grodziska z IX w., klasztor i kościół w Wielgomłynach. Trasa samochodowa: Przedbórz – Wojciechów – Piskorzeniec - Ruda Pilczycka – Lasocin – Oleszno – Kluczewsko – Stanowiska - Łapczyna Wola – Dobromierz – Przedbórz - ok. 75 km (ruiny XIX-wiecznego pałacu Niemojewskich w Lasocinie, wczesnobarokowy kościół w Lesznie, XIX- wieczna powozownia w Kluczewsku, ruiny zboru ariańskiego z XVII w. w Łapczynej Woli; Ścieżka przyrodniczo-historyczna im. prof. Jakuba Mowszowicza w Przedborzu: ścieżka składa się z 8 przystanków i liczy ok. 5 km.
Miasto i Gmina Sulejów	Ścieżka rowerowa im. Zygmunta Goliata wokół Zalewu Sulejowskiego; Szlak romański (Opactwo Cystersów w Podklasztorzu); Szlak Rzeki Pilicy – niebieski szlak wodny.
Gmina Tomaszów Mazowiecki	Szlak Partyzancki im. majora H. Dobrzańskiego – Hubala – czerwony szlak pieszy; Szlak Tomaszów Maz. – Lubocz – zielony szlak pieszy; „Niebieski szlak turystyczny im. Prezydenta Ignacego Mościckiego – szlak przyrodniczo – historyczny „– 21,5 km ogółem; Szlak Rzeki Pilicy – niebieski szlak wodny; „Turystyczno – edukacyjna ścieżka rowerowa im. Zygmunta Goliata wokół Zbiornika Sulejowskiego” – trasa 72 km ogółem; „Carską drogą do żubrów” – szlak rowerowy lub pieszy.
Miasto i Gmina Wolbórz	Szlak Partyzancki Małego Franka – czerwony szlak pieszy – trasa 16 km na terenie gminy; Szlak Rzeki Pilicy – niebieski szlak wodny; Szlak Rekreacyjny – zielony szlak pieszy – trasa 7 km na terenie gminy; Ścieżka rowerowa im. Zygmunta Goliata wokół Zbiornika Sulejowskiego; Czerwony szlak dla turystów zmotoryzowanych – trasa 11 km na terenie gminy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z poszczególnych gmin.

Uwarunkowania historyczne i regionalno – kulturowe.

Region działania LGD obejmujący obszar gmin położonych wokół Zalewu Sulejowskiego, w pobliżu rzeki Pilicy w południowo-wschodniej części regionu łódzkiego cechuje niezwykła jednorodność historyczna, wynikająca przede wszystkim z wiodącej roli jaką pełniła Pilica od zarania osadnictwa na tych terenach. Życie ludzi od początku skupiało się wokół rzek, które niosły tak potrzebną wodę i pożywienie,

były naturalną przeszkodą, a jednocześnie ochroną tu osiedlających się. Pilica ułatwiała transport – przemieszczanie się ludzi i towarów. Przy jej rozlewiskach i brodach powstawały miasta i osady. O intensywności osadnictwa w tym regionie świadczą liczne stanowiska archeologiczne. Najstarsze ślady datowane na okres paleolitu stwierdzono w okolicach wsi Ostrów (gm. Aleksandrów). Również w pobliskim Zygmuntowie i Skotnikach natrafiono na duże skupiska stanowisk mezolitycznych i neolitycznych. Najwięcej jednak ma pochodzenie nowożytne (Jaksonek, Siucice), obejmujące w mniejszej części znaleziska z epoki brązu czy żelaza (Borowiec, Kotuszów, Dąbrówka - gm. Aleksandrów). W okolicach Ciebłowic (gm. Tomaszów Mazowiecki) natrafiono na cmentarzysko grobów jamowych i popielnicowych z epoki żelaza - okresu wpływów rzymskich (I - III w. n.e.). Z V-VII w. n.e. pochodzą ślady osadnictwa w okolicy Inowłodza (ślady pochówków, przedmiotów kultu, ceramiki). O jeszcze starszym osadnictwie, bo sprzed 4 tys. lat świadczą prace wykopaliskowe w rozwidleniu dopływu Pilicy – rzeki Wolbórki i Moszczanki, w obrębie dzisiejszego Wolborza, niewątpliwie obok Inowłodza i Przedborza najstarszej miejscowości tego regionu. Jego udokumentowana historia sięga początków polskiej państwowości. Pierwsza wzmianka o Wolborzu pochodzi z 1065 r. jako centrum wczesnośredniowiecznego opola, przekształconego w kasztelanię. W latach 1123-1125 Wolbórz był już drugą stolicą biskupstwa kujawskiego, a nieco później miastem rezydencjalnym biskupów włocławskich. Również Inowłódz w skali historii Państwa Polskiego sięga jej początków. Wymieniony był w 1145 r. przez Mieszka Starego jako ważna osada handlowa, z prawem pobierania cła przewozowego. Z 1082 r. pochodzi piękny, obronny kościółek p.w. św. Idziego, wzniesiony na wzgórzu lewego brzegu Pilicy przez Władysława Hermana. Podobna geneza legła u podstaw powstania Przedborza. Swoją lokalizację miejscowość zawdzięcza położeniu u przeprawy przez Pilicę, przy ruchliwym szlaku handlowym. Pierwsza wzmianka o Przedborzu pochodzi z roku 1136 (bulla gnieźnieńska). Do obrony przeprawy wybudowano tu pierwotnie gród drewniany, a w czasach Kazimierza Wielkiego zamek murowany o charakterze mieszkalno-obronnym.

Udokumentowane dzieje dzisiejszej Lubochni zaczynają się wzmianką, iż w 1111 r. książę Bolesław Krzywousty w tych okolicach ufundował Kościół, który niestety nie przetrwał do naszych czasów. Tutejsze osadnictwo datowane jest na podstawie archeologicznych artefaktów na VIII-XIII w. (odkryta ceramika). Pierwszy

dokument o Lubochni pochodzi z 1335 r. lokujący ją w okolicach grodu inowłodzkiego. Proces kształtowania się sieci osiedleńczej obszaru gminy Aleksandrów, rozpoczęty w XII w., nakładał się na przedhistoryczne ślady osadnictwa wzdłuż pradoliny rzeki Pilicy. Obejmował takie miejscowości jak Niewierszyn, Szarbsko, Justynów i Skotniki, ale przede wszystkim Dąbrowę nad Czarną. Pierwsza wzmianka dotycząca wykształconego układu ruralistycznego tej wsi pochodzi z 1176 r. Kazimierz Sprawiedliwy oddał wówczas wieś w akcie fundacyjnym Klasztorowi Cystersów w Sulejowie. W wiekach następnych miejscowość zasłynęła z wyrobów rękodzielniczych, a w szczególności z garncarstwa, którego rozwój łączy się z okresem panowania Kazimierza Wielkiego. XIII w. przyniósł tym obszarom wraz z najazdami Tatarów ogromne spustoszenia. Największych zniszczeń doświadczyły okolice Inowłodza, przez co miejscowość ta uzyskała prawa miejskie dopiero w XIV w.

Więcej szczęścia miał Wolbórz, który XIII w. był już znaczącą osadą, co potwierdzone zostało w 1273 r. nadaniem mu praw miejskich (na prawie średzkim), zaledwie 16 lat po Krakowie. O Sulejowie pierwsze wzmianki pochodzą z XII w. i mówią o nim jako osadzie książęcej położonej na szlakach handlowych, przy przeprawie przez rzekę Pilicę. Powstanie miasta datowane na lata 1279 – 1292, związane jest z założonym w 1176 r. opactwem cystersów, którzy wybudowali tu potężny kościół i klasztor. Z tego okresu pochodzą również udokumentowane ślady obecności wielu innych, lokowanych w większości na prawie niemieckim okolicznych miejscowości (Smardzewice, Świńsko, Chorzęcin). Pierwsza wzmianka o Opocznie pochodzi z dokumentu Leszka Czarnego dla kolegiaty sandomierskiej z 1284 r. i dotyczy nazwy „Opocza" – osady położonej na opoce, skale wapiennej, nad Drzewiczką, prawym dopływem Pilicy. Szybki rozwój i znaczenie Opoczno zawdzięczało niezwykle korzystnemu położeniu na skrzyżowaniu handlowych, wówczas często uczęszczanych szlaków, w pobliżu inowłodzkiej przeprawy przez Pilicę. Z tego okresu pochodzą najstarsze lokalizacje okolicznych wsi, o czym świadczą zachowane jeszcze ich historyczne układy przestrzenne (Stużno, Zameczek, Wola Załężna, Sołek, Wygnanów, Mroczków Gościnny). Z XIII w. znane są również lokalizacje najstarszych wsi gminy Sławno: Kozenin, Sławno, Prymusowa Wola, Szadkowice, Kunice, Unewel. Na obszarze tym osadnictwo pozostawało jednak bardzo rozproszone. Prócz dominującej roli Opoczna, nie wykształciło żadnej

większej jednostki. Ziemia należała do różnych drobnych rodzin szlacheckich, których majątki ulegały wielokrotnym podziałom i parcelacjom.

XIV w. dla nadpilickich osiedli korzystających z dochodów komór celnych przyniósł szybki rozwój gospodarczy (Inowłódz, Sulejów, Przedbórz), zwłaszcza w okresie panowania Kazimierza Wielkiego. Temu też władcy miasta te zawdzięczały największy rozkwit i późniejszą pozycję. Również dla Opoczna, miasta szlaków handlowych był to okres jego świetności, niebywale szybkiego rozkwitu. Obok handlu rozwijało się rzemiosło i oświata.

Inowłódz od zarania swych dziejów korzystając z dogodnego położenia, podobnie jak w przypadku Przedborza, pełnił niezwykle strategiczną rolę wynikającą z przebiegającej tu granicy Ziemi Łęczyckiej, Sieradzkiej i Sandomierskiej. Doceniając znaczenie tego miejsca w latach 1352-1370 król Kazimierz Wielki wybudował w pobliżu przeprawy zamek i otoczył miasto murem obronnym. Odtąd Inowłódz stał się ważnym ogniwem w systemie obronnym Królestwa Polskiego. Do połowy XVII w. był siedzibą kasztelanów inowłodzkich. Wielkim bogactwem tego regionu były również wspaniałe lasy prastarej Puszczy Pilickiej, które od zarania dziejów polskiej państwowości były miejscem wielu wspaniałych łowów piastowskich książąt i królów.

Kazimierzowi Wielkiemu również Przedbórz zawdzięczał wspaniały zamek, istniejącą do dziś wieżę kościoła parafialnego, ale też w 1370 r. uzyskanie praw miejskich. Kolejnym władcą zasłużonym dla Przedborza był Władysław Jagiełło. W roku 1405, po groźnym pożarze, nadał mu prawa miejskie magdeburskie, zrównując w tym względzie z Chęcinami. W XV i XVI w. słynne w całym królestwie były przedborskie wielodniowe targi i jarmarki.

Wolbórz w tym czasie stawał się ważnym ośrodkiem nauki i myśli polskiego parlamentaryzmu (filia Akademii Krakowskiej). Należy odnotować, iż w Wolborzu w 1503 r. urodził się Andrzej Frycz Modrzewski, późniejszy czołowy myśliciel epoki odrodzenia, autor słynnego dzieła „O poprawie Rzeczypospolitej", który w 1553 r. został wójtem miasta.

Sulejów z kolei, dzieląc los miejscowości nad przeprawą, obok potężnego opactwa cysterskiego, od początku swojego istnienia, pełnił rolę ważnego ośrodka przerobu drewna oraz wypalania tutejszego wapienia.

Epizodem historycznym, który przyspieszył poczucie więzi narodowej mieszkającej tu społeczności było uczynienie Podklasztorza i Wolborza miejscem

koncentracji wojsk koronnych w drodze pod Grunwald w czerwcu 1410 r. na rozprawę z Zakonem Krzyżackim. Lubochnia była świadkiem przemarszu tych wojsk. Intensywny rozwój gospodarczy tego obszaru, o dobrze wykształconej tożsamości narodowej w XV i XVI w. dokonujący się przy dużym udziale Pilicy jako ważnego szlaku handlowego, dzielącego, ale i łączącego ze sobą Małopolskę z Mazowszem i Wielkopolską, został gwałtownie przerwany „ potopem szwedzkim" w połowie XVII w., rozpoczynającym długoletni proces upadku, dotąd pomyślnie rozrastających się miejscowości, teraz wyludniających się i popadających w ruinę. Największego spustoszenia doświadczył Inowłódz i Przedbórz. Spaliła się wówczas niemal całkowicie zabudowa miejska, zniszczone zostały oba zamki. Niestety z perspektywy czasu okazało się, że miasta te nigdy już nie odzyskały swego dawnego znaczenia i świetności. Po II rozbiorze Polski region ten znalazł się w zaborze pruskim, by następnie trafić na długie lata w administrację Guberni Piotrkowskiej i Guberni Radomskiej. Za aktywny udział tutejszej społeczności, w krwawo stłumionym powstaniu styczniowym, dekretem carskim z 1870 r. Sulejów, Wolbórz oraz Inowłódz utraciły prawa miejskie. W pobliskich lasach i polach zwłaszcza w okolicach Lubochni, Inowłodza, Wolborza, Golesz, Sulejowa i Przedborza pozostało wiele powstańczych mogił - niemych świadków stoczonych bitew i potyczek.

Poważniejsza próba odbudowy znaczenia Przedborza miała miejsce na początku XIX w., kiedy to staraniem Wojciecha Langego powstała tu jedna z nowocześniejszych w Królestwie Kongresowym fabryka sukna. Liczne powodzie pustoszące teren miasta oraz błędne decyzje kolejnych właścicieli spowodowały jednak, że stolicą polskiego przemysłu włókienniczego stała się Łódź (pomimo zdecydowanie korzystniejszego położenia Przedborza nad dużą rzeką).

Podobną próbę odzyskania znaczenia podjął Inowłódz, który w połowie XIX w. stał się na krótko ważnym ośrodkiem hutniczym, eksploatującym zaległe w okolicach złoża rud żelaza. Gdy ich wykorzystanie stało się nieopłacalne Inowłódz na kilka dekad na przełomie XIX i XX w. zasłynął jako miejscowość uzdrowiskowa. Tu w latach 1907-1914 przyjeżdżał na wakacje wraz z rodziną młody Julian Tuwim i to właśnie w obcowaniu z unikalnym pięknem krajobrazu i bujnej przyrody inowłodzkiej doliny Pilicy rodziła się jego poetycka wrażliwość. Na kanwie tych doznań powstały najpiękniejsze utwory poety.

Wybuch I wojny światowej przyniósł Inowłodzowi niemal całkowitą zagładę. Zanim ziemia ta otrząsnęła się z klęski powstania styczniowego, stała się pod koniec

1914 roku areną dramatycznych zmagań na południowej flance krwawej bitwy łódzkiej, rozgrywającej się w pobliżu Lubochni i Inowłodza, nie omijając samego miasta. Pozostał po nich wojenny cmentarz z bezimiennymi mogiłami pogrzebanych tu tysięcy żołnierzy pruskich i rosyjskich. Odzyskaną niepodległość 1918 roku przywitały tu zgliszcza i wyludnienie.

W innej, dużo korzystniejszej sytuacji znalazły się Wolbórz i Sulejów, które w szybkim czasie zaczęły wychodzić z gospodarczego marazmu. Tymczasem za sprawą podjętych z końcem XIX w. badań, a w konsekwencji eksploatacji zalegających tu bogatych złóż surowców mineralnych (piaskowca, piasku kwarcowego, glinek ceramicznych), Opoczno i jego najbliższe okolice zaczęło wyrastać na stolicę polskiego przemysłu ceramicznego. W 1927 roku Sulejów odzyskał prawa miejskie, a jednocześnie szybko odbudował swoją pozycję ważnego ośrodka przemysłu wapienniczego i drzewnego. Niestety, we wrześniu 1939 r. 75% miasta w wyniku hitlerowskiego bombardowania zostało zniszczone, a sama wojna przyniosła zagładę 40% mieszkańców. Lata 1939-1945 były okresem również niezwykle tragicznym w dziejach nadpilicznego Przedborza. Wówczas straciło ponad 50% mieszkańców oraz niemal wszystkie zabytki. W czasie II wojny św. położona nieopodal Inowłodza Spała, na przełomie XIX i XX w. pełniąca rolę letniej rezydencji carów Rosji, a po odzyskaniu niepodległości również prezydentów
II Rzeczypospolitej, stała się siedzibą dowództwa niemieckiego na front wschodni. Dla zabezpieczenia przed atakami lotniczymi niemieckich pociągów specjalnych, pełniących funkcję mobilnych ośrodków dowodzenia, na początku lat 40-tych
w pobliskiej Konewce i Jeleniu zostały zbudowane potężne, blisko 400-metrowe zespoły schronów kolejowych. Jednak ze względu na szybkość przesuwania się frontu w czasie niemieckiego ataku na Związek Radziecki, obiekty te nie zostały wykorzystane do przypisanej im roli, albowiem centrum dowodzenia przeniesiono do Wilczego Szańca w Gierłoży. Przed większymi zniszczeniami w tym czasie uchroniła się również Lubochnia i Wolbórz. Bogactwo tutejszych lasów łączących Puszczę Świętokrzyską w okolicach Przedborza z prastarą Puszczą Pilicką w naturalny sposób prowokowało do wzmożonego ruchu oporu w tym rejonie. To właśnie
w okolicach Inowłodza od chwili wrześniowej napaści niemieckiej na Polskę do kwietnia 1940r. stacjonował oddział majora Henryka Dobrzańskiego „Hubala” - ostatniego żołnierza kampanii wrześniowej i pierwszego partyzanta. Ani przez moment na tym terenie nie ustawały walki z okupantem. Szczególnie aktywny ruch

oporu prowadzony był na obszarze obecnej gminy Aleksandrów, w okolicach Dąbrowy nad Czarną, Zygmuntowa, Janikowic, Niewierszyna, Władysławowa, również w okolicach Tresty, Twardej, Ciebłowic (gm. Tomaszów Maz.), Golesz (gm. Wolbórz) i Sulejowa. W partyzanckich walkach uczestniczyły wszystkie formacje Polski Walczącej, poczynając od Związku Walki Zbrojnej, przemianowanego w Armię Krajową, Gwardii Ludowej, później Armii Ludowej oraz Batalionów Chłopskich. Okoliczne lasy były świadkami wielu dramatycznych wydarzeń, których uczestnicy często płacili cenę najwyższą. Stąd miejsca pamięci - mogiły poległych żołnierzy, miejsca straceń i krwawych pacyfikacji całych wsi (m.in. Zygmuntów, Dąbrowa nad Czarną, Tresta, Ciebłowice, Lubochnia, Spała, Inowłódz, Golesze, Sulejów).

Przedstawiony powyżej krótki rys historyczny regionu Stowarzyszenia Dolina Pilicy świadczy o ogromnym wpływie rzeki na wspólnotę zjawisk tego obszaru. Dokumentuje wspólne korzenie w czasach odległych, potwierdza ciągłość osadnictwa na tym obszarze. Wiele obecnych tu obiektów historycznych, świadków burzliwej historii tej ziemi, stanowi unikalną wartość nie tylko w skali regionu. Przy wspólnej ich prezentacji i promocji może zwiększyć się skuteczność ich oddziaływania.

Na przestrzeni wieków ta malowniczo meandrująca rzeka, łącząca osiadłe tu społeczności lokalne, przysparzała bogactwa i dobrobytu. Była naturalnym szlakiem wodnym ułatwiającym handel drewnem – największym bogactwem regionu, dawała zyski od przepraw towarów. Przez ten obszar przebiegały najważniejsze szlaki handlowe: bursztynowy, litewski (Wolbórz), ruski (Inowłódz, Sulejów). Ale bywało w dziejach tej ziemi, że Pilica dzieliła – stanowiła granice jednostek administracyjnych, oddzielała Małopolskę od Mazowsza i Wielkopolski. Tu stykała się Ziemia Sieradzka z Łęczycką i Sandomierską. W okresie rozbiorów tu przebiegała granica zaborów pruskiego i austriackiego, nieco później graniczyły ze sobą gubernia Piotrkowska z Radomską. Położenie na styku obszarów, jak wcześniej powiedziano przyspieszało rozwój, ale jednocześnie stało się przyczyną wielu dramatów dziejowych, spustoszeń i upadków miejscowości. Stworzyło jednocześnie niepowtarzalny klimat budowy wspólnej, własnej tożsamości małej ojczyzny, kształtowanej przez wieki wspólnymi zwyczajami, tradycjami, obrzędami, sposobami celebracji świąt religijnych. Zadziwiająco bogato prezentuje się na tym tle pieśń ludowa, stroje ludowe, zwyczaje weselne i regionalna kuchnia. We wszystkich tych przejawach twórczej aktywności zaznacza się mocny wpływ motywów opoczyńskich, z obecnością pewnych wątków

sieradzkich. Ogromna wartość kulturotwórcza regionu opoczyńskiego została poparta rozpoczętymi już w XIX w. na ziemiach polskich badaniami etnograficznymi, przede wszystkim sławną monografią Oskara Kolberga.

Na koniec należy pamiętać, iż na niezwykle bogaty i ciekawy dorobek kulturowy tego obszaru miała ogromny wpływ wielowiekowa obecność przede wszystkim społeczności żydowskiej (w II poł. XIX w. w Inowłodzu 30% mieszkańców, w Przedborzu 50% mieszkańców było Żydami), ale również niemieckiej i rosyjskiej. Wszystko to wywarło niepowtarzalne piętno, dodało kolorytu i charakteru współczesnemu wizerunkowi Doliny Pilicy od przedborskiej bramy Puszczy Świętokrzyskiej, poprzez tuwimowską arkadię okolic Inowłodza, po polkę tramblankę i barwnie tkane opoczyńskie pasiaki.

W codziennym życiu wsi tego regionu daje się odczuć potrzebę nawiązywania do wspólnej tradycji, będącej wyznacznikiem tożsamości i odrębności kulturowej. W pielęgnowaniu tych wartości, przyoblekaniu w żywe, współczesne formy w regionalnym kanonie najważniejszą rolę pełnią gminne ośrodki kultury, gminne biblioteki publiczne, ich filie, szkoły, domy ludowe, świetlice wiejskie oraz skupione wokół nich koła gospodyń wiejskich, zespoły ludowe oraz orkiestry dęte, działające obok OSP (tabela nr 6).

Tabela 6

Podstawowe dane charakteryzujące kulturę.

Wyszczególnienie	Bibliotek i i filie	Kina	Muzea	Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	Zespoły artystyczne
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Gmina Aleksandrów	2	0	0	1	1
Gmina Inowłódz	1	0	0	5	4
Gmina Lubochnia	2	0	0	1	1
Gmina Mniszków	3	0	0	5	3
Gmina Opoczno*(bez miasta Opoczno)	9	0	0	15	brak danych
Gmina Tomaszów Mazowiecki	5	0	0	10	7
Miasto i Gmina Przedbórz	2	1	1	4	3

Gmina Sławno	3	-	-	6	7
Miasto i Gmina Sulejów	5	0	1	1	5
Miasto i Gmina Wolbórz	3	0	0	1	7
Obszar LGD	35	1	2	49	38

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS (kolumna 1 - 3 dane na dzień 31.12.2006r) oraz danych własnych gmin.

Dobrą ilustracją pielęgnowania lokalnej tradycji oraz aktywności twórczej określającej tożsamość regionu jest przede wszystkim mnogość regionalnych imprez, promujących tutejszy folklor, jego koloryt i potencjał, a oto najważniejsze z nich:

- Gminne koncerty kolęd z udziałem przede wszystkim uczniów szkół gminnych (organizator - GOK),
- Jasełka – przedstawienia bożonarodzeniowe wzorowane na średniowiecznych misteriach franciszkańskich z udziałem młodzieży (organizatorzy – wiejskie świetlice),
- Chodzenie z turoniem – kolędowanie po wsiach z udziałem wiejskiej młodzieży (organizatorzy – wiejskie świetlice),
- Pierzawka – tradycyjne darcie pierza połączone ze śpiewaniem tradycyjnych pieśni ludowych (organizator - koła gospodyń wiejskich),
- Jarmarki spalskie (raz w miesiącu, w drugą niedzielę miesiąca, od maja do października) – prezentacja i sprzedaż twórczości artystycznej, rzemiosła, rękodzieła (organizator - Robert Papis),
- Topienie marzanny – obrzęd związany z topieniem lub też paleniem kukły „marzanny", symbolizującej złą, odchodzącą zimę, w pierwszy dzień wiosny (organizatorzy - wiejskie świetlice),
- Wielkanoc na ludowo (palmy wielkanocne) – tradycja przygotowywania palm z gałązek, barwnie zdobionych kwiatami i kolorowymi wstążkami – niedziela poprzedzająca Wielkanoc; również obrzędy związane z wróżbami pomyślności w kolejnym roku z wykorzystaniem poświęconych palm – urządzane konkursy na najładniejszą palmę (organizatorzy - koła gospodyń wiejskich),
- Sobótki – tradycja wywodząca się z pogańskich obrzędów i tradycji nocy świętojańskiej; towarzyszą jej konkursy, puszczanie wianków na

Pilicy oraz zabawa przy ognisku i występy ludowych zespołów artystycznych (organizatorzy - GOK),

- Ubijanie masła – promocja tradycyjnych metod wytwarzania masła na tle prezentacji ludowej twórczości regionalnej – występy zespołów folklorystycznych (organizatorzy - GOK),
- Dożynki – święto plonów – podziękowanie rolnikom za ich całoroczny trud, połączone z prezentacją dorobku ludowych zespołów artystycznych (organizatorzy - GOK),
- Święto ziemniaka – impreza plenerowa, w ramach której odbywają się : występy artystyczne, degustacje potraw z ziemniaków oraz konkursy na największego i najdziwniejszego ziemniaka (organizatorzy - GOK),
- Opoczyńskie Jadło Śpiewką Okraszone (Dni Mniszkowa) – pokaz tradycyjnych potraw oraz występy zespołów ludowych,
- Hubertus Spalski – święto myśliwych – przedstawienie dorobku kół łowieckich w skali ogólnopolskiej uświetnione tradycyjną pogonią za lisem, polowaniem i licznymi imprezami i wystawami tematycznymi (organizatorzy - Polski Związek Łowiecki, Polski Związek Jeździecki oraz Nadleśnictwo Spała),
- Andrzejki – tradycyjne zabawy i wróżby (organizatorzy – Koła Gospodyń Wiejskich).

W kalendarzu imprez cyklicznych znalazły się m.in.:

- Spotkania noworoczne – prezentacja dorobku kulturowego gmin (zespoły, kapele, twórcy ludowi),
- Rodzinny festyn rekreacyjny z okazji Dnia Dziecka i Dnia Sportu,
- Rewia kawaleryjska – prezentacja koni,
- Regaty żeglarskie na Zalewie Sulejowskim,
- Sanna - impreza plenerowa, połączona z zabawami na śniegu, tańcami i ogniskiem,
- Festiwal w Krajobrazie – coroczne, lipcowe wydarzenie kulturalne dźwięku, ruchu, światła, obrazów – plenery malarskie, fotograficzne, przedstawienia teatralne (organizatorzy - Stowarzyszenie „Festiwal w Krajobrazie”),

- Koncerty Filharmonii Łódzkiej w scenerii romańskiego kościółka św. Idziego w Inowłodzu w ramach festiwalu „Kolory Polski”,
- Babie Lato (pożegnanie lata) – integracyjna impreza plenerowa,
- Cykl rajdów pieszych i rowerowych po najciekawszych szlakach turystycznych regionu (m.in. Rajd Rowerowy Doliną Pilicy),
- Turnieje Podklasztorne – prezentacja artystycznych dokonań młodzieży skupionej wokół świetlic środowiskowych,
- „Wolborski Saganek” – prezentacja regionalnych potraw (organizator - Koła Gospodyń Wiejskich),
- Cykl corocznych imprez promocyjno-integracyjnych m.in.: Dni Gminy Inowłódz, Dni Wolborza, Święto Ciebłowic, Dni Sulejowa, Dni Wąwału, Festyn Majowy w Chorzęcinie, Dni Gminy Opoczno, Dni Gminy Sławno,
- Coroczne plenery malarskie,
- Ogólnopolski Festiwal Piosenki Turystyczno-Przyrodniczej połączony ze Zlotem Młodzieży Szkół im. Marii Konopnickiej – maj – Przedbórz,
- Ogólnopolskie Spotkania z Poezją Marii Konopnickiej – maj – Przedbórz,
- Ogólnopolski Przegląd Piosenki i Przyśpiewki Ludowej – czerwiec – Przedbórz,
- Światowy Festiwal Poezji Marii Konopnickiej – sierpień – Przedbórz,
- Ogólnopolski Konkurs Poetycki „Młodzież Polska zawsze z Polską” – wrzesień – Przedbórz,
- Ogólnopolski Rajd „Szlakiem Kazimierza Wielkiego” połączony z konkursem piosenki turystycznej – wrzesień – Przedbórz,
- Międzynarodowe Sympozjum Przyrodniczo-Ekologiczne – październik – Przedbórz,
- Ogólnopolski Festiwal Piosenki i Pieśni o Mojej Ojczyźnie – listopad – Przedbórz,
- Ogólnopolski Konkurs Pamiętnikarski „Moje Strony Rodzinne dawniej, a dziś” – grudzień – Przedbórz.

Wśród produktów regionalnych charakterystycznych dla tego obszaru należy wymienić:

- rzeźba regionalna – Krzysztof Oliwa, Marek Mokrowiecki (gm. Opoczno),
- regionalna działalność gawędziarska – Krystyna Melka, Zofia Podpora (gm. Sławno),
- Skansen Wincentynów „Chata Opoczyńska" – Edyta i Krzysztof Moczek,
- palmy wielkanocne, pisanki, wycinanki – Weronika Gruszecka, Elżbieta Pokora, Marianna Rzepka (gm. Opoczno),
- pająki, pisanki – Zofia Pacan (gm. Opoczno),
- wycinanki opoczyńskie, plotki ze słomy (pająki) – Grażyna Zawadzka (gm. Sławno),
- koronkarstwo, hafciarstwo, wycinanki regionalne – Marianna Dzianach, Wanda Sosińska (gm. Sławno),
- rzeźbiarstwo w drewnie – Jan Milczarek (Biała), Stefan Piekarz (Sulejów), Włodzimierz Rucki, Zdzisław Słomka, Stanisław Ślusarczyk,
- miody pitne według starej regionalnej receptury – Maciej Jaros (Łazisko),
- palmy i pisanki, pająki – Cecylia Król (Smardzewice),
- twórczość literacka, rękodzieło ludowe – Krystyna Wieczorek (Lubiaszów),
- kowalstwo artystyczne - Sylwester Wójciak (Luboszewy), Tomasz Klimek (Nowy Olszowiec),
- hafciarstwo krzyżykowe oraz wyszywane koralikami gorsety – Koło Gospodyń Wiejskich (Wolbórz), Zofia Mierzwa (Twarda),
- rymarstwo – Bogdan Mierzejewski (Wolbórz).

Na obszarze działania LGD występuje wiele potraw tradycyjnych m.in.:

- kasza jaglana z posłonkami
- perka z ciućkami
- tarciuch (placek ziemniaczany z boczkiem, kiełbasą i cebulą)
- pierogi z kapustą i grzybami
- barszcz opoczyński

} gm. Opoczno

- kapusta z grochem
- pyzy z mięsem
- pierogi z grzybami i mięsem
- swojski chleb (certyfikat „Tygiel Smaku" Marianna Śmiechowska)

gm. Sławno

- marchwiosz bryński
- tradycyjne masło lubocheńskie
- lubocheńska dynia w occie
- chleb wiejski z Lubochenka
- glinicka nalewka porzeczkowa na księżycówce

Lubochnia

- wolborska zalewajka (starodawna)
- kapusta z grochem
- dusicha – ziemniaki z mąką
- „Gęś owsiana z Bogusławic" wpis 19.02.2008 r. na Listę Produktów Tradycyjnych w kategorii Mięso świeże oraz produkty mięsne

Wolbórz

- bigos wg tradycyjnej receptury
- prażuchy z mąką zasmażaną

gm. Tomaszów Mazowiecki

- kugiel przedborski –ziemniaki tarte pieczone z mięsem.

gm. Przedbórz

We wszystkich lokalnych środowiskach regionu LGD Dolina Pilicy najwięcej aktywności twórczej, prospołecznych postaw, dbałości o regionalny dorobek przejawia się w działalności kół gospodyń wiejskich wszystkich 10 gmin, obok których najczęściej skupiają się tutejsze regionalne zespoły ludowe, koła zainteresowań, kultywowana jest tradycyjna, regionalna kuchnia. Jak wykazały te powyższe zestawienia to właśnie koła gospodyń wiejskich, często w porozumieniu z Gminnymi Ośrodkami Kultury są organizatorami wielu prezentujących lokalny dorobek imprez. Region ten znany jest z działalności artystycznej wielu ludowych zespołów folklorystycznych, które zajmują często czołowe miejsca na ogólnopolskich i międzynarodowych przeglądach. Szczególne miejsca w promocji tego regionu, piękna doliny Pilicy, tutejszej tradycji i obrzędów ludowych zajmuje mieszkająca w

Lubiaszowie, znana pisarka, poetka i gawędziarka Krystyna Wieczorek – autorka m.in. kilkutomowej sagi rodzinnej „Młyn na Stawkach”.

2.3 Ocena społeczno – gospodarcza obszaru, w tym potencjału demograficznego i gospodarczego obszaru oraz poziomu aktywności społecznej.

Liczba ludności obszaru LGD Dolina Pilicy wynosi 82 189 mieszkańców (wg faktycznego miejsca zameldowania na dzień 31.12.2006 r.), czyli 3,20 % ludności województwa.

Do obszaru o najwyższej koncentracji ludności należą Gmina Sulejów (15 596 osób). Najsłabiej zaludnione gminy to Inowłódz (3 889 osób) i Aleksandrów (4 558 osób).

Liczbę ludności w poszczególnych gminach przedstawia tabela.

Tabela 7

Liczba ludności i gęstość zaludnienia na obszarze działania Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy.

Wyszczególnienie	Liczba ludności	Liczba kobiet	Liczba mężczyzn	Gęstość zaludnienia
Gmina Aleksandrów	4 558	2 319	2 239	31,65
Gmina Inowłódz	3 889	2 024	1 865	39,68
Gmina Lubochnia	7 618	3 804	3 814	58,15
Gmina Mniszków	4 832	2 392	2 440	38,97
Gmina Opoczno*(bez miasta Opoczno)	12 834	6 372	6 462	77,31
Miasto i Gmina Przedbórz	7 766	3 900	3 866	40,87
Gmina Sławno	7 570	3 802	3 768	59,14
Miasto i Gmina Sulejów	15 596	7 929	7 667	82,96
Gmina Tomaszów Mazowiecki	9 925	5 055	4 870	66,17
Miasto i Gmina Wolbórz	7 601	3 847	3 754	50,01
Obszar LGD	82 189	41444	40745	55,87

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych GUS (stan na dzień na 31.12.2006 r)

Na terenie objętym LSR 49,575 %_ludności to mężczyźni, natomiast kobiety stanowią 50,425 %.

Obszar ten nie jest zagrożony bezrobociem strukturalnym. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych ogółem (stan na 31.12.2008 r.) wynosi 2 746. Stopa bezrobocia dla gmin powiatu piotrkowskiego (Wolbórz, Sulejów, Aleksandrów) wynosi średnio 7,8 %, analogicznie dla powiatu tomaszowskiego (Inowłódz, Lubochnia, Tomaszów Mazowiecki) 13,7%, powiatu opoczyńskiego (Mniszków, Opoczno, Sławno) 11,9 % oraz powiatu radomszczańskiego (Przedbórz) 12,3 %.

Na obszarze, którego dotyczy niniejsza strategia funkcjonuje 4 517 podmiotów gospodarczych (stan na dzień 31.12.2009 r.). Działalności gospodarcza firm w większości zorientowana jest na zaspokajanie potrzeb w zakresie produkcji i usług na rynku lokalnym. Zdecydowanie przeważają przedsiębiorstwa sektora handlu, napraw i budownictwa. W ramach działalności produkcyjnej – podmioty z branży wydobywczej (kopalnie surowców mineralnych), przetwórstwa rolno-spożywczego, produkcji drzewnej, papierniczej, transportu, odzieżowej, dziewiarskiej i poligraficznej oraz większego znaczenia nabierają przedsiębiorstwa związane z turystyką (m.in. hotele, obiekty gastronomiczne, ośrodki konferencyjno-szkoleniowe).

Tabela 8

Podmioty gospodarcze na obszarze działania LGD.

Gminy	Ogółem	Sektor		Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne
		Publiczny	Prywatny	
Aleksandrów	488	0	488	10
Inowłódz	242	13	229	11
Lubochnia	359	15	344	6
Mniszków	193	10	183	7
Opoczno*(bez miasta Opoczno)	503	28	475	25
Przedbórz	416	19	397	3
Sławno	250	16	234	16
Sulejów	1 060	26	1 034	28
Tomaszów Mazowiecki	673	18	655	23
Wolbórz	317	22	295	28
Obszar LGD	4 501	167	4 334	157

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie danych własnych UG (stan na dzień 31.12.2009 r.)

Nie ma gminy, w której bezrobocie znacznie odstępowałoby od reszty, co wynika również ze spójności badanego obszaru, istniejących lokalnych podobieństw i problemów do rozwiązania. Pomimo dużego jeszcze przywiązania mieszkańców do ziemi, niezaprzeczalnym faktem jest skala emigracji zarobkowej, w tym wyjazdów za pracą do większych ośrodków miejskich lub za granicę.

2.4 Specyfika obszaru.

O specyfice obszaru działania Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy decyduje szereg istotnych elementów warunkujących możliwość realizacji wspólnej Lokalnej Strategii Rozwoju.

W szczególności należy zwrócić uwagę na następujące wspólne cechy:

- dominujący udział ludności wiejskiej w strukturze mieszkańców,
- zbliżone warunki przyrodnicze, rolnicze i krajobrazowe,
- zainteresowanie mieszkańców poziomem zanieczyszczenia środowiska naturalnego,
- gminy wchodzące w skład partnerstwa mają na swym obszarze Zalew Sulejowski lub przepływa przez nie rzeka Pilica, bądź jej dopływy,
- rozbudowana sieć szlaków rowerowych, pieszych i wodnych,
- duża ilość organizacji pozarządowych o szerokim spektrum działania,
- kultura, tradycja specyficzna dla obszaru działania LGD,
- duży obszar lasów, parków, rezerwatów,
- obszar bogaty w obiekty historyczne,
- imprezy o charakterze lokalnym i regionalnym,
- mała ilość uciążliwego przemysłu.

Najważniejszym kreatorem specyfiki tego obszaru jest niewątpliwie rzeka Pilica. Jej meandrujące koryto, żłobiące niezwykle urozmaicony kształt doliny, jednocześnie stanowi dla zamieszkującej tu społeczności poważne zagrożenie powodziowe. Jedynie obszar gminy Sławno ma słabo rozwiniętą sieć hydrograficzną, jest mało zróżnicowany pod względem ukształtowania terenu. W okolicach Tomaszowa Mazowieckiego zagrożenie powodziowe jest w dużej mierze niwelowane

obecnością Zalewu Sulejowskiego. Tymczasem w górnym odcinku Pilicy (okolice Przedborza, Szarbska, Dąbrowy nad Czarną) istnieje konieczność rozbudowy zbiorników retencyjnych regulujących poziom wód powierzchniowych.

Niejako w konsekwencji uformowane zostały bogate siedliska przyrodnicze w postaci lasów i nadpilicznych naturalnych łąk. Właśnie taka sceneria wymusza zbieżność wielu wspólnych działań tj. ochronę środowiska przyrodniczego, modernizację rolnictwa w kierunku gospodarstw ekologicznych, poszukiwanie alternatywnych źródeł utrzymania, przede wszystkim poprzez rozwój i modernizację funkcji rekreacyjno-turystycznych na całym obszarze Lokalnej Grupy Działania.

Do dodatkowych czynników konsolidujących należy zaliczyć także: uwarunkowania historyczne, uwarunkowania społeczno-gospodarcze oraz stosunkowo dobrze rozwiniętą sieć komunikacyjną.

Na koniec, analizując sferę społeczną należy docenić obecność przyczółków aktywności społecznej wśród mieszkańców wszystkich gmin regionu działania LGD Dolina Pilicy. Świadczy o tym chociażby duża liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych tu działających. Coraz widoczniejsza jest również ich aktywność gospodarcza

3. Analiza SWOT dla obszaru objętego LSR, wnioski wynikające z przeprowadzonej analizy.

Tabela 9

Czynniki zewnętrzne i wewnętrzne z wyszczególnieniem mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń.

Silne strony	Słabe strony
• Położenie w centrum Polski, • Walory krajoznawczo – przyrodnicze, • Folklor, kultura i tradycje regionu, • Duża ilość obiektów związanych z historią, • Imprezy o charakterze lokalnym i regionalnym, • Brak uciążliwego przemysłu, • Duża liczba organizacji pozarządowych, • Warunki do rozwoju agroturystyki, • Bogate dziedzictwo kulturowe, tradycja, zwyczaje regionu.	• Słaba infrastruktura ochrony środowiska, niski poziom świadomości ekologicznej, • Zły stan techniczny niektórych obiektów zabytkowych, • Mała ilość mikroprzedsiębiorstw, • Słabe zinformatyzowanie obszaru, • Zdegradowane środowisko naturalne, • Słaba infrastruktura turystyczna, • Słaba promocja regionu, • Nie w pełni wykorzystane zasoby przyrodnicze i krajobrazowe, • Zła gospodarka odpadami,

	• Rozdrobnienie rolnictwa, • Brak wypracowanego regionalnego produktu turystycznego , • Brak dostatecznego, jednolitego i kompleksowego oznakowania atrakcji turystycznych na terenie gmin.
Szanse	**Zagrożenia**
• Pozyskiwanie środków UE, • Rozwój turystyki i rekreacji, • Wzrost zainteresowania turystyką poznawczą, edukacyjną oraz rekreacyjną, • Rozwój agroturystyki, • Rozwój rolnictwa ekologicznego, • Podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców, • Wzrost jakości życia, • Czyste środowisko przyrodnicze, • Moda na folklor, • Bliskość dużych aglomeracji, • Rozwój przedsiębiorczości (MSP), • Otwartość na inne kraje.	• Degradacja środowiska, • Niestabilna polityka państwa, • Starzejące się społeczeństwo, • Obniżenie poziomu wód gruntowych, • Zagrożenie powodziowe w obrębie obszaru doliny Pilicy, • Niski poziom bezpieczeństwa, • Migracja zewnętrzna ludności, • Emigracja zarobkowa, • Globalizacja.

Źródło danych: opracowanie własne na podstawie informacji uzyskanych podczas warsztatów przeprowadzonych z udziałem mieszkańców lokalnej społeczności.

Na podstawie przeprowadzonej analizy widać wyraźnie, iż bardzo duży nacisk został położony na kulturę i tradycję. Jednocześnie zauważa się bardzo niską jakość infrastruktury, tak turystycznej jak i technicznej. Obserwuje się również ogniska pogorszenia stanu środowiska naturalnego.

Niewątpliwym atutem obszaru sprzyjającym rozkwitowi turystyki jest położenie tego regionu w pobliżu ważnych szlaków komunikacyjnych oraz dużych aglomeracji miejskich. Również w przeszłości tereny te były świadkiem wielu ważnych wydarzeń historycznych. Stąd obecność licznych obiektów zabytkowych o dużej wartości kulturowej oraz miejsc będących poprzez swój charakter dużą atrakcją turystyczną.

Uzupełnienie oferty turystycznej dla przyjeżdżających w te okolice stanowi ofertę wielu gospodarstw agroturystycznych. Z analizy wynika, iż agroturystyka staje się coraz bardziej znaczącą alternatywą masowego wypoczynku, dającą jednocześnie wielu właścicielom gospodarstw rolnych szansę na osiągnięcie dodatkowych źródeł dochodów. Na obszarze LGD znajduje się już kilka szlaków pieszych, rowerowych i wodnych. Dużym atutem sprzyjającym rozwojowi turystyki i

rekreacji jest Zalew Sulejowski, rzeka Pilica z licznymi dopływami, parki krajobrazowe oraz duża powierzchnia lasów.

Najważniejszym problemem w zakresie utrzymania tendencji rozwojowych lokalnej turystyki jest przede wszystkim polepszenie stanu środowiska przyrodniczego, szczególnie w zakresie czystości wód (dotyczy wód Zalewu Sulejowskiego oraz rzeki Pilicy i jej dopływów) m.in. poprzez rozbudowę kanalizacji sanitarnej oraz uzupełnienie infrastruktury turystycznej terenów nadpilicznych, w tym:

- zagospodarowanie turystyczne terenów wokół zbiorników wodnych (m.in. Przedbórz, Zalew Sulejowski),
- budowę pomostów dla kajaków, platform widokowych, stanic żeglarskich,
- rewitalizację obszarów zielonych, w tym parków w centrach wsi, w ramach programu odnowy wsi.

Ponadto do istotnych problemów hamujących rozwój lokalnej turystyki należy:

- niedostateczne wykorzystanie bogactwa kulturowego regionu jako atrakcji turystycznej,
- niedoinwestowanie obiektów znaczących kulturowo i historycznie,
- brak dostatecznego, jednolitego i kompleksowego oznakowania atrakcji turystycznych na terenie gmin,
- niewystarczające zaplecze ścieżek rowerowych,
- brak wypracowanego regionalnego produktu turystycznego,
- brak rozwiniętej rekreacyjno – wypoczynkowej bazy zimowej .

4. Cele ogólne i szczegółowe LSR oraz wskazane planowane przedsięwzięcia służące osiągnięciu poszczególnych celów szczegółowych, w ramach których będą realizowane operacje, zwanych dalej „przedsięwzięciami".

Cele ogólne, cele szczegółowe oraz przedsięwzięcia wynikają z diagnozy opracowanej przez LGD – Dolina Pilicy podczas wielu warsztatów z udziałem przedstawicieli różnych środowisk obszaru LGD. Analiza obecnego stanu obszaru LGD jest kluczową kwestią, ale wyobrażenie, w jakich istotnych warunkach będzie się rozwijać jest jeszcze ważniejsze i było dla członków LGD jednym z trudniejszych zadań. Dlatego poświęcono temu zagadnieniu najwięcej czasu i uwagi w pracach warsztatowych.

Pożądany stan docelowy obszaru LGD, czyli cel nadrzędny (wizja) została określona jako „**Obszar działania LGD Dolina Pilicy to obszar o szeroko rozwiniętych usługach turystyczno – rekreacyjnych, agroturystycznych oraz o przyjaznym dla człowieka środowisku przyrodniczym**". Grupy robocze LGD uczestniczące w pracach warsztatowych poświęciły najwięcej czasu na przeprowadzenie diagnozy i na wnioski wynikające z analizy. Analiza prowadziła do stwierdzenia, iż największym atutem obszaru LGD jest potencjał przyrodniczy, kulturowy, tradycje związane z regionem oraz ochrona środowiska.

Podczas spotkań warsztatowych zostały ustalone cele ogólne oraz cele szczegółowe LGD Dolina Pilicy, a następnie przedsięwzięcia.

Diagram poniżej przedstawia zdefiniowane cele strategiczne i cele szczegółowe.

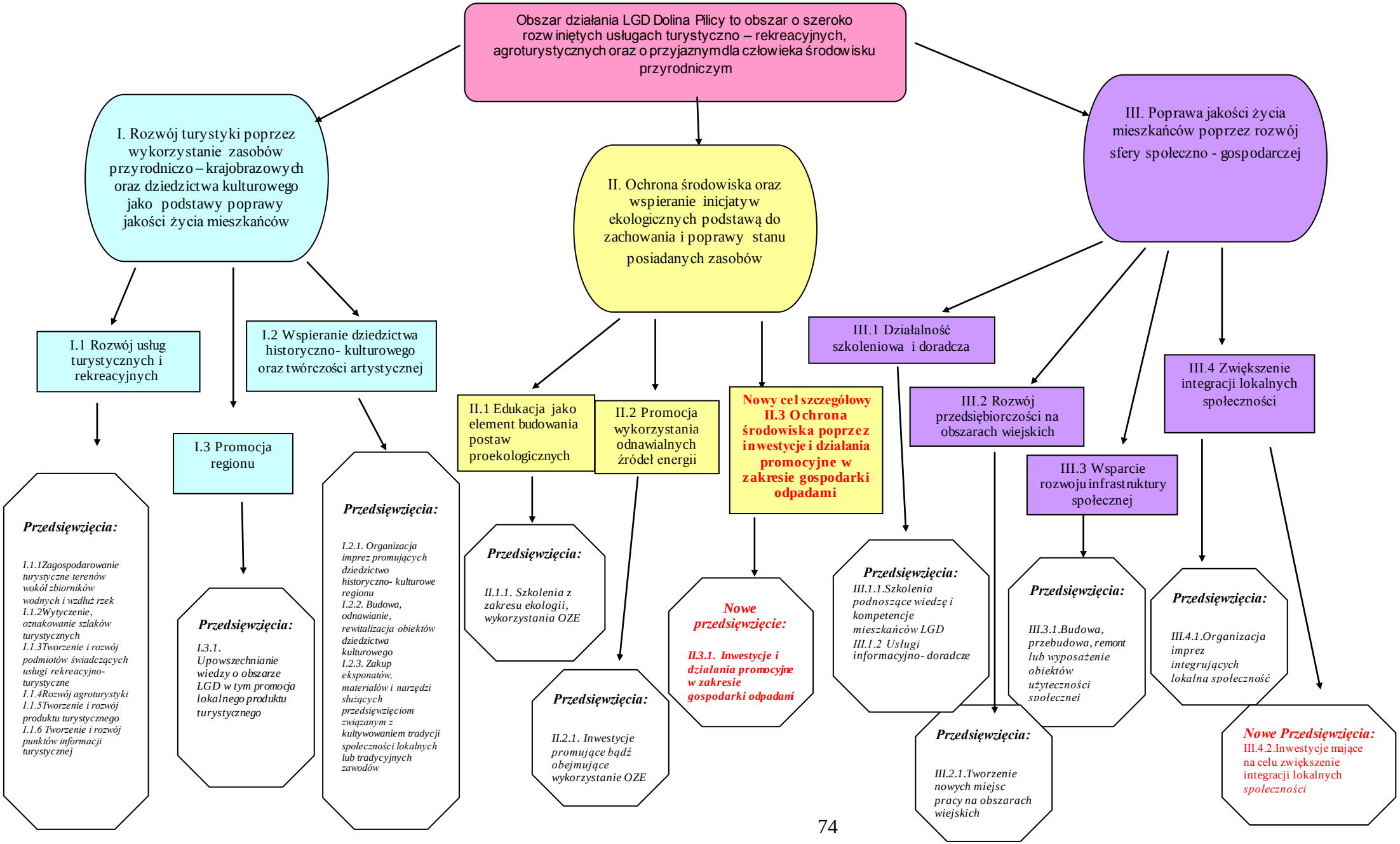
Obszar działania LGD Dolina Pilicy to obszar o szeroko rozwiniętych usługach turystyczno – rekreacyjnych, agroturystycznych oraz o przyjaznym dla człowieka środowisku przyrodniczym
I. Rozwój turystyki poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego jako podstawy poprawy jakości życia mieszkańców
II. Ochrona środowiska oraz wspieranie inicjatyw ekologicznych podstawą do zachowania i poprawy stanu posiadanych zasobów
III. Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój sfery społeczno - gospodarczej
I.1 Rozwój usług turystycznych i rekreacyjnych
I.2 Wspieranie dziedzictwa historyczno- kulturowego oraz twórczości artystycznej
I.3 Promocja regionu
II.1 Edukacja jako element budowania postaw proekologicznych
II.2 Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii
Nowy cel szczegółowy II.3 Ochrona środowiska poprzez inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami
III.1 Działalność szkoleniowa i doradcza
III.2 Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich
III.3 Wsparcie rozwoju infrastruktury społecznej
III.4 Zwiększenie integracji lokalnych społeczności
Przedsięwzięcia:
I.1.1Zagospodarowanie turystyczne terenów wokół zbiorników wodnych i wzdłuż rzek
I.1.2Wytyczenie, oznakowanie szlaków turystycznych
I.1.3Tworzenie i rozwój podmiotów świadczących usługi rekreacyjno-turystyczne
I.1.4Rozwój agroturystyki
I.1.5Tworzenie i rozwój produktu turystycznego
I.1.6 Tworzenie i rozwój punktów informacji turystycznej
Przedsięwzięcia:
I.3.1. Upowszechnianie wiedzy o obszarze LGD w tym promocja lokalnego produktu turystycznego
Przedsięwzięcia:
I.2.1. Organizacja imprez promujących dziedzictwo historyczno- kulturowe regionu
I.2.2. Budowa, odnawianie, rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego
I.2.3. Zakup eksponatów, materiałów i narzędzi służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów
Przedsięwzięcia:
II.1.1. Szkolenia z zakresu ekologii, wykorzystania OZE
Przedsięwzięcia:
II.2.1. Inwestycje promujące bądź obejmujące wykorzystanie OZE
Nowe przedsięwzięcie:
II.3.1. Inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami
Przedsięwzięcia:
III.1.1.Szkolenia podnoszące wiedzę i kompetencje mieszkańców LGD
III.1.2 Usługi informacyjno- doradcze
Przedsięwzięcia:
III.2.1.Tworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich
Przedsięwzięcia:
III.3.1.Budowa, przebudowa, remont lub wyposażenie obiektów użyteczności społecznej
Przedsięwzięcia:
III.4.1.Organizacja imprez integrujących lokalną społeczność
Nowe Przedsięwzięcia:
III.4.2.Inwestycje mające na celu zwiększenie integracji lokalnych społeczności

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Stowarzyszenia Dolina Pilicy opiera się na trzech celach ogólnych, które określają sposób realizacji wizji:

1. **Rozwój turystyki poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego jako podstawy poprawy jakości życia mieszkańców.**

2. **Ochrona środowiska oraz wspieranie inicjatyw ekologicznych podstawą do zachowania i poprawy stanu posiadanych zasobów.**

3. **Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój sfery społeczno - gospodarczej.**

Cele wyżej wymienione będą realizowane poprzez operacje, które zostaną wyłonione w ramach konkursów organizowanych przez LGD i współfinansowanych ze środków przeznaczonych na realizację działań w ramach PROW 2007-2013.

Cel ogólny I

- ***Rozwój turystyki poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego jako podstawy poprawy jakości życia mieszkańców.***

Obszar LGD Dolina Pilicy to obszar o ogromnym potencjale w dolinie środkowego biegu Pilicy. Tu rodziły się zręby piastowskiej państwowości. Rzeka stanowiła granice wpływów, a jednocześnie generowała dochody z obecnych tu komór celnych na przebiegających handlowych szlakach.

Tu rozpoczęło się wiele ważnych dziejowo epizodów. W następstwie pozostała po nich materialna spuścizna w postaci obiektów zabytkowych, regionalnego dorobku minionych pokoleń. Jest to znaczący przyczynek do szeroko rozumianej turystyki, opartej na własnych, obecnych tu wciąż zasobach. Ta ogromna do wykorzystania szansa podniesienia jakości życia lokalnych mieszkańców.

Wskaźnik oddziaływania - Wzrost odsetka mieszkańców deklarujących poprawę oferty turystycznej o 20 % do roku 2015 .

Przyrost ruchu turystycznego na obszarze LGD o 15% do roku 2015.

Cele szczegółowe przyczyniające się do realizacji ww. celu ogólnego to:

I.1. Rozwój usług turystycznych i rekreacyjnych.

I.2. Wspieranie dziedzictwa historyczno - kulturowego oraz twórczości artystycznej.

I.3. Promocja regionu.

Cel szczegółowy I.1.

„Rozwój usług turystycznych i rekreacyjnych".

Analiza SWOT na płaszczyźnie szans potwierdza przyrodnicze, krajobrazowe, historyczne i regionalno- kulturowe atuty tych okolic z meandrującą Pilicą w roli głównej. Warunkiem koniecznym dobrego wykorzystania tego potencjału jest jednak stały, dostosowany do potrzeb rynku turystycznego, rozwój usług turystycznych i rekreacyjnych

Wskaźnik rezultatu - Liczba osób korzystających z nowo powstałych bądź rozwiniętych usług rekreacyjnych, turystycznych (w tym agroturystycznych) – 500 osób do 2015 r.

Cel ten będzie osiągany poprzez realizację następujących przedsięwzięć:

I.1.1. Zagospodarowanie turystyczne terenów wokół zbiorników wodnych i wzdłuż rzek.

I.1.2. Wytyczenie, oznakowanie szlaków turystycznych.

I.1.3. Tworzenie i rozwój podmiotów świadczących usługi rekreacyjno-turystyczne.

I.1.4. Rozwój agroturystyki.

I.1.5. Tworzenie i rozwój produktu turystycznego.

I.1.6. Tworzenie i rozwój punktów informacji turystycznej.

Przedsięwzięcia:

I.1.1. Zagospodarowanie turystyczne terenów wokół zbiorników wodnych i wzdłuż rzek.

Okolice doliny Pilicy i jej dopływów, w pobliżu pięknych zespołów leśnych, stanowią doskonałą scenerią dla ich przestrzennego zagospodarowania turystycznego w postaci zarówno dużych obiektów, jak również małej infrastruktury uzupełniającej. Szczególnie atrakcyjnym miejscem do turystycznego zagospodarowania są terenu wokół Zalewu Sulejowskiego z niepowtarzalnym

bogactwem tutejszych lasów, ale również obrzeża obecnych na tym terenie dużych zbiorników retencyjnych. Konieczność wyeksponowania tych wartości, rozwoju lokalnej infrastruktury przy udziale samorządów, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców, stwarza niepowtarzalną szansę szybkiego rozwoju.

Wskaźnik produktu: Do 2015 r. zostaną zagospodarowane turystycznie tereny wokół zbiorników wodnych i wzdłuż rzek w minimum 5 miejscowościach w postaci infrastruktury warunkującej rozwój usług rekreacyjno- turystycznych.

I.1.2. Wytyczenie, oznakowanie szlaków turystycznych.

Obszar, obok bogactwa przyrody obdarzony jest niezwykłym klimatem wynikającym z jego wielokulturowości i ciekawej, pełnej ważnych epizodów historii. Stąd tak duża obfitość dziejowych pamiątek, pomników architektury. Dotarcie do tych atrakcji w znakomitym stopniu ułatwiają turystyczne szlaki. Są to odpowiednio oznakowane trasy wycieczkowe, wykorzystujące w zależności od swojego charakteru biegnące w terenie drogi, ścieżki, ale również koryta rzek.

W zależności od sposobu poruszania się po nich, rozróżniamy szlaki piesze, rowerowe, samochodowe (motorowe trasy krajoznawcze), wodne (kajakowe, żeglarskie), konne. Przypisując im określoną funkcję, eksponujemy w nich walor poznawczy. Tu do najważniejszych należą szlaki historyczne, kulturowe, przyrodnicze, pielgrzymkowe.

Dostatecznie rozwinięta ich sieć, proporcjonalnie do bogactwa atrakcyjności obszaru stanowi wręcz decydujący czynnik rozwoju lokalnej turystyki. Biorąc pod uwagę wyniki analizy SWOT, wskazujące na niski stopień zagęszczenia, a więc brak szlaków na znacznej części regionu, z drugiej strony pozytywne opinie turystów korzystających z tras dotychczas dostępnych, wyznaczanie i znakowanie nowych, dobrze przemyślanych szlaków wydaje się priorytetowych przedsięwzięciem w obrębie osiągania celu szczegółowego LSR dotyczącego rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych. Jest ono skierowane przede wszystkim do samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych.

Wskaźnik produktu: Do 2015 r. powstanie, bądź zostanie oznakowanych min. 100 km szlaków rowerowych, konnych, pieszych, bądź wodnych.

I.1.3. Tworzenie i rozwój podmiotów świadczących usługi rekreacyjno- turystyczne.

Korzystając z lokalnego potencjału przedsięwzięcie nakierowane jest bezpośrednio na tutejszych mieszkańców, również do działających tu organizacji pozarządowych, statutowo związanych z turystyką. Uaktywniając lokalną społeczność, na bazie obecnego stopnia turystycznego zagospodarowania terenu tworzy przesłanki powstawania nowych bądź rozwoju już istniejących podmiotów świadczących usługi w zakresie turystyki i rekreacji.

Wskaźnik produktu: Do 2015 r. powstanie bądź zostanie zmodernizowanych min. 5 podmiotów świadczących usługi w branży turystycznej.

I.1.4. Rozwój agroturystyki.

Działalność agroturystyczna jest formą świadczenia przez właściciela usługi rekreacyjno- turystycznej, ze względu jednak na jej znaczenie na tym obszarze, zostanie wyodrębniona jako osobne przedsięwzięcie.

Agroturystyka jest obecnie przedmiotem coraz większego zainteresowania osób szukających bliższego kontaktu z naturą, realiami wsi, jej warsztatem i kulturą. Staje się coraz większą szansą zdobycia dodatkowego dochodu przede wszystkim dla małych, niskotowarowych gospodarstw. Świadczone przez nich usługi agroturystyczne wymagają często podwyższania standardu w postaci lepszych warunków socjalnych, ale również szerszego programu oferty. W rezultacie agroturystyka cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród lokalnej społeczności, wykazującej chęć przekształcenia w tym kierunku własnych gospodarstw.

Niewątpliwie sprzyjają temu niepowtarzalnie piękne okolice Doliny Pilicy wraz z bogactwem kulinarnym tutejszego stołu i tradycji.

Przedsięwzięcie skierowane jest bezpośrednio do lokalnej społeczności oraz stowarzyszeń związanych z agroturystyką (Stowarzyszenie Wsi Agroturystycznych Regionu Doliny Pilicy i Zalewu Sulejowskiego, lokalne organizacje turystyczne)

Wskaźnik produktu: Do 2015 roku powstanie bądź zostanie zmodernizowanych min. 3 gospodarstwa agroturystyczne.

I.1.5. Tworzenie i rozwój produktu turystycznego.

Produkt turystyczny to w najprostszym ujęciu wszelkie dobra i usługi nabywane przez konsumenta w związku z jego wyjazdem ze stałego miejsca zamieszkania, zaspokajające jego potrzeby poznawcze.

Przedsięwzięcie związane z tworzeniem i rozwojem produktów turystycznych najbardziej efektywnie wprowadzają obszar z całym jego potencjałem na rynek turystycznych usług. Są najważniejszym czynnikiem rozwoju turystyki. Produkt postrzegany jako magnes przyciągający turystów, swoją kompleksowością, unikalnością daje sposobność lepszego wykreowania obecnych tu turystycznych atrakcji. Bogactwo szeroko rozpoznawalnych, kojarzonych z konkretnymi korzyściami, ich wartością poznawczą produktów w efekcie nadaje obszarowi atmosferę i znacząco wpływa na rozwój ruchu turystycznego.

Przedsięwzięcie skierowane jest do organizacji pozarządowych, osób fizycznych oraz podmiotów gospodarczych związanych z turystyką w regionie działalności LGD Dolina Pilicy.

Wskaźnik produktu: Do 2015 r. powstaną bądź zostaną rozwinięte min. 2 produkty turystyczne regionu działania LGD Dolina Pilicy.

I.1.6. Tworzenie i rozwój punktów informacji turystycznej.

Dostatecznie rozwinięta, powszechnie dostępna sieć informacji turystycznej jest nieodzownym, jednym z najważniejszych czynników rozwoju turystyki regionu. Tymczasem mimo niezaprzeczalnej atrakcyjności tych okolic jest słabym ogniwem w rozwijaniu lokalnej turystyki. Obecnie nieliczne punkty informacji turystycznej są źle wyposażone, często źle ulokowane, a przede wszystkim niedostosowane godzinami pracy do potrzeb turysty. W konfrontacji z tym stanem przedsięwzięcia związane z tworzeniem i rozwojem punktów informacji turystycznej odpowiednio wyposażonych, korzystających powszechnie z internetowej bazy danych, kreujących skutecznie lokalne produkty turystyczne, winny być objęte priorytetem w zintegrowanym rozwoju tego obszaru.

Działanie kierowane jest do organizacji pozarządowych, samorządów, osób fizycznych oraz podmiotów gospodarczych związanych z turystyką w regionie LGD Dolina Pilicy.

Wskaźnik produktu: Do 2015 r. powstaną bądź zostaną rozwinięte min. 2 punkty informacji turystycznej.

Cel szczegółowy I.2.

„Wspieranie dziedzictwa historyczno- kulturowego oraz twórczości artystycznej”.

Niezwykle bogate dziedzictwo historyczno- kulturowe tych okolic kształtowały od zarania polskiej państwowości różne wpływy reprezentujące wielonarodową spuściznę.

Do lokalnego dziedzictwa swoje wątki dokładali zarówno Żydzi, ale również Rosjanie i Niemcy. Wielowiekowe przenikanie się ich tradycji stworzyło niepowtarzalną wartość, regionalną odrębność.

W obecnej rzeczywistości tworzy ona tożsamość mieszkańców ich małej ojczyzny. Istotnym wyrazem aktywności w tym zakresie jest tworzenie, bądź rozwój centrów regionalnego dziedzictwa kulturowego (regionalne muzea kultury ludowej, skanseny, chaty, ekspozycje regionalne, centra ginących zawodów) a także działalność kół gospodyń wiejskich, zespołów ludowych, orkiestr dętych, twórców ludowych rękodzielników. Potencjał twórczości lokalnej prezentowany będzie w wielu okolicznościowych i cyklicznych imprezach przywołujących wielowiekową obrzędowość i historyczną tradycję. Jest ona ważna również dla budowania artystycznej wrażliwości dzisiejszych twórców. Stąd ogromne znaczenie wspierania tych działań rozwijających region i przyczyniających się do poprawy jakości życia lokalnych mieszkańców.

Wskaźnik rezultatu:

Wzrost odsetka mieszkańców deklarujących lepszą znajomość obrzędów i tradycji lokalnych o 15 % do roku 2015.

Zwiększenie o 20% do roku 2015 aktywności lokalnych twórców, zespołów folklorystycznych, w tym prezentacji ich dorobku wyrażone w wystawach, plenerach, imprezach i targach promocyjnych.

Cel polegający na wspieraniu dziedzictwa historyczno- kulturowego oraz twórczości artystycznej będzie osiągany przez realizację następujących przedsięwzięć:

I.2.1. Organizacja imprez promujących dziedzictwo historyczno- kulturowe regionu.

I.2.2. Budowa, odnawianie, rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego.

I.2.3. Zakup eksponatów, materiałów i narzędzi służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów.

Przedsięwzięcia:

I.2.1. Organizacja imprez promujących dziedzictwo historyczno- kulturowe regionu.

Organizowane na obszarze LGD Dolina Pilicy imprezy, często znajdujące się w stałym kalendarzu tradycyjnych świąt, lokalnych rocznic ważnych wydarzeń, regionalnych obrzędów i zwyczajów, jarmarków, wystaw, artystycznych plenerów, turystycznych targów są doskonałą okazją prezentacji tutejszego dorobku artystyczno- rękodzielniczego, regionalnych zespołów ludowych, dziedzictwa kulinarnego, literackiego, związanych z tą ziemią twórców oraz w szerokim znaczeniu promocji regionu.

Przedsięwzięcie skierowane jest do samorządów lokalnych organizacji pozarządowych, osób fizycznych z obszaru działania LGD Dolina Pilicy.

Wskaźnik produktu: Do 2015 r. zostanie zorganizowanych min. 10 imprez promujących dziedzictwo historyczno-kulturowe regionu.

I.2.2. Budowa, odnawianie, rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego.

Region tej części doliny Pilicy od wieków, przede wszystkim ze względu na jej walory obronne, przebieg ważnych szlaków handlowych, ukształtowanie terenu, potencjał lasów, odgrywał kluczową rolę w strukturze budującego się państwa. Z tą ziemią związanych jest wiele ważnych epizodów historycznych. Stąd obecność wielu, bardzo często znajdujących się w złym stanie obiektów historycznych. Przedsięwzięcia te mogą poprawić ich stan, zachować na dłużej dla utrwalenia kulturowej spuścizny, przywracać do życia we współczesnych realiach.

Działanie skierowane jest do samorządów lokalnych organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych i osób fizycznych z obszaru działania LGD Dolina Pilicy.

Wskaźnik produktu: Do 2015 r. powstaną, zostaną odnowione lub zrewitalizowane min. 2 obiekty dziedzictwa kulturowego.

I.2.3. Zakup eksponatów, materiałów i narzędzi służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów.

Przedsięwzięcie jest uzupełnieniem związanym z całym kompleksem działań chroniących od zapomnienie historię i tradycje lokalne tej ziemi. Pomaga wypełniać, bądź uzupełniać galerie, ekspozycje, skanseny, pomieszczenia odbudowanych, bądź rewitalizowanych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Obejmuje również zakup m.in. instrumentów, strojów ludowych w ramach pomocy działającym na tym terenie zespołom ludowym, orkiestrom dętym oraz materiałów, narzędzi i tradycyjnych urządzeń dla warsztatów rękodzielniczych.

Przedsięwzięcie skierowane jest do samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych i osób fizycznych z obszaru działania LGD Dolina Pilicy.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. zostanie doposażonych w stroje ludowe, instrumenty min 8 zespołów ludowych, orkiestr dętych.

Do 2015 r. zostanie doposażonych w narzędzia i urządzenia min. 3 warsztaty rękodzielnicze.

Do 2015 r. zostanie doposażona w eksponaty 1 galeria/skansen/ ekspozycja.

Cel szczegółowy I.3

„Promocja regionu”.

W procesie animowania rozwoju tego obszaru, osiągania przy tym wymiaru komercyjnego, jednym z najważniejszych czynników zwłaszcza w zakresie rozwoju lokalnej turystyki jest promocja regionu. Jej celem jest dostarczenie określonej informacji o obszarze, który może przyczynić się do przyciągnięcia doń kapitału intelektualnego i finansowego, a tym samym wesprzeć procesy innowacyjne i restrukturyzacyjne. Z uwagi na wyeksponowanie w tych działaniach potencjału krajobrazowo- przyrodniczego, podążając do osiągnięcia jednego z celów głównych strategii (Rozwój turystyki poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego jako podstawy poprawy jakości życia mieszkańców) promocja winna być skierowana przede wszystkim na osoby chcące odpoczywać i poznawać ten region turystycznie nie zapominając jednak przy tym o

rekreacyjnych i intelektualnych potrzebach tutejszych mieszkańców obszaru i najbliższego otoczenia.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba odbiorców działań promocyjnych 2500 osób do 2015 r.

Ww. cel osiągany będzie poprzez realizację przedsięwzięcia:

I.3.1. Upowszechnianie wiedzy o obszarze LGD, w tym promocja lokalnego produktu turystycznego.

Przedsięwzięcie dotyczy promocji z zastosowaniem wielu środków w postaci:

- różnego typu wydawnictw /folderów, biuletynów, broszur, opracowań popularnych, informatorów, filmów/;
- uczestnictwa w targach turystycznych, wystawach, plenerach, przeglądach, konkursach, imprezach promocyjnych.

Przedsięwzięcie skierowane jest do samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych, podmiotów gospodarczych, osób fizycznych związanych z obszarem LGD Dolina Pilicy.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. zostanie wydanych min. 10 folderów, biuletynów, albumów, broszur, filmów promujących region i podejmowane działania przez LGD;

Do 2015 r. promocja min. 5 zespołów ludowych na imprezach rangi krajowej lub międzynarodowej;

Do 2015 r. promocja min. 10 zespołów ludowych na imprezach rangi regionalnej lub lokalnej;

Do 2015 r. udział reprezentacji LGD w min. 5 wystawach, targach rangi krajowej lub regionalnej;

Do 2015 r. promocja min. 1 produktu turystycznego.

Cel ogólny II

- ***Ochrona środowiska oraz wspieranie inicjatyw ekologicznych podstawą do zachowania i poprawy stanu posiadanych zasobów.***

Obok podkreślanego w analizie SWOT dużego potencjału, w tym walorów środowiska naturalnego regionu, podnoszone jest jednocześnie nie w pełni wykorzystanie tych zasobów, a co gorsza w słabych stronach analizy wskazuje się wręcz na słabość infrastruktury ochrony środowiska, a przy tym wysoki stopień jego

degradacji przy nie zawsze dobrze zorganizowanej gospodarce odpadami oraz niskim poziomie świadomości ekologicznej tutejszych mieszkańców.

Wskaźnik oddziaływania:

Nabycie nawyków ekologicznych zachowań wśród min. 40% uczestników szkoleń do 2015 r.

Poprawa o min. 10% wskaźników w Gminnych Planach Gospodarki Odpadami (dotyczących odpadów stałych).

Wychodząc z powyższych założeń, upatrując szansy rozwoju tego obszaru w czystości środowiska przyrodniczego, mając na uwadze skalę i stopień dostępności środków zewnętrznych, realizacja powyższego celu ogólnego przełoży się na następujące cele szczegółowe:

II.1. Edukacja jako element budowania postaw proekologicznych.

II.2. Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

II.3. Ochrona środowiska poprzez inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami (nowy cel szczegółowy)

Cel szczegółowy II.1.

„Edukacja jako element budowania postaw proekologicznych".

Analiza dbałości o zachowanie w czystości najbliższego otoczenia potwierdza palącą potrzebę wykształcenia proekologicznych postaw wśród lokalnej społeczności, włączając w to poprawę gospodarki odpadami realizowanej przez samorządy. Możliwie skutecznie prowadzona akcja edukacyjna z udziałem różnych lokalnych grup społecznych winna znacząco wpłynąć na minimalizację zjawisk degradacji środowiska, tym bardziej, iż zgodnie ze wskazaniem analizy SWOT na obszarze tym brak jest uciążliwego przemysłu.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba odbiorców działań szkoleniowych z zakresu ekologii i wykorzystania odnawialnych źródeł energii – 200 osób 2015r.

Powyższy cel będzie realizowany przez przedsięwzięcie:

II.1.1. Szkolenia z zakresu ekologii, wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Szkolenia będą prowadzone z zastosowaniem różnych form, z uwzględnieniem charakteru grup docelowych przez osoby merytorycznie uprawnione do tych działań.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. przeprowadzonych zostanie min. 10 szkoleń z zakresu ekologii i wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

Cel szczegółowy II.2.

„Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii".

Zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii jest jednym z najbardziej efektywnych sposobów na minimalizację zjawisk degradujących stan środowiska.

Na obszarze LGD Dolina Pilicy zastosowanie tych technologii w globalnej skali produkcji nie przekracza 1% stąd popularyzacja ich staje się palącą koniecznością.

Wskaźnik rezultatu:

Wzrost liczby osób i podmiotów wykorzystujących odnawialne źródła energii o min. 3% do roku 2015.

Ww. cel szczegółowy będzie realizowany poprzez przedsięwzięcie:

II.2.1. Inwestycje promujące bądź obejmujące wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

Przedsięwzięcie poprzez swoje oddziaływanie ma promować korzyści wypływające z OZE dla środowiska, ale również dla opłacalności ich zastosowania w ramach rozporządzeń dotyczących poszczególnych działań przy wdrażaniu niniejszej strategii oraz skali pomocy finansowej z tym związanej.

Działanie skierowane jest do samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na obszarze LGD Dolina Pilicy.

Wskaźnik produktu:

Liczba podmiotów promujących lub wykorzystujących technologie związane z odnawialnymi źródłami energii – min. 2 do 2015 r.

Nowy cel szczegółowy II.3

Ochrona środowiska poprzez inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami (nowy cel szczegółowy)

Gospodarowanie odpadami to działania polegające na zbieraniu, transporcie, odzysku i unieszkodliwianiu odpadów, jak również na nadzorze nad miejscami unieszkodliwiania odpadów.

Zasady gospodarowania odpadami określają, że:

INNOWACJĄ BĘDZIE TEMATYKA DZIAŁAŃ PROMOCYJNYCH, W ZAKRESIE GOSPODARKI ODPADAMI.

Działania promocyjne realizowane będą np. poprzez festyny, pikniki ekologiczne, których tematem będą innowacyjne rozwiązania produktowe bądź technologiczne w zakresie gospodarki odpadami np. piknik ekologiczny dotyczący innowacyjnej technologii w zakresie biogazowi czy przetwarzania odpadów z tworzyw sztucznych.

W ramach tych działań promowane będą technologie wykazujące innowacyjność *równocześnie w skali LGD i w skali województwa łódzkiego*.

Przykładowo

Beneficjenci, będą musieli wykazać, że tematyka ich projektów, jest innowacją równocześnie *w skali LGD i w skali województwa łódzkiego* np. poprzez opinię o innowacyjności lub inny równorzędny dokument.

Działania promocyjne skierowane będą w szczególności do 3 grup docelowych:

- kobiet
- osób poniżej 26. roku życia
- osób powyższej 50-tego roku życia.

Celem jest podnoszenie świadomości i poziomu wiedzy w zakresie właściwego gospodarowania odpadami oraz wykształcenie właściwych nawyków i zachowań, dotyczących:

- segregowanie odpadów w gospodarstwie domowym,
- wyodrębnianie rodzajów odpadów, które nie powinny trafić na składowisko (przeterminowane leki, sprzęt elektryczny i elektroniczny, inne odpady niebezpieczne),
- minimalizowanie odpadów poprzez wybieranie produktów w opakowaniach wielokrotnego użytku lub nadających się do recyklingu
- kompostowania odpadów organicznych przez mieszkańców posiadających do tego warunki.

Przedsięwzięcie ma uświadomić społeczności lokalnej wpływ indywidualnych, codziennych decyzji konsumenckich na stan środowiska naturalnego.

Każdy człowiek wie, że środowisko trzeba chronić, ale często nie jest świadomy, w jak ogromnym stopniu jego codzienne zachowanie i decyzje mają wpływ na stan środowiska. I odwrotnie, jak bardzo przyczynia się do zachowania dobrego stanu środowiska, świadomie kupując produkty najmniej uciążliwe na etapie produkcji, użytkowania i utylizacji lub recyklingu.

Przedsięwzięcie ma pobudzić do osobistej odpowiedzialności zmniejszania wytwarzanych w domu i szkole odpadów, większej świadomości konsumenckiej.

Skierowanie działań promocyjnych do osób poniżej 26 r. ż ma ogromne znaczenie, gdyż dzieci i młodzież to grupa docelowa o największym potencjale w zakresie budowania nawyków ekologicznych i ekologicznego stylu życia.

Wybór kobiet jako grupy docelowej jest też w pełni uzasadniony. To kobiety mają ogromny wpływ na to co dzieje się z odpadami w gospodarstwach domowych. To one kształtują nawyki domowników. Dlatego skierowanie przedsięwzięć do nich jest uzasadnione.

Wybór osób powyższej 50 r.ż jako grupy docelowej jest uzasadniony, gdyż osoby te jako autorytety ze względu na wiek i pozycję kształtują nawyki w swoim środowisku.

Taki wybór grupy docelowej jest działaniem celowym, gdyż zmiany postaw i nawyków dotyczących gospodarki odpadami u tych osób da największy efekt ekologiczny.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 roku zorganizowane zostaną min. 3 inicjatywy mające na celu promocję gospodarki odpadami (kampanie promocyjne, pikniki ekologiczne, festyny rodzinne ekologiczne, akcje promocyjne, lekcje tematyczne, konkursy).

Do 2015 roku zrealizowane zostaną min. 2 inwestycje w zakresie gospodarki odpadami w ramach działań Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw albo Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej.

Cel ogólny III

- **Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój sfery społeczno-gospodarczej.**

Analiza SWOT podnosząc w słabych stronach tego obszaru stosunkowo niewielką ilość mikroprzedsiębiorstw, wyraźnie wskazuje na konieczność uaktywniania się w sferze społeczno- gospodarczej jego mieszkańców jako najważniejszy czynnik wskazujący wzrost poziomu ich życia. Okolicznością wymuszającą ten proces jest rozdrobnienie gospodarstw przy niskiej ich produktywności rolnej, jednocześnie niski stopień wykorzystania różnorodnego potencjału tych okolic.

Wskaźnik oddziaływania:

Wzrost o 5% odsetka mieszkańców deklarujących w badaniu ewaluacyjnym poprawę jakości życia do roku 2015.

Powyższy cel główny będzie realizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

III.1. Działalność szkoleniowa i doradcza.

III.2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.

III.3. Wsparcie rozwoju infrastruktury społecznej.

III.4. Zwiększenie integracji lokalnej społeczności.

Cel szczegółowy III.1.

„Działalność szkoleniowa i doradcza".

Warunkiem osiągnięcia zadowalających rezultatów wdrażania niniejszej strategii, zważywszy na innowacyjny charakter programowego podejścia jest podnoszenie wiedzy mieszkańców regionu na temat możliwości korzystania z narzędzia finansowego przy zdobywaniu nowych kompetencji zawodowych, kreowaniu aktywnych postaw na rynku pracy.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba odbiorców działań szkoleniowych i doradczych, z wyłączeniem edukacji ekologicznej – 500 osób do 2015 r.

Cel ten realizowany będzie przez następujące przedsięwzięcia:

III.1.1. Szkolenia podnoszące kompetencje i wiedzę mieszkańców LGD.

III.1.2. Usługi informacyjno- doradcze.

Przedsięwzięcia:

III.1.1. Szkolenia podnoszące kompetencje i wiedzę mieszkańców LGD.

Szkolenia wg wcześniej zaplanowanego harmonogramu będą prowadzone przez osoby z odpowiednimi uprawnieniami w formie wykładów, prezentacji, ćwiczeń, warsztatów pod praktyczne potrzeby potencjalnych beneficjentów. Najważniejszym ich przesłaniem będzie przygotowanie ich do konstruowania operacji, wypełniania wniosków, prowadzenia operacji, przygotowywania ich do rozliczenia. Będą one jednocześnie okazją do kontaktu z lokalnymi mieszkańcami, wymianą uwag, poglądów, na temat środowiskowych potrzeb.

Beneficjentami szkoleń będą osoby fizyczne, przede wszystkim rolnicy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, samorządy.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. zostanie przeprowadzonych min. 20 szkoleń podnoszących wiedzę i kompetencje mieszkańców LGD.

III.1.2. Usługi informacyjno- doradcze.

Doradztwo jest równoległą usługą informacyjną, świadczoną permanentnie przez merytorycznie przygotowanego do tego doradcę w ramach biura LGD, bądź doradcę zewnętrznego w formie indywidualnej współpracy z potencjalnym beneficjentem. Może nim być przedstawiciel samorządu lokalnego, organizacji pozarządowej, ale też osoba fizyczna zamieszkała na obszarze LGD lub prowadząca tu działalność gospodarczą.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. min 100 osób skorzysta z prowadzonego przez LGD bezpłatnego doradztwa.

Cel szczegółowy III.2.

„Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich".

Zgodnie z wynikami analizy SWOT wskazującej na stosunkowo niskie zagęszczenie mikroprzedsiębiorstw, uaktywnienie tutejszych mieszkańców i stworzenie im przesłanek rozwoju przedsiębiorczości jest najbardziej efektywnym sposobem na wzrost ich zamożności.

Wskaźnik rezultatu:

Liczba nowych lub zmodernizowanych mikroprzedsiębiorstw – min 6 do 2015r.

Cel ten będzie realizowany przez przedsięwzięcie:

III.2.1 Tworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich.

Działanie podejmowane będzie przez wdrażanie operacji tworzących miejsca pracy w przedsięwzięciach nowo powstałych, bądź rozwijając już istniejące w zakresie:

- tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw;
- różnicowanie źródeł dochodów w kierunku działalności nierolniczej

Beneficjentami pomocy mogą być osoby fizyczne , mieszkańcy obszaru , bądź osoby fizyczne lub prawne tu prowadzące działalność gospodarczą.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. powstanie min. 8 miejsc pracy.

Cel szczegółowy III.3.

„Wsparcie rozwoju infrastruktury społecznej".

W budowie kapitału społecznego na obszarach wiejskich, proces animowania i podtrzymywania aktywności ich mieszkańców musi być oparty na rozwiniętej, ogólnie dostępnej infrastrukturze społecznej, w postaci świetlic, centrów kultury, bibliotek, domów ludowych, boisk sportowych, obiektów sportowo- rekreacyjnych, itp. Jest materialna podstawa społecznego życia lokalnych mieszkańców, wpływająca na kształtowanie ich potrzeb i postaw, zawiązywanie współpracy, stopień ich identyfikacji ze swoją „małą ojczyzną", a także lepsze wykorzystanie lokalnego, intelektualnego potencjału.

Wskaźnik rezultatu:

Do 2015r. wzrośnie liczba spotkań integracyjnych mieszkańców w nowo wybudowanych bądź zmodernizowanych obiektach infrastruktury społecznej o 30%.

Powyższy cel będzie wdrażany poprzez przedsięwzięcie:

III.3.1. Budowa, przebudowa, remont lub wyposażenie obiektów użyteczności społecznej.

Operacje obejmować będą budowę, przebudowę oraz remont wszelkich obiektów użyteczności społecznej, począwszy od świetlic poprzez place zabaw po obiekty rekreacyjne i sportowe, a także ich wyposażenie, bądź doposażenie w sprzęt niezbędny do prowadzenia przypisanej im działalności.

Beneficjentami ostatecznymi przedsięwzięcia będą mieszkańcy regionu LGD. O pomoc w jego dofinansowaniu będą mogły wystąpić lokalne samorządy i organizacje pozarządowe.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. zostanie wybudowanych/ przebudowanych/ wyremontowanych lub wyposażonych min. 20 obiektów użyteczności społecznej (w tym: place zabaw, boiska sportowe, świetlice wiejskie, domy ludowe itp.)

Cel szczegółowy III.4.

„Zwiększenie integracji lokalnych społeczności".

Stopień integracji lokalnych społeczności wpływa w znacznym stopniu na osiągane rezultaty poprawy życia mieszkańców tych okolic, ułatwia współpracę, podejmowanie inicjatyw, uwrażliwia na najbliższe otoczenie. Stanowi zatem o społecznej aktywności, ograniczając jednocześnie skutki przypadków wykluczeń.

Wskaźnik rezultatu:

Wzrost o 20% liczby osób deklarujących polepszenie integracji lokalnej do 2015 r.

Osiąganie celu szczegółowego w postaci zwiększającej się społecznej integracji będzie realizowane przede wszystkim poprzez przedsięwzięcie:

III.4.1. Organizacja imprez integrujących lokalną społeczność.

Organizowane w ramach tego przedsięwzięcia imprezy, prócz wartości integracyjnych, niosą zawsze przesłanie składające się na koloryt i atmosferę „małej ojczyzny", prezentują rodzime talenty, rezultaty pracy kół zainteresowań, gminne uroczystości.

Beneficjentami ostatecznymi są mieszkańcy regionu. O dofinansowanie działań mogą ubiegać się samorządy lokalne, organizacje pozarządowe, osoby fizyczne związane z tym obszarem.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 r. zostanie zorganizowanych min. 10 imprez integrujących lokalną społeczność.

III.4.2 „Inwestycje mające na celu zwiększenie integracji lokalnych społeczności"

Inwestycje w zakresie zwiększenia integracji lokalnych społeczności, związanych z kształtowaniem obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców, poprzez budowę/przebudowę/remont chodników i oświetlenia sprzyja nawiązywaniu kontaktów społecznych. Dzięki realizacji przedsięwzięcia nastąpi poprawa w zakresie komunikowania się mieszkańców między sobą – a co za tym idzie nastąpi poprawa jakości życia mieszkańców.

Inwestycje w zakresie zwiększenia integracji lokalnych społeczności, *związanych z kształtowaniem obszarów o szczególnym znaczeniu dla zaspokajania potrzeb mieszkańców*, poprzez budowę/przebudowę/remont chodników i oświetlenia będą miały wpływ na kobiety, osoby poniżej 26. roku życia oraz osoby powyższej 50. roku życia. Ta grupa docelowa najbardziej odczuje pozytywny wpływ tych inwestycji. Oświetlony chodnik zwiększy liczbę i częstotliwość kontaktów w tej grupie docelowej i wpłynie na zwiększenie integracji lokalnej społeczności.

Wskaźnik produktu:

Do 2015 roku zrealizowanych zostanie min. 5 inwestycji w zakresie zwiększenia integracji lokalnych społeczności poprzez budowę/przebudowę/remont ciągów chodnikowych albo oświetleniowych.

Matryca logiczna LGD

Lp.	LOGIKA INTERWENCJI: 1. cele ogólne 2. cele szczegółowe 3. przedsięwzięcia	Wskaźniki oddziaływania rezultatu, produktu	Źródła informacji	Uwagi
	Cel ogólny I: Rozwój turystyki poprzez wykorzystanie zasobów przyrodniczo-krajobrazowych oraz dziedzictwa kulturowego jako podstawy poprawy jakości życia mieszkańców.	Wzrost odsetka mieszkańców deklarujących poprawę oferty turystycznej o 20 % do roku 2015 . Przyrost ruchu turystycznego na obszarze LGD o 15 % do roku 2015.	Dokumenty ewaluacyjne LGD, badania sondażowe LGD Dokumenty ewaluacyjne i sondażowe ROT	Konieczność przeprowadzenia własnej ankiety LGD w roku 2011 oraz szeregowania wskaźników w stosunku do danych z lat wcześniejszych.
	Cel szczegółowy I.1 Rozwój usług turystycznych i rekreacyjnych.	Liczba osób korzystających z nowo powstałych bądź rozwiniętych usług rekreacyjnych, turystycznych (w tym agroturystycznych) – 500 osób do 2015 r.	Dokumenty ewaluacyjne LGD, informacje od beneficjentów operacji, (dane sondażowe ROT)	
	Cel szczegółowy I.2 Wspieranie dziedzictwa historyczno- kulturowego oraz twórczości artystycznej	Wzrost odsetka mieszkańców deklarujących lepszą znajomość obrzędów i tradycji lokalnych o 15 % do roku 2015 Zwiększenie o 20% do roku 2015 aktywności lokalnych twórców, zespołów folklorystycznych, w tym prezentacji ich dorobku wyrażone udziałem w wystawach, plenerach, imprezach i targach promocyjnych	Dokumenty ewaluacyjne LGD Dokumenty ewaluacyjne LGD	Rok bazowy 2011
	Cel szczegółowy I.3 Promocja regionu.	Liczba odbiorców działań promocyjnych – 2500 osób do 2015 r.	Dokumenty ewaluacyjne LGD, dane LGD, informacje od beneficjentów operacji,	
	PRZEDSIĘWZIĘCIE			
I.1.1	Zagospodarowanie turystyczne terenów wokół zbiorników wodnych i wzdłuż rzek.	Do 2015 r. zostaną zagospodarowane turystycznie tereny wokół zbiorników wodnych i wzdłuż rzek w min. 5 miejscowościach w postaci infrastruktury warunkującej rozwój usług rekreacyjno- turystycznych.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD	/dotyczy zagospodarowania przestrzeni publicznej/
I.1.2	Wytyczenie, oznakowanie szlaków turystycznych	Do 2015 r. powstanie bądź zostanie oznakowanych min. 100 km szlaków rowerowych, konnych, pieszych bądź wodnych	Dokumenty ewaluacyjne LGD, Protokoły odbioru wytyczenia szlaków.	
I.1.3	Tworzenie i rozwój podmiotów świadczących usługi rekreacyjno-turystyczne.	Do 2015 r. powstanie bądź zostanie zmodernizowanych min. 5 podmiotów świadczących usługi w branży turystycznej	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD, rejestry działalności gospodarczej	
I.1.4	Rozwój agroturystyki	Do 2015 r. powstanie bądź zostanie zmodernizowanych min. 3 gospodarstwa agroturystyczne	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD Rejestry gospodarstw agroturystycznych	
I.1.5	Tworzenie i rozwój produktu turystycznego	Do 2015r. powstaną bądź zostaną rozwinięte min 2 produkty turystyczne regionu działania LGD Dolina Pilicy.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD Rejestry gospodarstw agroturystycznych	
I.1.6	Tworzenie i rozwój punktów informacji turystycznego	Do 2015r. powstaną bądź zostaną rozwinięte min. 2 punkty informacji turystycznej.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD Rejestry gospodarstw agroturystycznych	

I.2.1	Organizacja imprez promujących dziedzictwo historyczno-kulturowe regionu.	Do 2015 r. zostanie zorganizowanych min. 10 imprez promujących dziedzictwo historyczno-kulturowe regionu.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD	
I.2.2	Budowa, odnawianie, rewitalizacja obiektów dziedzictwa kulturowego.	Do 2015 r. powstaną, zostaną odnowione lub zrewitalizowane min. 2 obiekty dziedzictwa kulturowego.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD	
I.2.3	Zakup eksponatów, materiałów i narzędzi służących przedsięwzięciom związanym z kultywowaniem tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów.	Do 2015 r. zostanie doposażonych w stroje ludowe, instrumenty min. 8 zespołów/orkiestr dętych Do 2015 r. zostanie doposażonych w narzędzia i urządzenia min. 3 warsztaty rękodzielnicze Do 2015 r. zostanie doposażona w eksponaty 1 galeria/skansen/ ekspozycja.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD	
I.3.1	Upowszechnianie wiedzy o obszarze LGD, w tym promocja lokalnego produktu turystycznego	Do 2015 r. zostanie wydanych min. 10 folderów, biuletynów, albumów, broszur, filmów promujących regioni podejmowane działania przez LGD. Do 2015 r. promocja min. 5 zespołów ludowych na imprezach rangi krajowej lub międzynarodowej Do 2015 r. promocja min. 10 zespołów ludowych na imprezach rangi regionalnej lub lokalnej Do 2015 r. udział reprezentacji LGD w min. 5 wystawach, targach rangi krajowej lub regionalnej Do 2015 r. promocja min. 1 produktu turystycznego	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD , wydane foldery, biuletyny, albumy, broszury Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD Dane LGD Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD	
	Cel ogólny II: Ochrona środowiska oraz wspieranie inicjatyw ekologicznych podstawą do zachowania i poprawy stanu posiadanych zasobów.	Nabycie nawyków ekologicznych zachowań wśród min. 40% uczestników szkoleń do 2015r. Poprawa o min. 10% wskaźników w Gminnych Planach Gospodarki Odpadami (dotyczących odpadów stałych)	Dokumenty ewaluacyjne LGD Dane z urzędów gmin członkowskich LGD	Ilość zawartych umów na odbiór odpadów, recykling
	Cel szczegółowy II.1 Edukacja jako element budowania postaw proekologicznych.	Wskaźnik rezultatu: Liczba odbiorców działań szkoleniowych z zakresu ekologii i wykorzystania odnawialnych źródeł energii – 200 osób 2015r.	Dokumenty ewaluacyjne LGD, listy obecności ze szkoleń, itd.	
	Cel szczegółowy II.2 Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Wzrost liczby osób i podmiotów wykorzystujących odnawialne źródła energii o min. 3% do roku 2015.	Dokumenty ewaluacyjne LGD, informacje beneficjentów operacji	
	Cel szczegółowy II.3 **Ochrona środowiska poprzez inwestycje i działania**	Na 100 osób badanych, co najmniej 10% deklaruje wzrost świadomości ważności i celowości gospodarki	Dokumenty ewaluacyjne LGD, informacje beneficjentów operacji	

	promocyjne w zakresie gospodarki odpadami (nowy cel szczegółowy**)**	odpadami		
	PRZEDSIĘWZIĘCIE			
II.1.1	Szkolenia z zakresu ekologii, wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Do 2015 r. zostanie przeprowadzonych min. 10 szkoleń z zakresu ekologii i wykorzystania odnawialnych źródeł	Listy obecności ze szkoleń, ankiety ze szkoleń	
II.2.1	Inwestycje promujące bądź obejmujące wykorzystanie odnawialne źródła energii	*Liczba podmiotów promujących lub wykorzystujących technologie związane z odnawialnymi źródłami energii – min. 2 do 2015r.*	Dokumenty ewaluacyjne LGD, informacje od beneficjentów operacji	
II.3.1	**Inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami (**nowe przedsięwzięcie**)**	Do 2015 roku zorganizowane zostaną min. 3 inicjatywy mające na celu promocję gospodarki odpadami (kampanie promocyjne, pikniki ekologiczne, festyny rodzinne ekologiczne, akcje promocyjne, lekcje tematyczne, konkursy). Do 2015 roku zrealizowane zostaną min. 2 inwestycje w zakresie gospodarki odpadami w ramach działań Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw albo Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej.	Dokumenty ewaluacyjne LGD, informacje od beneficjentów operacji	
	Cel ogólny III: Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez rozwój sfery społeczno- gospodarczej.	Wzrost o 5% odsetka osób mieszkańców deklarujących w badaniu ewaluacyjnym poprawę jakości życia do roku 2015.	Dokumenty ewaluacyjne LGD	
	Cel szczegółowy III.1 Działalność szkoleniowa i doradcza.	Liczba odbiorców działań szkoleniowych i doradczych, z wyłączeniem edukacji ekologicznej - 500 osób do 2015 r.	Dokumenty ewaluacyjne LGD, listy obecności	
	Cel szczegółowy III.2 Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich.	Liczba nowych lub zmodernizowanych mikroprzedsiębiorstw - min. 6 do 2015 r.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD	
	Cel szczegółowy III.3 Wsparcie rozwoju infrastruktury społecznej.	Do 2015r. wzrośnie liczba spotkań integracyjnych mieszkańców w nowo wybudowanych bądź zmodernizowanych obiektach infrastruktury społecznej o 30%.	Informacje od beneficjentów operacji, dokumenty ewaluacyjne LGD	
	Cel szczegółowy III.4 Zwiększenie integracji lokalnych społeczności.	Wzrost o 20% liczby osób deklarujących polepszenie integracji lokalnej do 2015 r.	Dokumenty ewaluacyjne LGD	
	PRZEDSIĘWZIĘCIE			
III.1.1	Szkolenia podnoszące wiedzę i kompetencje mieszkańców LGD.	Do 2015r. zostanie przeprowadzonych min. 20 szkoleń podnoszących kompetencje i wiedzę mieszkańców LGD.	Listy obecności ze szkoleń, ankiety ze szkoleń	
III.1.2	Usługi informacyjno- doradcze.	Do 2015 r. min. 100 osób skorzysta z prowadzonego przez LGD bezpłatnego doradztwa.	Wykaz imienny odbiorców usług doradczych	
III.2.1	Tworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich.	Do 2015 r. powstanie min. 8 nowych miejsc pracy.	Dane LGD na podstawie oświadczeń beneficjentów, dokumentacji ewaluacyjnej	
III.3.1	Budowa, przebudowa, remont lub wyposażenie obiektów użyteczności społecznej.	Do 2015 r. zostanie wybudowanych/ przebudowanych/ wyremontowanych lub wyposażonych min. 20 obiektów użyteczności społecznej (w tym: place zabaw , boiska sportowe, świetlice wiejskie, domy ludowe itp.)	Dane LGD na podstawie oświadczeń beneficjentów, dokumentacji ewaluacyjnej	

III.4.1	Organizacja imprez integrujących lokalną społeczność.	Do 2015 r. zostanie zorganizowanych min. 10 imprez integrujących lokalną społeczność.	Dane LGD na podstawie oświadczeń beneficjentów, dokumentacji ewaluacyjnej, programy imprez z terenu LGD	
III.4.2	**Inwestycje mające na celu zwiększenie integracji lokalnych społeczności (**nowe przedsięwzięcie**)**	Do 2015 roku zrealizowanych zostanie min. 5 inwestycji w zakresie zwiększenia integracji lokalnych społeczności poprzez budowę/przebudowę/remont ciągów chodnikowych albo oświetleniowych	Dane LGD na podstawie oświadczeń beneficjentów, dokumentacji ewaluacyjnej	

5. Misja LGD.

Lokalna Grupa Działania Dolina Pilicy – narzędzie rozwoju obszaru i poprawy jakości życia mieszkańców.

LGD Dolina Pilicy jest przede wszystkim organizacją odpowiedzialną za przygotowanie, wdrażanie i aktualizację LSR. Jest nowoczesnym instrumentem w rękach mieszkańców do realizacji wizji zintegrowanego rozwoju ich obszaru. LGD jest dla obszaru sformalizowanym narzędziem za pomocą, którego mieszkańcy realizują własne cele zdefiniowane w ramach konsensusu rozmaitych środowisk.

6. Spójność specyfiki obszaru z celami LSR.

Misja oraz cele ustalone w Lokalnej Strategii Rozwoju dla LGD Dolina Pilicy zostały opracowane na podstawie analizy obszaru LGD, która stanowi pierwszą część niniejszego opracowania. Bardzo szczegółową charakterystykę, wyróżniającą najważniejsze elementy stanowi analiza SWOT. Na podstawie warsztatów i oceny analizy SWOT uczestnicy oraz mieszkańcy obszaru LGD za najważniejsze elementy uważają problematykę związaną z rozwojem szeroko rozumianej turystyki, rekreacji, agroturystyki, usług związanych z ww. dziedzinami oraz szeroko rozumianą ochronę środowiska i działań ekologicznych.

Ze względu na posiadanie unikalnych zasobów przyrodniczych niezbędna jest ochrona środowiska. Kluczowe w tym zakresie wydaje się budowanie postaw

ekologicznych i tworzenie warunków dla rozwoju gospodarczego oraz rozwoju rolnictwa w oparciu o zachowanie równowagi w ekosystemie.

Aby dalej się rozwijać region musi wzmocnić dywersyfikację dochodów z gospodarstw rolnych, dbać o środowisko naturalne i stworzyć odpowiednie warunki dla rozwoju turystyki i przedsiębiorczości.

Mieszkańcy tego obszaru za jeden z głównych celów stawiają poprawę jakości życia dzięki wykorzystaniu posiadanych zasobów naturalnych i historycznych.

Do osiągnięcia tych zamierzeń niezbędne są wszelkiego rodzaju szkolenia dokształcające i uświadamiające społeczeństwo. Głównymi elementami spójności specyfiki obszaru z celami LSR jest ochrona środowiska naturalnego, wykorzystanie walorów krajobrazowych oraz zaplecza w celu rozwoju rekreacji i turystyki.

Stworzenie produktu turystycznego charakterystycznego dla obszaru wdrażania LSR pozwoli na identyfikację mieszkańców z regionem i wzmocni jeszcze bardziej więzi społeczno - gospodarcze LGD.

7. Uzasadnienie podejścia zintegrowanego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć.

Cele ogólne, szczegółowe LSR i poszczególne przedsięwzięcia są powiązane między sobą, spójne i komplementarnie. Ustalone przez społeczeństwo lokalne cele i przedsięwzięcia tworzą logiczną całość i wzajemnie na siebie będą oddziaływać.

Ich zintegrowane podejście wynika z treści celów głównych biorących pod uwagę podnoszenie poziomu życia mieszkańców (cel główny III) poprzez gospodarczy rozwój, w tym przypadku przede wszystkim rozwój turystyki (cel główny I), przy jednoczesnym poszanowaniu stanu środowiska naturalnego (cel ogólny II).
W procesie wdrażania strategii cele te wzajemnie przenikają się, tworząc przez to pewną wartość dodaną. I tak wszystkie przedsięwzięcia wynikające z celu szczegółowego I.1 (Rozwój usług turystycznych i rekreacyjnych) uzyskają dodatkowy walor przy jednoczesnym realizowaniu działań podnoszących wspieranie dziedzictwa historyczno – kulturowego oraz twórczości artystycznej (Cel szczegółowy I.2), w uzupełnieniu przedsięwzięciami z zakresu promocji regionu (cel szczegółowy I.3).

Kompleksowy charakter wdrażanych działań wygeneruje bardziej intensywną ofertę, w większym stopniu wykorzystującą obecny w tych okolicach potencjał.

W takim ujęciu zaproponowane przedsięwzięcia mogą być realizowane bez uwzględniania ich wpływu na stan środowiska naturalnego. Stąd zarówno szkolenia

oraz inwestycje obejmujące wykorzystanie odnawialnych źródeł energii mają wspierać inicjatywy ekologiczne zapobiegające dalszej degradacji środowiska.

Działania najbliżej odnoszące się do poziomu życia mieszkańców (szkolenia, doradztwo, tworzenie miejsc pracy, obiekty użyteczności społecznej, organizacja integracyjnych imprez) nie mogłyby przynieść oczekiwanych rezultatów bez zmian wywoływanych rozwojem turystyki na tym obszarze oraz bez uwzględniania wpływu na jego środowisko.

Należy przy tym pamiętać, iż ostateczny stopień oddziaływania wdrażanej strategii będzie uzależniony w dużej mierze od realizacji operacji współpracujących ze sobą reprezentantów wszystkich trzech sektorów: społecznego, gospodarczego i publicznego.

Zakłada się udział samorządu i jego jednostek organizacyjnych w budowie małej infrastruktury turystycznej, rolników podejmujących działalność agroturystyczną oraz przedsiębiorców świadczących usługi hotelarskie, gastronomiczne, transportowe oraz inne związane z obsługą ruchu turystycznego.

Ponadto planowane przedsięwzięcia obejmować będą działalność rzemieślników wytwarzających pamiątki i upominki, pojedynczych osób podejmujących m.in. role przewodników regionalnych, a także firm wydawniczych drukujących materiały promocyjne, w tym mapy i przewodniki.

Wartość merytoryczną planowanych przedsięwzięć oraz efekt oddziaływania znacznie podnosić będą działania zaangażowanych organizacji pozarządowych i społecznych, w tym zwłaszcza zespołów artystycznych, chórów, zespołów muzycznych i tanecznych, zespołów teatralnych, bractw rycerskich uświetniających swoim udziałem imprezy, zwłaszcza o charakterze promocyjnym.

Obszar działania LGD posiada wiele walorów przyrodniczych, historycznych, kulturowych oraz charakteryzuje się bogatą regionalną tradycją i ofertą imprez promocyjno – kulturowych. Zaplanowane w LSR działania mają wykorzystywać lokalne dziedzictwo kulturowe i historyczne oraz lokalne zasoby przyrodnicze.

Na koniec należy jeszcze wziąć pod uwagę fakt, iż LSR Lokalnej Grupy Działania Dolina Pilicy nie jest jedyną strategią wdrażaną na tym obszarze. Swoją politykę rozwojową prowadzą samorządy, poczynając od gmin, a kończąc na polityce państwa. Od stopnia zintegrowania wszystkich tych dokumentów zależeć będą ostateczne rezultaty odnoszące się do poprawy jakości życia tutejszych mieszkańców.

8. Uzasadnienie podejścia innowacyjnego dla planowanych w ramach LSR przedsięwzięć.

Charakter strategii LSR jest innowacyjny, a zaplanowane przedsięwzięcia dla mieszkańców obszaru LGD Dolina Pilicy cechuje nowatorstwo. Założenia przyjęte w LSR, aby stać się pod koniec okresu programowania tj. do roku 2015, obszarem wiejskim bardziej rozwiniętym pod względem turystyczno – rekreacyjnym, agroturystycznym i ekologicznym są również wyzwaniem dla społeczności lokalnej.

Innowacyjny jest pomysł mieszkańców LGD Dolina Pilicy na organizację szeroko rozumianego rynku produktów ekologicznych oraz stworzenie regionalnego produktu turystycznego. Uwzględniona została tu zarówno problematyka tworzenia i funkcjonowania gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych, dystrybucji, zbytu oraz kompleksowej promocji oferowanych produktów ekologicznych i usług turystycznych, a także obsługi ruchu turystycznego. Podnoszenie świadomości mieszkańców w kwestii ochrony i poszanowania środowiska naturalnego oraz prawidłowego i efektywnego wykorzystania posiadanych zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju regionu stanowi również element innowacyjny.

Przedsięwzięcia zaplanowane w LSR mają przyczynić się do rozwoju nowych funkcji turystyczno – rekreacyjnych obszaru oraz umocnią i upowszechnią działania i zjawiska już zapoczątkowane na tym obszarze.

Do rozwoju obszaru LGD zaangażuje się społeczeństwo lokalne oraz nowo utworzone i reaktywowane organizacje społeczne.

Innowacyjne podejście przejawia się również w Przedsięwzięciu I.3.1, gdzie promocja ma charakter kompleksowych działań w tym zakresie, zwłaszcza dotyczących walorów kulturowych, gospodarczych i turystycznych regionu.

Przedsięwzięcie podejmowane w ramach nowego celu szczegółowego II.3 – Ochrona środowiska poprzez inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami będzie miało charakter innowacyjny.

W ramach przedsięwzięcia II.3.1 realizowane będą inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami, innowacyjne *równocześnie w skali LGD i województwa łódzkiego.*

Inicjatywy podejmowane w ramach przedsięwzięcia II.3.1 będą miały charakter innowacji *równocześnie w skali LGD i województwa łódzkiego*, gdyż będą odnosić się do rozwiązań produktowych, technologicznych czy organizacyjnych, które nie występowały dotąd ani na terenie naszego LGD, ani naszego województwa, a dotyczące zagospodarowania odpadów i przekształcania ich np. w energię elektryczną, cieplną i paliwa stosowane w transporcie oraz inne produkty (wyroby). Chodzi o wykorzystanie odpadów jako surowca energetycznego stosowanego do wytwarzania energii elektrycznej, cieplnej oraz paliw i nośników energii wykorzystywanych w klimatyzacji systemowej, autobusach komunikacji miejskiej, transporcie kolejowym oraz do napędzania samochodów osobowych (wykorzystujących zarówno biogaz jaki i etanol wytwarzany z odpadów) oraz jako surowca dla produkcji budowlanej.

W recyklingu i segregacji odpadów komunalnych chodzi o innowacyjne *w skali województwa łódzkiego* rozwiązania organizacyjne angażujące nie tylko władze samorządowe i firmy, ale także społeczności lokalne.

Innowacją będzie także powszechność dotarcia z wiedzą o gospodarce odpadami do jak najszerszego grona mieszkańców.

9. Procedury zgodności operacji z LSR, wyboru operacji przez i odwołania od rozstrzygnięć organu decyzyjnego w sprawie wyboru operacji oraz zasad, na podstawie których jest oceniana zgodność operacji z LSR oraz lokalnymi kryteriami wyboru, a także procedury zmiany tych kryteriów.

Ogólna procedura wyboru operacji

Procedury zawarte w tym rozdziale zostały opracowane podczas warsztatów szkoleniowych.

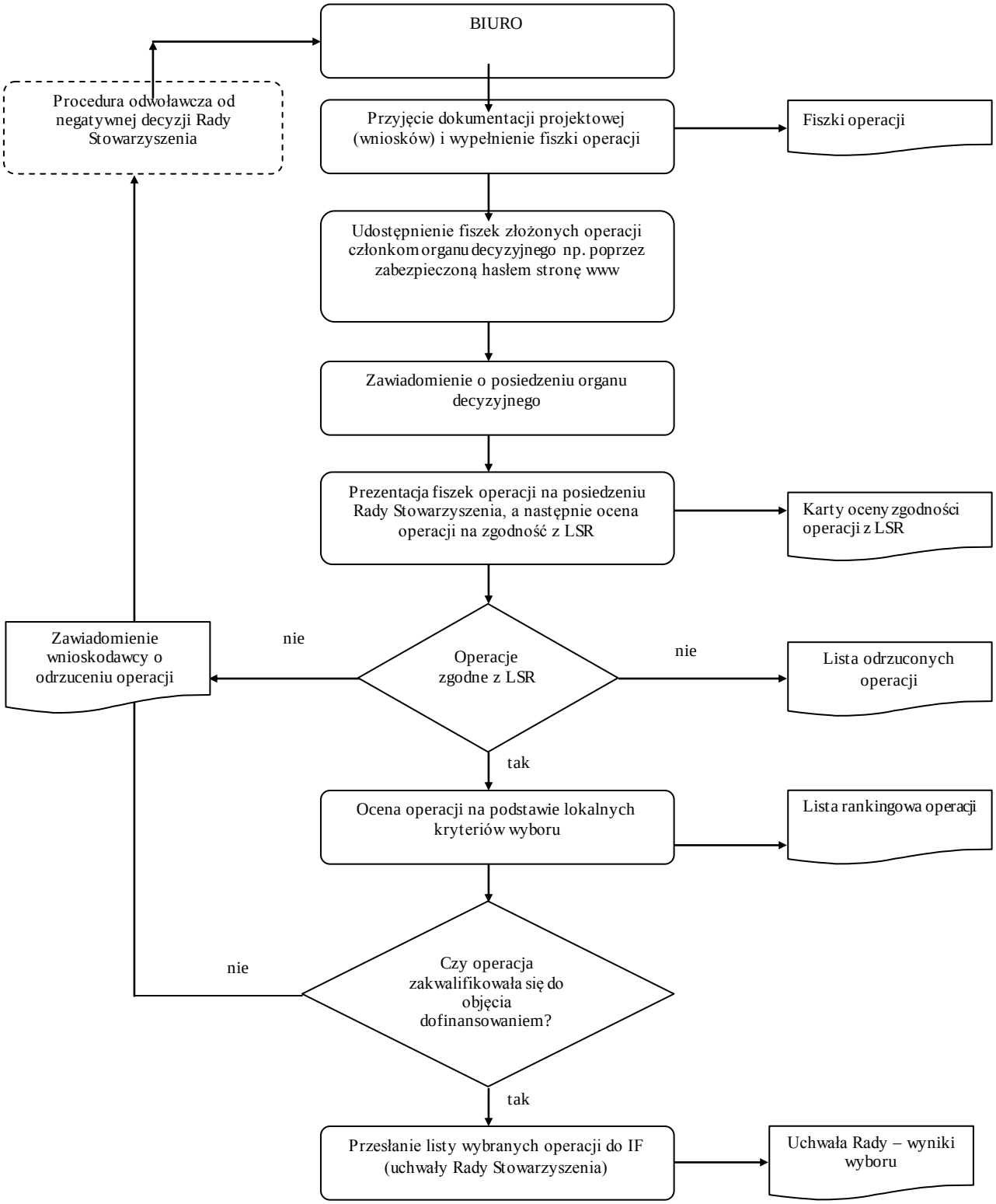

Procedura oceny zgodności operacji z LSR.

Procedura oceny zgodności projektu z LSR polega na dokonaniu oceny zgodności celów i zakresu operacji z celami ogólnymi, szczegółowymi i przedsięwzięciami zapisanymi w LSR przez członków Rady. Ocena zgodności z LSR jest dokonywana indywidualnie przez członków Rady (na podstawie instrukcji) poprzez wypełnienie imiennej karty oceny zgodności.

Uznanie operacji za zgodną z LSR skutkuje przekazaniem operacji do dalszej oceny wg lokalnych kryteriów wyboru. Operacja, która nie zostanie uznana za zgodną z LSR nie podlega dalszej ocenie. Informacja o odrzuceniu operacji przekazywana jest do biura, które informuje wnioskodawców o odrzuceniu.

Operacja zostanie uznana za zgodną z LSR jeżeli będzie zgodna z: co najmniej jednym celem ogólnym, co najmniej jednym celem szczegółowym oraz z co najmniej jednym przedsięwzięciem zapisanym w LSR.

Do dalszej oceny na podstawie lokalnych kryteriów wyboru zostaną przekazane operacje uznane bezwzględną większością głosów (50% + 1) członków Rady (regulamin Rady).

Procedura oceny operacji na podstawie lokalnych kryteriów.

Procedura oceny operacji na podstawie lokalnych kryteriów wyboru polega na dokonaniu oceny operacji, zakwalifikowanych wcześniej jako zgodne z LSR, na podstawie specyficznych dla LGD lokalnych kryteriów wyboru. Jej zasadniczym celem jest wybór operacji, które w największym stopniu mogą realizować założenia LSR.

Ze względu na różne cele i charakter poszczególnych działań (odnowa i rozwój wsi, różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej, tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw oraz małe projekty) stosowane będą różne zestawy lokalnych kryteriów wyboru.

Ocena dokonywana jest indywidualnie przez członków organu decyzyjnego na imiennych kartach oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru. Miejsce operacji na liście rankingowej określi średnia arytmetyczna wszystkich indywidualnych ocen członków organu decyzyjnego.

W związku z zastosowaniem dwuetapowej oceny operacji (merytorycznej w obrębie LGD oraz formalnej na poziomie samorządu wojewódzkiego) przewiduje się dobór projektów ponad zaplanowany w naborze limit środków. Wówczas o zakwalifikowaniu operacji do objęcia pomocą zadecyduje ilość punktów na liście rankingowej. Operacje, które nie zmieściły się w przyznanym limicie, ale uzyskały min. 60 % maksymalnej ilości punktów, zgodnie z właściwą kartą lokalnych kryteriów wyboru, wchodzą na listę rezerwową, która może zostać uruchomiona po ocenie formalnej przy zwolnionej puli środków.

Niezwłocznie po dokonaniu oceny projektów pod względem zgodności z LSR oraz spełnienia lokalnych kryteriów wyboru, lecz nie później niż w terminie 21 dni od dnia, w którym upłynął termin składania wniosków, LGD sporządza listę ocenionych projektów ustalając ich kolejność wg liczby uzyskanych punktów w ramach tej oceny. Następnie przekazuje wnioskodawcom informację o:

1) zgodności projektu z LSR albo jego niezgodności z LSR – wskazując przyczyny niezgodności;
2) liczbie uzyskanych punktów w ramach tej oceny lub miejscu na liście ocenionych projektów;
3) możliwości złożenia odwołania od wyników tej oceny zgodnie z procedurą określoną w LSR.

Procedura zmiany lokalnych kryteriów wyboru.

Procedurę zmiany lokalnych kryteriów wyboru określa niniejsza strategia oraz Regulamin Rady Stowarzyszenia, natomiast kompetencyjnie zatwierdza Walne Zebranie Członków.

Uprawnieni na podstawie Regulaminu do wystąpienia o zmianę lokalnych kryteriów wyboru członkowie organu decyzyjnego zgłaszają pisemną propozycję zmian wraz ze szczegółowym uzasadnieniem. Propozycje zmian są rozpatrywane na najbliższym Walnym Zebraniu Członków.

W przypadku zmiany lokalnych kryteriów wyboru będą one obowiązywać dla konkursów ogłoszonych po dniu zatwierdzenia zmian.

Procedura odwoławcza od decyzji Rady.

1. Każdy wnioskodawca ma prawo do odwołania się od decyzji organu decyzyjnego.
2. Odwołanie ma postać wniosku do organu decyzyjnego o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji, wg wzoru udostępnionego przez biuro LGD. Jedynym organem uprawnionym do rozpatrywania odwołań jest organ decyzyjny.
3. Wnioskodawca po otrzymaniu pisma informującego o nie zakwalifikowaniu operacji do dofinansowania ma prawo w terminie 7 dni kalendarzowych złożyć pisemny wniosek o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji. W tym samym terminie wnioskodawcy przysługuje prawo wglądu do protokołu oceny w siedzibie biura LGD.
4. Odwołanie polega na ponownym rozpatrzeniu przez organ decyzyjny wniosku o dofinansowanie operacji na najbliższym posiedzeniu organu decyzyjnego.
5. Wniosek o ponowne rozpatrzenie operacji pozostaje bez rozpatrzenia w przypadku gdy:
    a) został wniesiony po upływie terminu określonego w pkt. 3,
    b) został wniesiony przez nieuprawniony podmiot, tzn. nie będący wnioskodawcą, którego wniosek o dofinansowanie operacji podlegał ocenie,

c) nie zawierał pisemnego uzasadnienia lub innych danych wymaganych we wniosku o ponowne rozpatrzenie.

6. Wniosek o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji musi zostać szczegółowo uzasadniony.
7. W momencie ponownego rozpatrywania wniosku o dofinansowanie operacji członkowie organu decyzyjnego rozpatrują wniosek na podstawie kryteriów obowiązujących w danym konkursie i tylko w tych jego elementach, których dotyczy uzasadnienie podane przez wnioskodawcę.
8. Wniosek o dofinansowanie operacji, który w wyniku ponownego rozpatrzenia uzyskał liczbę punktów, która kwalifikowałaby go do objęcia dofinansowaniem w danym naborze zyskuje prawo dofinansowania.
9. Wniosek o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie konkretnej operacji może zostać złożony tylko jeden raz.
10. O wynikach ponownego rozpatrzenia wniosku wnioskodawca zostaje poinformowany w terminie 14 dni od dnia posiedzenia organu decyzyjnego, na którym wniosek był rozpatrywany.

We wszystkich sprawach dotyczących warunków i trybu przyznawania oraz udzielania dofinansowania w ramach wdrażania niniejszej strategii, mają zastosowanie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 19 sierpnia 2010 r. oraz z dnia 27 kwietnia 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty pomocy finansowej w ramach działania „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju" objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 138, poz. 868 z późn. zm.).

10. Budżet LSR dla każdego roku jej realizacji.

Tabela 14

Rok	Kategoria kosztu/wydatku		Działania osi 4 przeprowadzane przez LGD											
			4.1/413 – Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju					4.21 - Wdrażanie projektów współpracy			4.31 – Funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja			Razem oś 4
			Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej	Tworzenie i rozwój mikroprzed-siębiorstw	Odnowa i rozwój wsi	Małe projekty	Razem 4.1/413	Przygotowanie projektów współpracy	Realizacja projektów współpracy	Razem 4.21	Funkcjonowanie LGD (koszty bieżące)	Nabywanie umiejętności	Razem 4.31	
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2009	całkowite	1				879 286,69	879 286,69			0	180 386,82	58 782,18	239 169,00	1 118 455,69
	kwalifikowalne	2				769 486,32	769 486,32			0	180 386,82	58 782,18	239 169,00	1 008 655,32
	do refundacji	3				482 893,95	482 893,95			0	180 386,82	58 782,18	239 169,00	722 062,95
2010	całkowite	4	477 804,00	477 804,00	4 000 050,00	943 744,90	5 899 402,90	20 000,00	0	20 000,00	152 303,50	56 055,80	208 359,30	6 127 762,20
	kwalifikowalne	5	477 804,00	477 804,00	4 000 050,00	943 744,90	5 899 402,90	20 000,00	0	20 000,00	152 303,50	56 055,80	208 359,30	6 127 762,20
	do refundacji	6	238 902,00	238 902,00	3 000 000,00	660 621,40	4 138 425,40	20 000,00	0	20 000,00	152 303,50	56 055,80	208 359,30	4 366 784,70
2011	całkowite	7	800 000,00	1 277 800,00	2 991 544,00	428 571,45	5 497 915,45	30 000,00	60 000,00	90 000,00	308 936,68	86 200,02	395 136,70	5 983 052,15
	kwalifikowalne	8	800 000,00	1 277 800,00	2 991 544,00	428 571,45	5 497 915,45	30 000,00	60 000,00	90 000,00	308 936,68	86 200,02	395 136,70	5 983 052,15
	do refundacji	9	400 000,00	638 900,00	2 243 658,00	300 000,00	3 582 558,00	30 000,00	60 000,00	90 000,00	308 936,68	86 200,02	395 136,70	4 067 694,70
2012	całkowite	10	628 982,00	1 104 574,00		357 143,00	2 090 699,00	32 189,00	80 000,00	112 189,00	295 742,20	89 461,80	385 204,00	2 588 092,00
	kwalifikowalne	11	628 982,00	1 104 574,00		357 143,00	2 090 699,00	32 189,00	80 000,00	112 189,00	295 742,20	89 461,80	385 204,00	2 588 092,00
	do refundacji	12	314 491,00	552 287,00		250 000,00	1 116 778,00	32 189,00	80 000,00	112 189,00	295 742,20	89 461,80	385 204,00	1 614 171,00
2013	Całkowite	13												
	Dotychczasowe		0,00	0,00	0,00	304 670,00	304 670,00		24 378,00	24 378,00	295 742,20	89 461,80	385 204,00	714 252,00
	Dodatkowy nabór		200 000,00	600 000,00	5 333 333,33	581 250,00	6 714 583,33		0,00	0,00	250 000,00	0	250 000,00	6 964 583,33
	Razem		200 000,00	600 000,00	5 333 333,33	885 920,00	7 019 253,33		24 378,00	24 378,00	545 742,20	89 461,80	635 204,00	7 678 835,33
	Kwalifikowane	14												
	Dotychczasowe		0,00	0,00	0,00	304 670,00	304 670,00		24 378,00	24 378,00	295 742,20	89 461,80	385 204,00	714 252,00
	Dodatkowy nabór		200 000,00	600 000,00	5 333 333,33	581 250,00	6 714 583,33		0,00	0,00	250 000,00	0	250 000,00	6 964 583,33
	Razem		200 000,00	600 000,00	5 333 333,33	885 920,00	7 019 253,33		24 378,00	24 378,00	545 742,20	89 461,80	635 204,00	7 678 835,33
	do refundacji	15												
	Dotychczasowe		0,00	0,00	0,00	213 268,65	213 268,65		24 378,00	24 378,00	295 742,20	89 461,80	385 204,00	622 850,65
	Dodatkowy nabór		100 000,00	300 000,00	4 000 000,00	465 000,00	4 865 000,00		0,00	0,00	250 000,00	0	250 000,00	5 115 000,00
	Razem		100 000,00	300 000,00	4 000 000,00	678 268,65	5 078 268,65		24 378,00	24 378,00	545 742,20	89 461,80	635 204,00	5 737 850,65
	Całkowite	16												
	Dotychczasowe										295 742,20	89 461,80	385 204,00	385 204,00
	Dodatkowy nabór										236 500,00	0	236 500,00	236 500,00
	Razem										532 242,20	89 461,80	621 704,00	621 704,00

2014	Kwalifikowane	17									295 742,20	89 461,80	385 204,00	385 204,00
	Dotychczasowe										236 500,00	0	236 500,00	236 500,00
	Dodatkowy nabór										532 242,20	89 461,80	621 704,00	621 704,00
	Razem													
	do refundacji	18									295 742,20	89 461,80	385 204,00	385 204,00
	Dotychczasowe										236 500,00	0	236 500,00	236 500,00
	Dodatkowy nabór										532 242,20	89 461,80	621 704,00	621 704,00
	Razem													
2015	całkowite	19									295 742,20	89 461,80	385 204,00	385 204,00
	kwalifikowalne	20									295 742,20	89 461,80	385 204,00	385 204,00
	do refundacji	21									295 742,20	89 461,80	385 204,00	385 204,00
2009 2015	Całkowite	22												
	Dotychczasowe		1 906 786,00	2 860 178,00	6 991 594,00	2 913 416,04	14 671 974,04	82 189,00	164 378,00	246 567,00	1 824 595,80	558 885,20	2 383 481,00	17 302 022,04
	Dodatkowy nabór		200 000,00	600 000,00	5 333 333,33	581 250,00	6 714 583,33	0,00	0,00	0,00	486 500,00	0,00	486 500,00	7 201 083,33
	Razem		2 106 786,00	3 460 178,00	12 324 927,33	3 494 666,04	21 386 557,37	82 189,00	164 378,00	246 567,00	2 311 095,80	558 885,20	2 869 981,00	24 503 105,37
	Kwalifikowane	23												
	Dotychczasowe		1 906 786,00	2 860 178,00	6 991 594,00	2 803 615,67	14 562 173,67	82 189,00	164 378,00	246 567,00	1 824 595,80	558 885,20	2 383 481,00	17 192 221,67
	Dodatkowy nabór		200 000,00	600 000,00	5 333 333,33	581 250,00	6 714 583,33	0,00	0,00	0,00	486 500,00	0,00	486 500,00	7 201 083,33
	Razem		2 106 786,00	3 460 178,00	12 324 927,33	3 384 865,67	21 276 757,00	82 189,00	164 378,00	246 567,00	2 311 095,80	558 885,20	2 869 981,00	24 393 305,00
	do refundacji	24												
	Dotychczasowe		953 393,00	1 430 089,00	5 243 658,00	1 906 784,00	9 533 924,00	82 189,00	164 378,00	246 567,00	1 824 595,80	558 885,20	2 383 481,00	12 163 972,00
	Dodatkowy nabór		100 000,00	300 000,00	4 000 000,00	465 000,00	4 865 000,00	0,00	0,00	0,00	486 500,00	0,00	486 500,00	5 351 500,00
	Razem		1 053 393,00	1 730 089,00	9 243 658,00	2 371 784,00	14 398 924,00	82 189,00	164 378,00	246 567,00	2 311 095,80	558 885,20	2 869 981,00	17 515 472,00

Źródło danych: opracowanie własne.

11. Proces przygotowania LSR.

Proces przygotowywania Lokalnej Strategii Rozwoju został zapoczątkowany już przez LGD podczas realizacji Pilotażowego Programu Leader +, Schemat II, gdzie podczas wszelkiego rodzaju spotkaniach (na festynach, targach, szkoleniach) były przeprowadzane konsultacje społeczne. Wówczas zbierano już informacje od lokalnych mieszkańców, organizacji społecznych, rolników, przedsiębiorców o ich potrzebach oraz wizji zrównoważonego rozwoju obszaru LGD. Ich pomysły stanowiły początek prac nad opracowywaniem LSR.

Proces przygotowania LSR rozpoczął się od scharakteryzowania potencjału obszaru i ustalenia mocnych, słabych stron obszaru oraz szans i zagrożeń. Analiza SWOT dla obszaru LGD Dolina Pilicy została wykonana na spotkaniach warsztatowych z uczestnictwem przedstawicielami ze wszystkich trzech sektorów (społecznego, gospodarczego, publicznego). Proces przygotowanie LSR był, procesem społecznym angażującym rozmaite podmioty, które mają wpływ na rozwój obszaru. Niemniej jednak od początku została utworzona Grupa Robocza (przedstawiciele Zarządu, Rady Stowarzyszenia, biura LGD), która brała udział we wszystkich spotkaniach. W zależności od tematyki danego warsztatu Grupa Robocza była uzupełniana określonymi członkami LGD ze wszystkich środowisk: publicznego, gospodarczego i społecznego o wiedzy i zainteresowaniach związanych z omawianą problematyką.

Spotkania odbywały się pod nadzorem zespołu doświadczonych ekspertów, którzy zapewniali fachową pomoc dla LGD. Zadaniem zespołu ekspertów było organizowanie warsztatów, moderowanie dyskusji, wizualizacja obszarów tematycznych, notowanie istotnych wniosków i dyscyplinowanie rozmówców. Zespół ekspertów dbał także, aby przed warsztatami uczestnicy otrzymywali stosowne materiały do przygotowania prac co najmniej tydzień przed terminem spotkania. W tym celu działała komunikacja, głównie elektroniczna między uczestnikami i zespołem ekspertów celem wyjaśnienia i przekazywania informacji niezbędnych do przeprowadzenia spotkań.

Wyniki prac warsztatowych zostały przedstawione na spotkaniu Walnego Zgromadzenia Członków LGD. Tym sposobem LGD w pełnym składzie, w obecności

zespołu ekspertów, zapoznała się z rezultatami prac nad LSR i mogła przekazać swoje uwagi, zastrzeżenia.

Tym sposobem członkowie LGD dokonali wybór stron mocnych i słabych, które ich zdaniem mają największy wpływ na osiąganie celów strategicznych. Podobnym sposobem ustalili szanse i zagrożenia, które najprawdopodobniej będą miały największe znaczenie dla zakładanych celów.

Na podstawie ww. prac oraz dyskusji prowadzonych na spotkaniach warsztatowych zostały zdefiniowane poszczególne kierunki strategiczne, począwszy od wizji pożądanego stanu i misji LGD, poprzez cele ogólne, cele szczegółowe i rodzaje przedsięwzięć, w ramach których będą wyłonione operacje oraz projekty realizowane przez LGD.

Poszczególne etapy przygotowywania LSR były konsultowane z lokalną społecznością na spotkaniach warsztatowo – informacyjnych.

12. Proces wdrażania i aktualizacji LSR.

Realizacja założonych celów w LSR jest jednym z zadań LGD Dolina Pilicy, która ma obowiązek zarządzać procesem jej realizacji i wdrażania. To zadanie wymaga od LGD doskonałej koordynacji działań, przygotowania niezbędnych zasobów i opracowania stosownych procedur i dokumentacji. LGD Dolina Pilicy ma pełną świadomość kompleksowości zadania dotyczącego wdrażania programu pomocowego i zarządzania publicznymi środkami finansowymi. Z tego powodu organ LGD, który ma największy wpływ na rzetelne wdrażanie LSR, czyli Rada Stowarzyszenia został w sposób szczególny przygotowany do pracy. Począwszy od przejrzystości podejmowania decyzji o dotacjach w sposób demokratyczny i jawny, kończąc na profesjonalnym przygotowaniu wybranych osób do spełnienia tej ważnej roli. Pracownicy biura LGD posiadają kompetencję, wiedzę i doświadczenie niezbędne do właściwej realizacji strategii, są również ustalone procedury naboru nowych pracowników.

Kluczową sprawą w zakresie realizacji LSR jest profesjonalne, przejrzyste i skuteczne informowanie wszystkich mieszkańców o tym procesie. Jest to czynnik decydujący o powodzeniu przedsięwzięcia, gdyż są podmiotem wszelkich działań, a

zatem muszą otrzymać pełną wiedzę dotyczącą roli LGD, planów LSR (zrozumienie jej celów), zasad programu Leader PROW. Informacja do mieszkańców zostanie przekazana wszystkimi kanałami (strony internetowe, ogłoszenia i informacje) w sposób ciągły. Regularnie będą podejmowane akcje w prasie regionalnej i lokalnej, w lokalnych mediach radiowych i telewizyjnych. Dla zapewnienia skuteczności akcji informacyjnej będzie monitorowana poprzez ankiety i wywiady, a w razie pojawienia się słusznych zastrzeżeń LGD uaktualni strategię. Ponadto spotkania z mieszkańcami w formie forum dyskusyjnych będą organizowane, aby nie tylko odpowiedzieć na pytania i wyjaśnić wątpliwości, ale też zachęcić do zainteresowania programem Leader PROW i zaproszenia do biura LGD. Aktywizowanie mieszkańców do udziału w procesie wdrażania projektu jest zasadniczym zadaniem LGD.

Biuro LGD ogrywa szczególną rolę w realizację strategii. Będzie zorganizowany tak, aby zapewnić przez cały czas urzędowania obsługę mieszkańca. Mieszkaniec obszaru LGD ma w każdej chwili otwarcia biura LGD zapewniony dostęp do informacji, doradztwa, konsultacji, do złożenia uwag czy postulatów u wyznaczonego pracownika biura odpowiedzialnego za kontakt z mieszkańcami.

Wdrażanie wymaga również monitorowania działań. To zadanie będzie wykonywane w sposób ciągły i na bieżąco. Natomiast co roku będzie dokonana analiza monitoringu i w razie potrzeby podejmowane odpowiednie reakcje, aby korygować nieścisłości. To może dotyczyć wszystkich regulacji i ustaleń, włącznie ze zmianą LSR.

W ramach wdrażania LSR przewiduje się podjęcie następujących ogólnych działań promocyjnych:

- Konsultacje społeczne przed uchwaleniem LSR,
- Wypracowanie i przyjęcie priorytetów działań, głównych celów strategicznych i horyzontalnych (omówienie w prasie, Internecie, na spotkaniach),
- Poinformowanie mieszkańców obszaru LGD o uchwaleniu LSR i udostępnienie dokumentu,
- Pozycjonowanie nowego wizerunku LGD, zgodnego z przyjętą wizją i celami rozwoju.

Sprawa pomocy mieszkańcom w przygotowaniu wniosków, włącznie z pomocą w konstrukcji poprawnych koncepcji projektowych jest zasadnicza dla LGD.

To zadanie będzie wykonane zarówno w biurze LGD, jak i również poprzez organizowanie szkoleń, seminariów i warsztatów. Nie ma bowiem sprzeczności w tym, gdyż kompetencje oceny wniosków jest wyłącznym zadaniem Organu Decyzyjnego, czyli Rady. W tej kwestii LGD będzie przestrzegać zasady podziału kompetencji biura i Organu Decyzyjnego Rady. Pracownicy biura informują, doradzają i pomagają potencjalnym wnioskodawcom do przygotowania dobrych projektów. Natomiast Rada ma wyłączność w kwestii oceny projektów. Ponieważ ta zasada wyklucza jakąkolwiek pracę pracowników biura w systemie oceny projektów i biorąc pod uwagę mnogość prac oceny formalnej i merytorycznej, przewiduje się, że Radzie będą pomagać eksperci zewnętrzni, szczególnie w ocenie formalnej, która jest czasochłonna. Chodzi przede wszystkim o sprawdzenie podstawowych wymogów programu Leader PROW jak kwalifikowalności rodzaju beneficjantów, budżetów, wkładów własnych, podpisów i parafek, wymaganych załączników, itp. Niemniej ocena merytoryczna i zgodności projektów z celami LSR pozostają w gestii członków Rady. Praca ekspertów jest pracą wspierającą bez kompetencji podejmowania jakiejkolwiek decyzji. W obszarze oceny wniosków decyzje są wyłączną kompetencją Rady.

LGD kontroluje czy realizacja przebiega zgodnie z planem. Monitoring w szczególności obejmuje wskaźniki efektów, celów i rezultatów. Kontrola obejmie zwłaszcza wydatki zarówno operacji wnioskodawców i własnych projektów realizowanych w ramach innych programów. LGD prowadzi w ten sposób obserwatorium tego, co dzieje się z organizacją i jej działaniami, a w razie pojawienia się problemów podejmuje działania korygujące. Jednak najważniejszym zadaniem LGD w procesie wdrażania LSR jest kontrola słuszności wydatków. Aby skutecznie monitorować wskaźniki celów i rezultatów, LGD będzie wymagać opracowania matrycy logicznej zgodnie z metodą PCM (Project Cycle Management), szczególnie dla projektów osi 3. LGD będzie prowadzić analizy raportów projektodawców w celu kontroli wskaźników (matryca logiczna), a wymóg raportowania będzie zabezpieczony w umowach z wnioskodawcami. Kontrole na miejscu pozwolą monitorować harmonogramy działań czy są zgodne z rzeczywistością. Kontrola obejmować będzie także działania LGD. W tym celu będą organizowane akcje ankietyzacji mieszkańców czy LGD spełnia swoją misję, zwłaszcza pod kątem organizacji konkursów, informowania, pomocy w opracowaniu wniosków i aktywizacji obywateli obszaru LGD.

Wspomniane działania monitoringu LGD wykażą w miarę upływu czasu ewentualne luki w LSR. Niemniej bez względu na to, po trzech latach LGD dokona procesu aktualizacji LSR, który będzie zrealizowany w podobny sposób jak przy jej tworzeniu. Podczas tych trzech lat LGD zorganizuje spotkania z mieszkańcami, w szczególności członkami LGD, aby zebrać propozycje zmian i uzupełnień w LSR. Równolegle będą organizowane warsztaty techniczne z udziałem ekspertów, aby dokonać właściwej aktualizacji LSR.

W celu wprowadzenia zmian do LSR w zakresie dodatkowych zadań podjęte zostały konsultacje społeczne poprzez:

- stronę www LGD (ankieta internetowa),
- spotkania i ankiety z wójtami, sołtysami i pracownikami jednostek samorządowych oraz przedstawicielkami kół gospodyń wiejskich, osobami fizycznymi zamieszkałymi na terenie LGD,

Z konsultacji tych wynika potrzeba realizacji działań inwestycyjnych i promocyjnych dotyczących gospodarki odpadami oraz inwestycjami mającymi na celu zwiększenie integracji lokalnych społeczności poprzez budowie ciągów chodnikowych albo oświetleniowych.

W oparciu o te działania i wnioski z nich wypływające nastąpiło wypracowanie nowego celu szczegółowego i nowych przedsięwzięć.

13. Zasady i sposób dokonywania ewaluacji własnej.

Założenia dla konstrukcji systemu ewaluacji *Lokalnej Strategii Rozwoju* odnoszą się do zbioru elementów umożliwiających pomiar, kontrolę, interpretację efektów realizowanych działań oraz uaktualnienia *LSR*. Tak rozumiane, obejmują:

- ***Roczne raporty implementacyjne*** – przygotowywane przez Zespół lub osobę ds. Wdrażania LSR odnoszące się do postępów prac implementacyjnych oraz obejmujące swym zasięgiem zagadnienia oceny mid-term (okresowej), ex-post (regresywnej) *LSR,* a także bazujące na wskaźnikach monitoringu i ewaluacji,
- ***System gromadzenia, przetwarzania i analizy informacji*** związanych z efektami LSR, bazujący na wartościach wskaźników monitoringu i ewaluacji. Biorąc pod uwagę kompleksowość aktywności proponowanych w ramach LSR, a także wieloaspektowość jej efektów proponuje się wykorzystanie elektronicznych

form gromadzenia i przetwarzania danych. Zadania tego rodzaju powinny zostać powierzone jednej z osób działającej w ramach Zespołu ds. Wdrażania Strategii,

- ***Badania opinii społeczności lokalnej*** oceniające LSR. Badani będą: mieszkańcy, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe z wyróżnieniem układu z podziałem na gminy. Zakłada się, że badania winny odbywać się corocznie. Ich celem będzie ocena LSR przez mieszkańców i wskazanie niezbędnego zakresu jej uaktualnienia na poziomie kierunków strategicznych oraz przedsięwzięć rozwojowych,
- ***Cykliczne spotkania Zespołu ds. Wdrażania Strategii*** z członkami Lokalnej Grupy Działania, odpowiedzialnymi za realizację poszczególnych działań, celem koordynacji prac oraz przekazywania syntetycznej informacji dotyczącej efektów wdrażania *LSR* w ramach poszczególnych jej priorytetów rozwoju, celów strategicznych i przedsięwzięć rozwojowych wraz z ewentualnymi wnioskami dotyczącymi usprawniania tego procesu,
- ***Aktualizacja Strategii*** związana ze zmianą uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, odnosząca się do zakresu tematycznego priorytetów rozwoju, celów strategicznych i przedsięwzięć rozwojowych.

Monitoring i ewaluacja Lokalnej Strategii Rozwoju jest niezbędnym elementem skutecznego procesu jej wdrożenia, zapewniającym pozyskanie informacji na temat postępów działań implementacyjnych, szczególnie w kontekście oczekiwanych efektów. Stanowi równocześnie narzędzie kontrolne umożliwiające wprowadzenie niezbędnych korekt, modyfikacji i uaktualnień w zakresie realizowanych przedsięwzięć, zdefiniowanych celów i priorytetów rozwoju.

Ewaluacja LSR powinna bazować na wskaźnikach ewaluacji zidentyfikowanych dla każdego z celów strategicznych, stanowiących ich kwantyfikację ilościową, rozumianą w kategoriach oczekiwanych efektów rozwoju obszaru LGD.

Dane gromadzone na podstawie wskaźników ewaluacji stanowią podstawę dla formułowania szerszej oceny LSR, sporządzanej m.in. na podstawie rocznych raportów ewaluacyjnych. W okresowej ocenie *LSR* poza danymi o charakterze ilościowym, identyfikowanymi na podstawie wskaźników monitoringu i ewaluacji należy także uwzględnić dane jakościowe, pochodzące m.in. z badań opinii mieszkańców oraz ewaluacji poszczególnych przedsięwzięć rozwojowych

dokonywanych na etapie sporządzania koncepcji projektów, studiów wykonalności projektów, raportów post-implementacyjnych. Istotny wkład w całościową ocenę *LSR* powinny także stanowić raporty ewaluacyjne tworzone m.in. na potrzeby programu operacyjnego rozwoju LGD, a także programów finansowania zewnętrznego.

Wprowadzenie nowego celu szczegółowego II.3 (Ochrona środowiska poprzez inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami) oraz nowego przedsięwzięcia w ramach dotychczasowego celu szczegółowego III.4.2 (Inwestycje mające na celu zwiększenie integracji lokalnych społeczności) jest wynikiem przeprowadzonej w VI 2012 ewaluacji. Z ewaluacji wynika, że w LSR pomimo odniesienia w celu ogólnym II do gospodarki odpadami (uzasadnienie + wskaźnik oddziaływania) brak jest celów szczegółowych i przedsięwzięć związanych z gospodarką odpadami ponadto z badań ewaluacyjnych wynika potrzeba realizacji zarówno celu II.3 (Ochrona środowiska poprzez inwestycje i działania promocyjne w zakresie gospodarki odpadami) jaki i przedsięwzięcia III.4.2 (Inwestycje mające na celu zwiększenie integracji lokalnych społeczności).

14. Powiązania LSR z innymi dokumentami planistycznymi związanymi z obszarem objętym LSR.

Analizując w najszerszym ujęciu zawartą w niniejszej strategii misję LGD dla tego obszaru realizowaną poprzez wybrane najważniejsze cele ogólne, szczegółowe oraz przedsięwzięcia widać wyraźne nawiązanie do najważniejszych dokumentów planistycznych dotyczących regionu działania LGD Dolina Pilicy. Wychodząc od najmniejszej skali LSR Doliny Pilica bardzo mocno wpasowuje się w założenia strategii rozwoju oraz plany rozwoju lokalnego wszystkich 10 gmin tworzących ten stosunkowo zwarty i jednorodny obszar. Nie może być inaczej, zważywszy na ogromny potencjał przyrodniczo - krajobrazowy tego obszaru z najważniejszym akcentem w postaci meandrującej malowniczo Pilicy, jego burzliwe dzieje i ogromny dorobek regionalnej kultury. Wszystkie ulokowane tu samorządy uznają zgodnie rozwój turystyki za najważniejszą szansę rozwojową dla podniesienia jakości życia lokalnej społeczności. Działania proponowane w ramach opracowanej LSR są zatem pod tym względem zgodne nie tylko z dokumentami strategicznymi tych gmin, ale

również ze strategiami oraz planami rozwoju lokalnego powiatu tomaszowskiego, piotrkowskiego, opoczyńskiego oraz radomszczańskiego a w szerszej skali ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego. Jej realizacja będzie miała pozytywny wpływ zarówno na rozwój regionu w rozumieniu NUTS II (a więc na poziomie województwa), jak i mniejszych jednostek administracyjnych w odniesieniu do regionu Dolina Pilicy w obrębie gmin położonych nad środkowym biegiem Pilicy i wokół Zalewu Sulejowskiego.

Wpływ realizacji strategii na rozwój tego obszaru będzie wielopłaszczyznowy, związany z wykorzystaniem istniejących zasobów naturalnych i kulturowych oraz podejmowanych przedsięwzięć innowacyjnych (zintegrowane podejście, energia odnawialna, działania oddolne w ramach podejścia LEADER), w tym także podnoszenie wartości produktów lokalnych i poprawę jakości życia na obszarach wiejskich. Procesowi temu winna towarzyszyć wyraźna zmiana postaw mieszkańców w kierunku zachowań bardziej prospołecznych, związanych z oddolnym charakterem zaistnienia inicjatyw.

Dążąc do osiągnięcia nadrzędnego celu – gospodarczego i społecznego rozwoju tego regionu, realizować będziemy cele priorytetowe poprzez:

- wdrażanie programów edukacyjnych, celem których będzie poszerzenie wiedzy i kształcenie nowych umiejętności mieszkańców, zdolnych i kreatywnych w tworzeniu nowych sektorów usług, w tym m.in. obsługi turystycznej, wytwarzania produktów regionalnych i ich zbytu,

- przygotowanie nowych produktów turystycznych generujących zwiększony ruch turystyczny, a co za tym idzie tworzenie nowych miejsc pracy dla tutejszych mieszkańców,

- kreowanie produktów lokalnych i regionalnych, co wpłynie na lepsze wykorzystanie lokalnych zasobów pracy i lokalnych surowców,

- oddolne inicjatywy kształtujące prospołeczne postawy mieszkańców, poczucie odpowiedzialności za lokalny rozwój, podejmowanie działań zmierzających do zachowania dziedzictwa kulturowego, ochrony środowiska przyrodniczego i kształcenie kreatywnych postaw młodzieży,

- wprowadzanie nowych technologii informatycznych niezbędnych we współczesnej komunikacji i integracji społeczności lokalnej oraz promocji regionu,

- promocję regionu – wykorzystanie w tym celu walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych w sposób zintegrowany,

- wspieranie rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej celem podniesienia jakości życia mieszkańców, ich aktywności i wzajemnej współpracy, a także celem przygotowania warunków dla potencjalnych inwestorów.

Wszystkie te zamierzenia, prócz wyraźnej zbieżności z dokumentami strategicznymi samorządów, powiatowych urzędów pracy, są w dużej mierze komplementarne z Programem Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim na lata 2007-2020, dla którego ten region jest ważnym ogniwem w kreowaniu tematycznych usług turystycznych wykorzystujących bogate tutejsze walory.

Biorąc pod uwagę aspekt społeczny wyraźnie preferowany w tej strategii, rysują się duże jej powiązania z Programem Operacyjnym Kapitał Ludzki, zwłaszcza w działaniach 6.2[1]; 6.3[2]; 7.2.1[3]; 7.3[4]; 9.5[5].

Również w części dotyczącej ochrony tak unikalnego środowiska regionu, LSR bliska jest w założeniach i celach działań Programowi Operacyjnemu Infrastruktura i Środowisko.

Zbieżność tego dokumentu z Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka wyraża się poprzez innowacyjność podejścia LEADER jako zintegrowanego działania przy wdrażaniu strategii, ale również w takich przedsięwzięciach jak rozwój informatycznych metod komunikowania się, czy popularyzacji energii odnawialnej.

Innowacyjność zawartą w LSR należy pojmować jako:

---

1 „Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia”

2 „Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich”

3 „Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym”

4 „Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji”

5 „Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich”

- zastosowanie nowych informacji know-how i nowych technologii w celu podniesienia konkurencyjności produktów i usług świadczonych na terenach wiejskich,
- podnoszenie wartości lokalnych produktów zwłaszcza przez ułatwienie małym jednostkom produkcyjnym dostępu do rynków dzięki wspólnym działaniom,
- wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych, w tym potencjału obszarów należących do sieci Natura 2000.

Struktura opracowanej LSR, jej innowacyjność podejścia, zintegrowany układ priorytetów winien przynieść efekt synergii w osiąganych rezultatach przy ich wdrażaniu.

15. Planowane działania, przedsięwzięcia, operacje realizowane przez LGD w ramach innych programów wdrażanych na obszarze objętym LSR.

Poza działaniami związanymi bezpośrednio z wdrażaniem LSR, LGD Dolina Pilicy planuje szereg działań i przedsięwzięć komplementarnych w ramach programów innych niż oś 4. Leader PROW.

Główny nacisk w realizowanych w związku z tym operacjach, kładziony będzie na rozwój społeczno - gospodarczy regionu.

Podejmowane działania skierowane będą na osiągnięcie w pełni założonych w LSR celów zgodnie z przyjętą misją LGD Dolina Pilicy.

Planuje się współfinansowanie, ze środków EFS w ramach projektów PO KL, szeregu szkoleń, seminariów, warsztatów, wyjazdów studyjnych oraz działań o charakterze edukacji nieformalnej, skierowanych na kompleksowe podnoszenie kompetencji zawodowych oraz zdobywanie nowych umiejętności przez mieszkańców regionu.

Ponadto w ramach projektów PO KL przewiduje się realizację działań o charakterze informacyjnym oraz promującym zasoby regionu – udział w targach, imprezach plenerowych a także publikacje wydawnictw.

Poza środkami z funduszy UE przewiduje się działania współfinansowane ze środków krajowych (dotacje samorządowe dla NGOs oraz projekty edukacyjne współfinansowane ze środków WFOŚiGW w Łodzi).

Projekty w ramach ww. działań posiadać będą zarówno walory edukacyjne (edukacja ekologiczna, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, kształtowanie właściwych postaw konsumenckich), jak i promocyjne (promocja obszaru wdrażania LSR jako regionu atrakcyjnego turystycznie, społecznie i gospodarczo) oraz sportowo - rekreacyjne promujące zdrowy styl życia poprzez aktywny wypoczynek.

Mechanizmy zabezpieczające przed nakładaniem się pomocy w ramach PROW i innych programów:

- każda zatrudniona osoba przez LGD posiadać będzie umowę zawierającą szczegółowy wykaz obowiązków zadań, ze wskazaniem programu, na rzecz którego te zadania i obowiązki będą wykonywane oraz podaną kwotą wynagrodzenia pochodzącą ze środków tego programu,
- w przypadku osób zaangażowanych jednocześnie w realizację dwóch lub większej ilości programów, w umowie o pracę z tą osobą zostanie wskazany wymiar czasu pracy, jaki ta osoba jest zobowiązana przeznaczyć na wykonywanie zadań i obowiązków związanych z realizacją poszczególnych programów. Łączny wymiar czasu pracy nie może przy tym przekroczyć wielkości maksymalnych dopuszczonych w Kodeksie Pracy,
- na każdym dokumencie księgowym, stanowiącym dowód poniesienia kosztów zostaną w sposób trwały umieszczone informacje ze środków jakiego programu te koszty zostały poniesione. W przypadku kosztu współfinansowanego z dwóch lub więcej programów podana zostanie informacja o tym, jaką część tego kosztu finansują poszczególne programy. Podział kosztów między poszczególne programy dokonywany będzie zgodnie z merytorycznym uzasadnieniem,
- LGD utworzy odpowiednio wydzielone konta bankowe lub subkonta do obsługi przedsięwzięć w ramach poszczególnych programów,
- Zarząd LGD zapewni dobry przepływ informacji między pracownikami realizującymi przedsięwzięcia w ramach poszczególnych programów.

16. Przewidywany wpływ realizacji LSR na rozwój regionu i obszarów wiejskich.

Realizacja LSR dla LGD Dolina Pilicy ma niekwestionowany wpływ na rozwój obszaru LGD. Cele i działania zaplanowane w LSR będą miały wpływ na rozwój całego subregionu poprzez dynamizację mobilności ludności oraz poprzez powstawanie małych firm usługowych, gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych. Rozwój usług turystycznych na bazie potencjału dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego jest kluczowym czynnikiem poprawy jakości życia nie tylko dla mieszkańców LGD Dolina Pilicy, lecz również dla miast i obszarów wiejskich znajdujących się w pobliżu tego obszaru. Taki wpływ na rozwój jednego z ważniejszych subregionów województwa z pewnością ma decydujące znaczenie dla rozwoju całego regionu.

Oddziaływanie LSR na inne regiony winno być również zauważalne, gdyż powstałe firmy w ramach działań mikroprzedsiębiorstw, jak również działalności usługowe prowadzone przez rolników i ich domowników będą usługami nie tylko skierowanymi dla mieszkańców obszaru LGD, lecz także wykraczającymi poza region.

Beneficjenci operacji związanych z wdrażaniem niniejszej strategii (osoby fizyczne, lokalne samorządy), poprzez wzbogacenie usług, lepsze zagospodarowanie przestrzeni publicznej, wzbogacenie infrastruktury, włączą się w dynamizację zintegrowanego rozwoju całego województwa, i nie tylko.

17. Załączniki do LSR.

Zał. Nr 1 – Statut Stowarzyszenia Dolina Pilicy

Zał. Nr 2 – Regulamin Rady Stowarzyszenia Dolina Pilicy

Zał. Nr 3 – Regulamin naboru na wolne stanowiska pracy w Stowarzyszeniu Dolina Pilicy

Zał. Nr 4 – Deklaracja poufności i bezstronności

Zał. Nr 5 – Charakterystyka członków Rady Stowarzyszenia

Zał. Nr 6 – Opis doświadczenia LGD i poszczególnych jego członków

Zał. Nr 7 – Karta oceny zgodności operacji z LSR

Zał. Nr 7a – Karta oceny zgodności operacji z LSR w zakresie zadań dodatkowych

Zał. Nr 8 - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej"

Zał. Nr 8a - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej" w zakresie zadań dodatkowych

Zał. Nr 9 - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw"

Zał. Nr 9a - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw" w zakresie zadań dodatkowych

Zał. Nr 10 - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Odnowa i rozwój wsi"

Zał. Nr 10a - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Odnowa i rozwój wsi" w zakresie zadań dodatkowych

Zał. Nr 11 - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Małe projekty"

Zał. Nr 11a - Karta oceny operacji wg lokalnych kryteriów wyboru – dla działania „Małe projekty" w zakresie zadań dodatkowych

Zał. Nr 12 – Lokalne kryteria wyboru operacji przez Radę LGD

Zał. Nr 12a – Lokalne kryteria wyboru operacji przez Radę LGD w zakresie zadań dodatkowych

Zał. Nr 13 - Wzór pisma informującego beneficjenta o odrzuceniu jego wniosku podczas oceny zgodności operacji z LSR lub oceny według lokalnych kryteriów wyboru

Zał. Nr 14 - Wzór pisma informującego beneficjenta o pozytywnej ocenie jego wniosku i o zajmowanej pozycji na liście rankingowej

Zał. Nr 15 - Wniosek o ponowne rozpatrzenie wniosku o dofinansowanie operacji

Zał. Nr 16 – Wzór uchwały Rady Stowarzyszenia Dolina Pilicy w sprawie wybrania/nie wybrania operacji do dofinansowania

Zał. Nr 17 – Lista rankingowa